

December 1991, 10e jaargang Nummer 100

Mededelingen Opbouwwerk

Honderd keer MO!

Praktijkboek

Sociale Vernieuwing

bulletin

Sociale Veiligheid

Bewoners aan zet

36	37	38	39	40	41	42	43	44	
35	64	65	66	67	68	69	70	45	
34	63	84	85	86	87			46	
33	62	83	82	81	98	89	72	47	
32	80	95	100	99	90	73	48		
31	60	81	94	93	92	91	74	49	
30	59	80	79	78	77	76	75	50	
29	58	57	56	55	54	53	52	51	
28	27	26	25	24	23	22	21	20	19

- 2: **Honderd keer MO!**
- 4: Langs nieuwe wegen verdwalen, *Fenny Gerrits*
- 6: Donateursactie Wetenschappelijk Fonds
- 7: Werkprojecten: sociale vernieuwing in de praktijk, *Greet Hettinga*
- 9: Rotterdam werkt, geen loze kreet, *Inleiding van Jan Schaefer op de open dag van SBAW*
- 10: Van onderop - Opzoemeren in Rotterdam (*RIO o.a.*)
- 11: Bewoners aan zet, *Jan van Eeden*
- 14: Bulletin Sociale Veiligheid, *Ans van de Scheur (Expertisecentrum Samenlevingsopbouw)*
- 17: 'Scoren met sociale veiligheid', in en om sportaccommodaties, *Ans van de Scheur (Expertisecentrum Samenlevingsopbouw)*
- 19: Willen, durven, doen, kunnen, (*LOVVJJ*)
Juliana Welzijn Fonds
- 20: Afgekeurd is niet afgedankt, *Wilma Schakenraad (NIMO)*
- 22: Cursus "Werken in stedelijke vernieuwing, (*NIZW*)
"De markt van welzijn en profijt, (*NIZW*)
- 23: Werken in stedelijke vernieuwing, *Henny Grave (NIZW)*
- 24: Buurtgerichte gezondheidsvoorlichting: een goed alternatief?, *Alien Bor (bewerkte afstudeerscriptie)*
- 26: Nieuw methodieboek "Opbouwwerk, Methoden technieken en terreinen" verschenen
Landelijk netwerk opbouwwerk en gezondheid van start (*WOZON*)
- 27: Presentatie buurtgericht vrouwen gezondheidswerk, (*WOZON*)
- 28: Een kwalitatieve selectie, *Harry Broekman*
- 32: Participatie: zeggenschap of integratie, *Eric Canjels (WONN)*
- 33: Sociale Interventie
- 34: Jou moet ik hebben (*O&O*)

- 35: Praktijkboek Sociale Vernieuwing
- 36: Over het bestand, *Harry Broekman*
Het scriptiebestand, Harry Broekman
- 37: Vindplaatsen
- 38: Scriptielijst

MO is een mededelingenblad, voor en over de lokale opbouwwerk-praktijk. Het verschijnt tenminste tien maal per jaar; zes gewone en vier themanummers.

Samenstelling en redactie: Fenny Gerrits (eindredactie), Greet Hettinga, Wil van de Leur, Kees Stuurup en Willem van de Wetening.

Administratieve ondersteuning: Jolanda Tabak en John Struiken.

Omslag: Dit speciale omslag is ontworpen door Karin Kooij (Stimio bv, Meteren) ter gelegenheid van het jubileum. Overigens is Stimio ook verantwoordelijk is voor de vernieuwing van het reguliere MO-omslag, dat vanaf nr. 92 in gebruik is.

Basis lay-out: Paul Kloek, Houten. Druk: Stimio bv, Meteren.

De jaarabonnementsprijs bedraagt f 62,50 voor het eerste en f 57,50 voor het tweede en verdere abonnementen. Lossen nummers kosten f 8,50 en themanummers f 12,50. MO-specials kosten f 14,50. (Prijzen exclusief portokosten.) Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden. ISSN: 0168-06SX.

Redactie en administratie: Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag. Telefoon: 070-3804431. Fax: 070-3809973.

Hier ligt dan de de *Honderdste MO* voor ut Het blad heeft in de loop der jaren menige storm overleefd. Het is dan ook opvallend hoe consistent de redactieformule is toegepast vanaf april '82, de datum van verschijning van MO, nr. 1. Laten we even teruggaan naar het redactioneel waarmee de toenmalige samenstellers MO introduceerden bij de lezers:

Het Mededelingenblad Opbouwwerk is een voortzetting en uitbreiding van de Nieuwsbrief die gedurende de voorbereidingsperiode van het landelijk steunpunt opbouwwerk vrij geregeld aan belangstellenden werd toegezonden.

De bedoeling is weinig meer of minder dan het verzamelen en daarna weer verspreiden van mededelingen van, voor en over het uitvoerend opbouwwerk.

Het mededelingenblad is dan ook voor een zeer groot deel afhankelijk van de bereidheid van bewonersgroepen, beroepskrachten en anderen om hun informatie beschikbaar te stellen. Uit de medewerking die de samenstellers bij de voorbereiding van het eerste nummer ondervonden, mag blijken dat die bereidheid in eerste aanleg aanwezig is. Eén van de risico's bij een mededelingenblad lijkt dat "bovenlokale" eerder dan plaatselijk werkende bewoners-kaders en opbouwwerkers hun mededelingen belangrijk genoeg vinden voor publicatie. Daarom is het positief dat zich inmiddels al zo'n 13 lokale correspondenten hebben gemeld, uitbreiding van dat aantal is van harte welkom. Eén van de verwachtingen die bewaarheid zou moeten worden, is dat door het - via korte mededelingen - beschikbaar komen van werk-informatie uit allerlei plaatselijke situaties "het wiel" iets minder vaak hoeft te worden uitgevonden en het gemakkelijker wordt directe contacten met elkaar te leggen. (...)

Waar is de tijd gebleven? Het redactioneel uit 1982 heeft (op een paar kleine puntjes na) nauwelijks aan geldigheid ingeboet. De toenmalige samenstellers: Greet Hettinga, Maarten Snel en Wil van de Leur voorzagen met de oprichting van MO duidelijk in een behoefte.

Verder valt ook de inhoudelijke overeenkomst op tussen deze eerste en latere MO's (tot en met nr. 100). Enige voorbeelden: Nr. 1 (p.10) – "De Rotterdamse opbouwwerker Kees van Helvert - Afrikaanderwijk - noemt de onbekendheid met het Provinciale Staten-werk als een van de factoren, maar stelt ook: Ik geloof dat de bewoners het vertrouwen in de parlementaire democratie hebben verloren. In stijl en manier nicht die zich op de middle class. (...)

Het is te hopen dat de wegblijfscore een eenmalige protestaktie is, waarvoor de onbekende Statenverkiezingen als kapstok hebben gediend. Want een zelf-gekozen her-invoering van het Censuskiesrecht (alleen de hoge standen gaan ter stembus) helpt de laagste inkomens-groep geen steek. Misschien helpt het wat wanneer de politieke partijen de stem van het volk seneuzer nemen; tussen de verkiezingen!"

(p.12) – **bedroevende verkiezingsopkomsten**

Bij de deelraadsverkiezingen in 1980 bleek slechts 42% van de bewoners in de deelgemeente Prins Alexander aan de verkiezingen te hebben deelgenomen. (...) Ook de wethouder van Wijkangelegenheden nam met grote zorg kennis van ongeïnteresseerdheid van de bewoners en beloofde in september 1980, bij de installatie van de nieuwe deelraad, een budget voor een voorlichter te zullen creëren, die het functioneren van de deelraad aan de bevolking moest duidelijk maken.

Na een jaar van professionele voorlichting blijkt ook dat geen zoden aan de dijk te zetten. (...)

En je moet je zeker niet teveel laten horen, want dan roept een geïrriteerd raadslid, dat de publieke tribune nu maar eens moet zwijgen."
(p.2) – **Opbouwwerk-beraad: een centraal meldpunt**
Opbouwwerk staat onder druk. De gevolgen van de decentralisatie en de toenemende bezuinigingen zullen zeker niet aan het opbouwwerk voorbijgaan. Op de NOW-NIMO-konferentie 'Opbouwwerk in de jaren '80' is over deze problematiek uitvoering van gedachten gewisseld. (...)

Eén van de uitkomsten was, dat informatie benodigd is over de gevolgen van bezuinigingen en decentralisatie voor opbouwwerkinstellingen. Dit materiaal is hard nodig om de centrale overheid te konfronteren met de consequenties van haar bezuinigingspolitiek en kan benut worden voor ondersteuning naar berichtgeving in de media. Daarnaast zijn deze gegevens ook voor het lokale vlak van belang: denk aan de uitwisseling van gegevens en aan mogelijke ondersteuning door landelijke organisaties.

We kunnen ons nu afvragen wat het veld in die tien jaar is opgeschoten. Niet veel dus. Er zijn natuurlijk wel ontwikkelingen geweest: het veld is kleiner geworden, maar het werk (soortgelijke activiteiten) tref je tegenwoordig ook buiten het veld aan. Misschien kunnen we stellen dat er sprake is geweest, intussen, van een wederzijdse doordringing van opbouwwerk en maatschappelijke instanties. Als dit waar is, wordt het hoog tijd het opbouwwerkveld ook de nodige erkenning te geven voor zijn bijdrage aan de oplossing van onze sociale problemen.

In bescheiden, maar cruciale mate is dit onlangs gebeurd, in de Tweede Kamer. Bij de kamerbehandeling van de WVC-begroting hebben de parlementariërs Middel (PvdA) en Esselink (CDA) een amendement ingediend met als doel de (aanvankelijk weg-bezuinigde) subsidie voor het Landelijk Platform Opbouwwerk

te handhaven. Als toelichting bij dit amendement formuleerden de kamerleden de functie van het Platform als volgt: (...) *teneinde de vernieuwingsfunctie, met name ter ondersteuning van het proces van sociale vernieuwing, en de transfer- en ondersteuningsactiviteiten naar het regionale en provinciale niveau in stand te houden.*

Misschien kan men 'sociale vernieuwing' als een verzamelaam opvatten, voor al die activiteiten in de samenleving die zijn gericht op het voortdurend bestrijden van achterstanden bij de bevolking. Als we het hier over eens kunnen worden, verdient het opbouwwerkveld inderdaad een duidelijk gemarkeerde plaats in dit 'nation-wide' proces. Niet alleen als uitvoerende instantie, maar ook vooral als aanleeveraar van kennis over en ervaring met sociale vernieuwingsprocessen 'avant la lettre'.

MO kan in ieder geval weer van start met de volgende reeks van honderd. De redactie heeft er zin in.

In dit nummer treft u niet de uitslag aan van de in MO, nr. 95 uitgeschreven prijsvraag. In verband met de geringe respons heeft de redactie naar een alternatief omgezien. Dit alternatief, zoals dit in deze jubileum-MO wordt aangeboden, bestaat uit een lijst van scripties. Het zijn scripties die in de laatste tien jaar op ons terrein zijn geschreven door afstuderenden aan de diverse HBO- en WO-instituten in den lande. Harry Broekman verzamelde en inventariseerde deze werkstukken. Ook maakte hij een selectie van kwalitatief opvallende scripties. Deze scripties zijn op het Landelijk Platform Opbouwwerk opvraagbaar, tegen kostprijs (kopieren en verzenden). De redactie levert hiermee een extra bijdrage aan de uitwisseling van informatie op het vakgebied.

De redactie

Langs nieuwe wegen verdwalen

door Fenny Gerrits

Onlangs vroeg MO een aantal opbouwwerkers te reageren op de beleidsbrief van onze minister van WVC, mw. H. d'Ancona, getiteld: *Welzijnsbeleid in de jaren negentig. Samen werken langs nieuwe wegen*. Er werd een afspraakje gemaakt in Utrecht, alwaar men plaats nam rond de tafel. Het betroffen Marja Oomens, projectleider welzijnsvraagstukken en docente bij LOCO (R'dam), Truus Gruisen, medewerker bij de WOZON (Sittard) en Sietse Bouma, werkzaam bij de St. Opbouwwerk Amstelveen. Ondanks het feit dat zij oog hadden voor enige positieve kanten van de beleidsbrief (zoals o.a. de vormgeving) kwam er toch veel kritiek los. Hieronder volgt een impressie van het gevoerde gesprek.

Onhelder

Allereerst stak Truus Gruisen van wal. Zij bestreed het in de media veel geroemde heldere karakter van de beleidsbrief. Zij vond het geen heldere beleidsbrief, maar één die in welzijnsjargon was geschreven. In het verleden had de overheid altijd kritiek op de sector vanwege het verhullende taalgebruik dat er werd gebezigd, nu bedient de minister zich van datzelfde jargon. Overigens kon spreekster dit wel verklaren: "Het welzijnsbeleid van de drie kabinetten Lubbers is consistent, in zoverre verdient de landelijke overheid een compliment. De moeite die de PvdA, en ook d'Ancona doen om, de door Brinkman gebruikte begrippen te vervangen is onnodig en veroorzaakt alleen maar verwarring. Die PvdA-begrippen verwoorden hetzelfde, namelijk dat de overheid moet terugtreden, beleid moet worden gedecentraliseerd en de ideologie van de onafhankelijke, zelfstandige burger met zijn-persoonlijke-verantwoordelijkheid." Als voorbeeld van verhullend taalgebruik in de beleidsbrief verwees zij naar pagina 21: *De rijks-overheid houdt zich in mijn visie allereerst bezig met signalering van de samenleving. Zij signaleert etc.* Hilanteit: "signaleng van de samenleving", sinds wanneer is dit primair een OVERHEIDSTAAK? Die over-

WELZIJNSBELEID IN DE JAAREN NEGENTIG

Samen werken langs nieuwe wegen

heid moet niet alleen signaleren, maar vooral signalen van burgers opvangen en omzetten in passend beleid! Dat signaleren mag je wel aan onafhankelijke burgers toevertrouwen. Ook op pagina 3 stond een aardig voorbeeld: (...) is het uiterst belangrijk de trends in de sociale en culturele ontwikkelingen te signaleren en te analyseren; een kerntaak van de rijksoverheid. Vervolgens kan het nodig zijn samen met anderen concrete, nieuwe beleidsinterventies, innovaties te ondernemen. Een belangrijke conclusie over het taalgebruik luidde, dat hetzelfde Lubberiaanse beleid sinds kort, door met name de PvdA, als 'vernieuwend' en in welzijnsjargon wordt gepresenteerd.

Decentralisatie

Marja Oomens: "In eerste aanleg lijkt er sprake van een actuele en toegesneden analyse van de problemen waarvoor een rijks-welzijnsbeleid op de bres moet staan. Tevens lijkt de visie op het soort overheidsinterventie ('vliegwielen'-functie: faciliterend, stimulerend, innoverend en initiërend) actueel. Het benadrukken van de 'van onderop'-benadering, waarbij de lokale overheid en het particulier initiatief een prominente plek toebedeeld krijgen, bevestigt dit. Al snel echter blijkt in de uitwerking de innovatie niet van onderop plaats te vinden: zowel de probleemdefinitie (pagina 10: fase 1 - innovatie-methodiek) als het sanctioneren van de legitimiteit daarvan (pagina 11: eis 1 in de innovatieprogramma's) komen van bovenaf. We weten onderhand wat in de 'maat van welzijn' van het Sociaal en Cultureel Planbureau niet wordt gemeten en waar bijvoorbeeld allerlei regenten de bestuurlijke legitimiteit op organiseren." Truus Gruisen: "Decentralisatie en 'beleid maken, dicht bij de burger' liggen niet logischerwijs in elkaars verlengde, hoewel dit voortdurend wordt gesuggereerd. Eerst door Brinkman, nu door d'Ancona. Als dit rapport een scriptie in de filosofie (logica) zou zijn, zou de minister een dikke onvoldoende krijgen. Dit vanwege de verwarring tussen de ruimtelijke afstand en de psychologische afstand tussen burger en beleid: als je die afstand fysiek gesproken verkleint, leidt dit nog niet noodzakelijk tot verkleining van de psychologische barrières die er bestaan. In de praktijk hoeft dit dus niet te leiden tot een grotere bereikbaarheid van de beleids sfeer voor de burger. Met betrekking tot een aantal zaken is het zeer wel mogelijk

dat de gemeente verder weg is dan de landelijke overheid, in de hoofden van de burger. Neem de problemen die om oplossingen op nationaal of zelfs op internationaal niveau vragen, zoals: kiesrecht voor migranten, een zelfstandige rechtspositie voor vrouwen of vrij verkeer in de EG voor alle ingezetenen van EG-landen." Kortom, WVC kiest voor schaalverkleining, in de vorm van decentralisatie; de landelijke beleidsmatige ontwikkeling is er een van schaalvergroting (Europa), wie of wat is het aanspreekpunt van de burger inzake (bijvoorbeeld) bovengenoemde problemen?

De projecten verzameling

Het gezelschap concludeerde dat er in de beleidsbrief een spanning tussen innovatie en 'projecten verzamelen' te bespeuren valt. Marja Oomens: "Op grond van deze beleidsbrief moet je echt niet geloven dat er projectmatig gewerkt wordt door WVC. 'Projectmatig werken' is iets heel anders dan je beleid aan de hand van projecten uitzetten. Wat je in de beleidsbrief kunt lezen zou ik 'projectenbeleid' willen noemen." Zoals iedere opbouwwerker weet, is de permanentie van het werk een belangrijke randvoorwaarde voor resultaat. Als je projectmatig werkt is het dus van groot belang dat er samenhang tussen de projecten wordt ingebouwd. Terugkoppeling naar resultaten of ervaringen van vroegere projecten maakt de keuze van nieuwe projecten mogelijk die samenhang vertonen met de voorlopers. Hierdoor ontstaan er constanten in het werk, die nodig zijn om resultaat te behalen en tevens die resultaten meetbaar maken. Sietsje Bouma: "Dat het opbouwwerk (en dat geldt voor de hele sector) geen optimaal effect sorteert in de samenleving, heeft ook te maken met de mogelijkheden. Dat wil

zeggen, doordat veel instellingen waar het opbouwwerk mee samenwerkt om allerlei zaken te bereiken (ook) moesten bezuinigen kunnen er weinig nieuwe initiatieven genomen worden. Wat dat betreft heeft de minister makkelijk praten. Ze bezuinigt aan de ene kant (op het reguliere werk) en komt met een geldbudget voor de andere (specifieke projecten). Op pagina 9 schrijft de bewindsvrouw dat het particulier initiatief (pi.) de eerst aangewezen is om initiatieven te ontplooiën, toch wordt datzelfde pi. onder grote druk gezet vanwege de bezuinigingen (hier en daar zijn zelfs hele werksoorten opgeheven). Daar waar het opbouwwerk overeind gebleven is, heeft het weinig keus. Het kan niet volledig zelf bepalen, welke werkzaamheden prioriteit moeten krijgen. Op landelijk niveau worden analyses gemaakt en via projecten (thema's) wordt daar geld voor vrijgemaakt. Die analyses kunnen toevallig overeenkomen met de uitkomst van een lokale analyse, maar dat zou ook wel eens niet het geval kunnen zijn. Om het voortbestaan van de instelling te waarborgen zullen de gelden van het ministerie vermoedelijk met beide handen worden aangegrepen. Kortom: terwijl van het lokale pi. initiatieven worden verwacht, kunnen die initiatieven eigenlijk alleen maar worden genomen door het ministerie. Het pi. volgt slechts. Het plaatselijke opbouwwerk zou wel eens gekortwiekt kunnen worden in zijn monitoringfunctie." Het gezelschap kwam overeen dat het Lubberiaanse beleid van de afgelopen jaren de professionaliteit van de sector geen goed heeft gedaan. Door de aanhoudende bezuinigingen worden de werkers in het defensief gedrongen. De overheid stelt eisen die verregaande consequenties hebben voor de werkwijze en de zelfstandigheid van het werk. De sector is gedwongen de overheid te volgen omdat verdere financiering (met voorwaarden omkleed), en dus het voortbestaan van het werk, afhankelijk

gesteld wordt van die volgzzaamheid. Het resultaat is dat de instellingen in hun taakstelling het onmogelijke proberen en dus de eigen professionaliteit afbreken. De welzijnssector, en dus ook het opbouwwerk, moet zich niet alleen bezighouden met het oplossen van problemen, maar ook de mate van oplosbaarheid van bepaalde problemen definiëren in samenspraak met de burger. Die grens aan de oplosbaarheid van sociale problemen moet vervolgens worden aanvaard door de samenleving. Dit houdt in dat de samenwerking als geheel, via die samenspraak (dus op democratische wijze) moet bepalen in welke mate zij met bepaalde problemen kan leven. Slechts aan de hand van die norm kan vervolgens worden bepaald wat een probleem is en wat niet. Pas als dat is vastgesteld kan er een preventief beleid worden geformuleerd. In de beleidsbrief pretendeert d'Ancona preventief te willen werken. In de projectenverzameling van de beleidsbrief kon men niet één echt preventief project bespeuren, behalve de op pagina 26 genoemde 'Op-Stop' projecten ten behoeve van allochtone jongeren. Zelfs project 2.1.1., 'Opvoedingssteun op maat', met als doelstelling bij zeer jeugdigen de 'onmaatschappelijkheid' te voorkomen (soort 'opvoedingssteunzolen') kon niet door de beugel. Men vroeg zich af waar de projectleiding dan wel de normen voor 'maatschappelijkheid' en 'onmaatschappelijkheid' vandaan zou halen, ze worden in ieder geval niet in de beleidsbrief ter discussie gesteld. En de veronderstelling in de beleidsbrief is dat hierover maatschappelijk consensus bestaat. Ook de in de beleidsbrief verwoorde pretentie van het categoriaal beleid te willen afstappen (categoriaal beleid staat zo verkokerd) werd niet geloofwaardig gevonden. (pagina 6)

Er zijn veel gespecialiseerde voorzieningen met een beperkt aanbod, terwijl de hulpvragen zelden beperkt zijn tot één aspect van het bestaan. Sommige hulpvragen worden niet als zodanig herkend, laat staan gehoord. En voor zover hulpvragen wel beantwoord worden, ligt er vervolgens afhankelijkheid op de loer. Iemand die een beroep doet op de voorzieningen, dreigt daardoor in een fuik terecht te komen. Terwijl hij of zij een stimulans zou moeten krijgen om zoveel mogelijk zelf oplossingen te vinden. De inhoud van dit citaat wordt gelogenstraft door de inhoud van de verzamelde projecten achter in de beleidsbrief vermeld. (Doelgroepen: Allochtone jongeren, ouderen, VSO/MLK-schoolverlaters, verstandelijk gehandicapten, 'nieuwkomers', (gewone) jongeren, vrouwen met een handicap, de voorzieningen zelf, maar wie houdt in de gaten wat de samenleving als geheel onder WELZIJN verstaat?)

Conclusie

Sietse Bouma: "Ondanks al deze kritiekpunten, vind ik het positief dat WVC op deze wijze met relatief weinig bemoeienis vernieuwend te werk gaat. En wat er tot dusver aan projecten wordt aangedragen voorziet zeker in een behoefte." Marja Oomens: "Er gaat een aantal vertogen schuil achter het verhaal. De beleidsbrief verheft de 'modelburger' met z'n 'vitale vermogens' tot norm: in de huidige betekenis is dat doorgaans iemand van 25 tot 45 jaar oud, man, etnisch Nederlands en bereid en in staat om 60 uur per week te werken. D'Ancona realiseert zich niet dat een dergelijke vitale burger in onze maatschappij nooit tegelijkertijd zorgzelfstandig kan zijn: ze koerst dus gewoon door op het kostwinnaar/huisvrouw-model. De vermogens van mensen worden in het kabinetsbeleid (Sociale Vernieuwing) overschat. Mensen worden niet onafhankelijk als je de voorzieningen weghaalt. Blijkens het

interview met Pennekamp en Richelle (in het Welzijnsweekblad van 15 december) dient de beleidsbrief ertoe de broodnodige herprofilering van het departement tot stand te brengen." Truus Gruisen: "De minister moet nog het nodige oefenen in analyseren. Oplossingen van maatschappelijke vraagstukken worden niet alleen bepaald door de onafhankelijkheid van burgers van voorzieningen (zie pagina 8). Door die te eenzijdige kijk op de persoonlijke verantwoordelijkheid wordt de 'blame-the-victim'-theorie werkelijkheid. Het particulier initiatief op lokaal niveau is niet in alle problemen de eerst aangewezen voor de

oplossing van problemen. Het lijkt me van het probleem af te hangen. Kwaliteitsverbetering en project-beleid verdragen elkaar slecht: kennis die verloren gaat, kennis die niet wordt opgebouwd en het tijdverlies dat optreedt door bureau-cratische rompslomp. De regels van de logica worden meer dan eens geschonden. Zaken worden onte-recht met elkaar in verband gebracht. Wat is er eigenlijk mis met de volgende karakterisering van het voorgestelde beleid: We zetten koffie en over!" Helemaal niets, maar wordt er op WVC eigenlijk wel zuivere koffie gezet? ■

Donateursactie Wetenschappelijk Fonds

Enkele jaren geleden stelde het Landelijk Platform Opbouwwerk een Wetenschappelijk Fonds in. Doel daarvan was en is het bevorderen van de instandhouding van de Bijzondere Leerstoel Wetenschappelijke Grondslagen van het Opbouwwerk aan de Erasmus Universiteit. Een eerste donateursactie leverde veel grote en kleinere financiële bijdragen op van instellingen en personen. Een (veel) kleiner aantal instellingen bleek bereid tot een jaarlijkse contributie. Naar bekend wordt het Bijzonder Hoogleraarschap goeddeels gefinancierd uit bijdragen van het Rotterdamse bedrijf VandenBergh Foods, een RK-kloosterorde en de Gemeentebesturen van Rotterdam en Den Haag. Bij de vaststelling van die bijdragen is evenwel welbewust uitgegaan van de (terechte) aanname, dat "opbouwwerkend Nederland" ook een substantieel aandeel levert in de

bestrijding van de kosten. Vandaar dat momenteel een nieuwe donateursactie wordt gevoerd met als inzet een sterk vergrote financiële participatie van het Nederlandse opbouwwerk in het werk van de Dr Gradus Hendriks-stichting. Als indicatie voor donateurschappen geldt een jaarlijkse bijdrage van Fl. 100,- voor de allerkleinste en een contributie van Fl. 1.000,- voor de grootste (en/of rijkste) instellingen. Naar rato van omvang en draagkracht kan elke instelling haar score op deze schaal van Richter bepalen.

**Donaties kunnen worden overge-
maakt op NMB-rekening
67.47.51.051
tnv: Wetenschappelijk Fonds
Landelijk Platform Opbouwwerk.**

Werkprojecten: sociale vernieuwing in de praktijk

door Greet Hettinga

Overal zijn ze te vinden, plekken waar mensen – onbetaald – zinvolle activiteiten ontplooiën; kringloopprojecten, tweedehandswinkels, sleutelwerkplaatsen en klussenbussen.

Als je er niets te zoeken hebt, gaat dat "ander" werk aan je voorbij. Maar niet in Rotterdam.

Het Stedelijk Bureau Ander Werk (SBAW) organiseerde 16 november een open dag. Wethouder Henderson en Jan Schaefer waren van de partij en dertig werkprojecten zetten de deuren wijd open. "Kom maar kijken naar onze invulling van sociale vernieuwing," luidde het motto. Greet Hettinga bezocht een aantal projecten en doet daarvan verslag. Zij vond het een inspirerende dag.

Werken aan ander werk

Meer dan duizend Rotterdammers die nog niet of niet meer op de arbeidsmarkt terecht kunnen, zijn actief in zo'n honderd werkprojecten. De activiteiten zijn nuttig voor de buurten en de wijken, maar ook voor de deelnemers. Ze bieden de kans sociale contacten op te bouwen, werkervaring op te doen of gewoon bezig te zijn met iets wat je leuk vindt. De organisatie is bedrijfsmatig, dat wil zeggen kostendekkend. En nu met de banenpool uitkeringsgeld kan worden benut voor additionele werkplekken, wordt in een aantal projecten het vrijwilligerswerk aangevuld met banenpoolers. Dat is niet vanzelfsprekend. Er zijn projecten die alleen met vrijwilligers willen blijven werken. "Poolers kunnen continuïteit en effectiviteit versterken, maar wie voorkomt dat daardoor de vrijwilligers minder actief worden? Het is een nog onbeantwoorde vraag, maar het projectenbeeld wordt veelkleuriger. Zowel in Rotterdam als elders vinden we nu projecten met alleen vrijwilligers, met alleen banenpoolers of met een combinatie van die twee.

De Croosboot

Zo'n vijf jaar geleden werd dit rondvaartbedrijf opgezet door langdurende werkloze Rotterdammers. Ze begonnen klein, maar hadden vorig seizoen drie boten in de vaart. Vanaf april tot eind oktober hebben

Jan Schaefer was aanwezig bij de opening.

duizenden mensen kunnen genieten van de rondvaarten vanuit het hartje van Rotterdam tot aan het puntje van de Rottemeren. Met ca. 25 vrijwilligers in seizoen en 10 het hele jaar door wordt er gevaren, bediend, onderhoud gepleegd aan boten en steigers en wordt het organisatorisch, administratief en financieel veel omvattende project draaiende gehouden. In clubhuis De Branding houdt men kantoor en worden o.a.

De Croosboot

de reserveringen vastgelegd. Vrijwilligers vinden is geen probleem. Mensen kunnen werken in hun eigen tempo. "Alles kan, alles mag, als het maar gebeurt", zegt initiatiefnemer en oud varensmen Dick Aaij. En wie zich wil bekwaamen in de horeca of de vaart krijgt alle medewerking. Er zijn geen financiële middelen voor vanuit het project, maar wel veel contacten. Geld is de grootste zorg, boten zijn dure investeringen. Stichting de Croosboot (tel. 010-4149751) zal u graag als aandeelhouder welkom heten. Het project is het waard en is terecht bekroond op de Internationale Vrijwilligers.

De sleutelaar

Wat acht jaar geleden klein begon bij clubhuis Stereo is uitgegroeid tot de grootste sleutelwerkplaats in Nederland. Vijf bestuursleden, zeven beheerders en een onderhoudsmonteur runnen op vrijwillige basis – er komt geen betaalde kracht in – deze vereniging met 260 leden. Een hal van 240 m² met bruggen e.d. staat de sleutelaar ter beschikking. Het reglement wordt streng gehandhaafd. Doe het zelf is het motto, maar wel 12 maanden met dezelfde auto. Vandaag repareren en morgen verkopen is er niet bij. Het doel is een alternatief te bieden voor het sleutelen op straat en minima de kans te geven om op een goedkope wijze hun auto te onderhouden. Zodra er problemen zijn worden ze opgelost en elke eerste maandagmorgen van de maand wordt er openbaar vergaderd met het bestuur. De contributie bedraagt f 90,- per jaar en voor gebruik van materialen en grondplaats (max. 5 dagen) staan vastgestelde prijzen. Per jaar gaat in het project ± f 55.000 om, waarvan f 25.000 opgaat aan huur. Om kostendekkend te kunnen draaien en enige reserve te hebben voor calamiteiten is extra geld nodig via bedrijfssponsoring en fondsen. "Die presentatie aan het bedrijfsleven kan beter," zegt de op bezoek komende buur-

't Sjoppie

man-ondernemer, die blij is met de Sleutelaar als goede buur en hij biedt zijn hulp aan. Het geheim van het project? Het is sociale vernieuwing avant la lettre. De integratie van mensen van verschillende kleur, leeftijd en ras is vanaf de start gelukt. Het bestuur houdt de mensen in de hand en wie zo'n project elders wil opzetten, krijgt het advies pas te beginnen als er 12 mensen zijn, een groep idealisten, die de klus willen klaren.

't Sjoppie

Naast de verkoop van tweedehandskleding wordt ook zelf kleding ontworpen en gemaakt. Het is een project voor vrouwen die een opstap nodig hebben om in het arbeidsproces terug te keren. Ze ontvangen f 5,- per dagdeel, reis- en onkostenvergoeding en 20% korting op de kleding. De Pameijer Stichting coördineert het project en begeleidt de deelnemers voor zover nodig, de 20 à 25 klanten per dag zorgen voor een omzet van gemiddeld f 100 per dag. Niet voldoende vanwege de hoge huur om kostendekkend te zijn, wel voldoende om plezier aan het werk te beleven.

Bedrijfsverzamelgebouw COOL

Met grote letters staat het boven de officieel door Jan Schaefer te open deur: "COOL: een stukje sociale vernieuwing in praktijk". Waarom? Omdat het is gelukt het voormalige GEB-gebouw te verbou-

wen tot werkplaatsen voor de wijk. In het pand vinden meer dan 10 verschillende projecten, bedrijven en verenigingen onderdak, zoals het kinderparadijs, een kinderdagverblijf dat vast werk biedt aan 12 leidsters, de Stadskernkrant waarbinnen bewoners en ondernemers samenwerken, sleutelwerkplaats De Schokbreker met drie beheerders (banenpool), bedrijfskantine "Den Boomgaard", gerund door vier vrouwen en de Turks Nederlandse Vereniging COOL. Het meest unieke is dat in dit grote gebouw van 1200 m² de onderlinge samenwerking en samenhang voelbaar is. Met de huuropbrengst worden de investeringen, de schoonmaak- en de bijzondere banenkosten opgebracht. De hoofdbeheerder die van alle markten thuis is, is aangesteld via Multi-bedrijven en heeft er op de openingsdag kennelijk zin in. Opbouwwerker Ed de Meijer roemt de inzet van alle betrokkenen en Jan Schaefer is blij dat de praktijk de sociale vernieuwing inhoud geeft.

Herkenning en erkenning

De open dag wordt afgesloten in Odeon. Deelnemers, publiek en politiek zijn er bijeen. Het Stedelijk Bureau Ander Werk, organisator van de dag, is duidelijk aanwezig. Als het werkgelegenheidsbeleid van de gemeente Rotterdam in "Het zesde spoor" zich richt op wie nog niet en wie niet meer kan deelnemen aan het reguliere arbeidsproces dan is SBAW pleitbezorger voor opstap, opvang en werkcreatie en voor de belangenbehartiging van de langdurig werkloze.

Het werk wordt met onderzoek onderbouwd. In het rapport van de gemeentelijke sociale dienst "Werken met behoud van uitkering in Rotterdam" krijgt het SBAW antwoord op vragen als hoe denken de projectdeelnemers over het project waarin ze werken, c.q. het werk dat ze doen? Waarin verschillen niet deelnemende uitkeringsgerechtigden van projectdeelnemers? Welke

niet deelnemers met uitkering zijn in deelname geïnteresseerd?

Tegelijkertijd verschijnt van de Erasmus Universiteit het rapport "Opstap en opvang", een onderzoek naar de functie van werkprojecten voor langdurig werklozen in Rotterdam. Een conclusie is dat 65% van de ondervraagden deelneemt aan werkprojecten om door te stromen naar de arbeidsmarkt en dat niet alle projecten daar rekening mee houden. Primaire projectdoelstelling en motieven van deelnemers dienen beter op elkaar afgestemd te worden. Een andere aanbeveling richt zich op meer onderlinge samenwerking tussen de projecten en het uitbesteden van werk aan elkaar. Dat Rotterdam een SBAW heeft dat zich in kan zetten voor de werkprojecten en tevens een subsidiebudget van ruim f 500.000 per jaar ter beschikking heeft waarmee startende Rotterdamse projecten financieel ondersteund kunnen worden, is - zeker als je in Amsterdam woont - om jaloers op te worden. Werkprojecten komen zo meer in de schijnwerpers en dat verdienen ze! Omdat ze zinvolle, betaalbare activiteiten en diensten bieden aan de buurt. Omdat maar liefst 40% van de projectdeelnemers uiteindelijk een baan weet te vinden en omdat ze mensen de kans geven volwaardig deel te nemen aan de samenleving. Jan Schaefer vindt dat de RBA's zich actiever moeten inzetten voor wie aan de slag wil en wethouder Henderson zou willen dat de motivatie van mensen op zoek naar werk minder wordt beknod door regels en voorwaarden. Hij wenst ons, de overheid en het bedrijfsleven creativiteit toe om van het vele werk dat er in de stad te zetten valt BANEN te maken en daar financiering bij te vinden... Het lijkt mij prachtig, maar ook dan blijft vrijwillige inzet onmisbaar in besturen, in activiteiten, in de samenleving. Die inzet verdient de grootste pluiem! ■

Rotterdam werkt, geen loze kreet

Inleiding door Jan Schaefer ter gelegenheid van de open dag van het Stedelijk Bureau Ander Werk op 16 november jl. te Rotterdam.

Vandaag heb ik nog eens kunnen zien dat de leus "Rotterdam Werkt" geen loze kreet is. Maar dat het echt volop leeft in deze stad. Niet alleen onder gemeenteambtenaren, mensen met een betaalde baan, maar vooral ook onder de mensen zonder zo'n baan. En daar gaat het uiteindelijk om. Dat vind ik belangrijk. In de Rotterdamse werkprojecten bruisht het van nieuwe ideeën en activiteiten. Er is namelijk nog een hoop werk te verzetten. Werk dat hoognodig moet worden gedaan om de buurten leefbaarder te maken. De mensen in werkprojecten weten van aanpakken. Zij zijn ongewenst werkloos en nemen hier geen genoegen mee. Ze doen er alles aan. Ze pakken het zelf aan. Ze maken er wat van. Zij laten zich niet gemakkelijk tegenhouden door allerlei belemmeringen (zoals onzekerheid, etc.). Ik heb daar grote bewondering voor. Zo'n instelling hebben we hard nodig in de sociale vernieuwing. Zulke mensen zijn de trekkers van de sociale vernieuwing. Zij zijn een voorbeeld voor anderen en laten zien hoe het ook kan en hoe het moet.

Ook mijn complimenten voor de gemeente Rotterdam. Rotterdam laat zien dat zij open staat voor oplossingen die de mensen in de buurten zelf aandragen voor hun problemen. Zij hebben ideeën en weten hoe het beter kan. De gemeente maakt daar actief gebruik van. Niet alleen pakt ze de ideeën op, maar is er ook in geslaagd om - samen met de mensen - een aantal zaken aan elkaar te koppelen, uit te werken en daadwerkelijk van de grond te krijgen. Met deze werkprojecten wordt een aantal problemen op een onorthodoxe manier tegelijkertijd aange-

pakt. Ik ben verheugd over deze moed van de Rotterdammers. Als voorbeeld noem ik het bedrijfsverzamelgebouw van de Coolese werkprojecten. Zojuist heb ik dit gebouw officieel geopend. Ik vond het verrassend om te zien hoeveel zinvol werk hier wordt verricht. Zo draait er onder andere een kinderdagverblijf, een sleutelwerkplaats voor autobezitters met een kleine beurs en een krant waarin ook minder draagkrachtige ondernemers worden gepromoot. Dit zijn allemaal zaken die nodig moeten gebeuren. Waar buurtbewoners om vragen. Maar daar blijft het niet bij. Een heel belangrijk aspect is - wethouder Henderson wees er al op - dat mensen zonder een baan via deze projecten eindelijk weer zinvol werk kunnen doen. Zij krijgen daarmee hun zelfrespect terug.

Relatie werkprojecten en sociale vernieuwing

In de sociale vernieuwing proberen we problemen uit hun hokjes te halen, waarin ze jarenlang zijn weggestopt.

In de sociale vernieuwing hebben we drie cirkels:

1e cirkel: arbeid scholing en inkomen

Het gaat erom mensen weer mee te laten doen aan het arbeidsproces. Mensen met de grootste achterstanden weer aan het werk helpen. Praktische oplossingen en concrete maatregelen moeten er komen die het werk geven aantrekkelijker moeten maken en het werk nemen gemakkelijker.

2e cirkel: leefomgeving

Bestrijding van verpaupering, vervuiling en vandalisme in buurten. Door met bewoners te werken aan de leefbaarheid van buurten wordt normloosheid en onverschilligheid op dat vlak bestreden. Werken aan veiligheid.

3e cirkel: verbeteren van doelmatigheid en kwaliteit van voorzieningen

Niet de organisaties en instellingen, maar de behoeften van de mensen

en hun problemen moeten centraal staan. Voorzieningen moeten weer op de mensen gericht worden. Dat vraagt om een mentaliteitsverandering.

Met de opzet van werkprojecten haalt men schotten weg tussen verschillende beleidsonderdelen. Men koppelt deze beleidsonderdelen aan elkaar. Met als doel kansen te bieden aan mensen die ze zelf kunnen oppakken. En daar gaat het uiteindelijk om in de sociale vernieuwing.

Werkprojecten vergroten de leefbaarheid in de buurten. In de Rotterdamse buurten moet nog veel gebeuren op het terrein van bijvoorbeeld kinderopvang, sportactiviteiten, onderhoud en andere voorzieningen. Werk, dat om allerlei redenen (capaciteit, geld, etc.) blijft liggen. Door de werkprojecten wordt dit werk opgepakt.

Werkprojecten brengen mensen weer tot elkaar. Via dit werk komen verschillende mensen weer met elkaar in aanraking. Niet alleen krijgen de mensen collega's, maar zij komen ook in contact met andere mensen uit de buurt. Iemand uit de buurt wordt vaak een klant. Dit bevordert het onderlinge vertrouwen en de onderlinge band. Men leert elkaar beter kennen. Hierdoor kan de leefbaarheid in de buurten aanzienlijk groter worden.

Werkprojecten vormen een trampoline naar de samenleving. Een belangrijk kenmerk is dat de werkprojecten laagdrempelig zijn. Zij zijn ontstaan op initiatief van de mensen zelf en houden dan ook rekening met wat de mensen willen en kunnen. De werkprojecten nodigen iedereen uit om aan te pakken en mee te doen. Met deze projecten krijgen zij weer zinvol werk. Bovendien wordt een aantal van deze mensen door deze werkervaring

weer aantrekkelijk voor de arbeidsmarkt. Zij stromen dan door naar ander werk. Bovendien leert de ervaring dat - als mensen eenmaal weer meedoen - dit vaak een extra stimulans is om ook met andere activiteiten (cursussen, buurtvergaderingen, sport) mee te doen. Werkprojecten vormen een vangnet voor mensen zonder een betaalde baan. Voor een groot aantal mensen zijn de banen op de arbeidsmarkt moeilijk toegankelijk. Hierdoor kunnen veel mensen, die graag willen werken niet werken. Deze mensen zijn tegen hun zin werkloos. Zij willen graag weer aan de slag. In een werkvoorstel van de projectgroep over arbeidsmarktbeleid, genaamd "Werk geven, werk nemen, werk samen", wijzen wij erop dat er een grote behoefte is aan extra en nieuw, toegankelijk werk. Extra arbeidsplaatsen zijn nodig voor mensen die langdurig en tegen hun zin thuis zitten. Als er niets voor hen komt, zullen ze in onze samenleving nog langer werkloos moeten toekijken. We moeten naar een samenleving waarin we niet alleen samen leven, maar ook samen werken. Daarom doe ik een oproep aan werkgevers- en werknemersorganisaties en de gemeenten. Samen moeten zij maatregelen treffen, zodat deze mensen weer aan de slag kunnen. Zorg samen voor goede scholing en begeleiding. Iedereen heeft recht op werk. Daar kunnen ze ook samen aan werken.

Conclusie

Werkprojecten bieden tal van praktische mogelijkheden om mensen weer volwaardig mee te laten doen in onze samenleving. Mogelijkheden die we niet mogen laten liggen, maar volledig moeten benutten. Vandaag hebben we gezien dat de Rotterdamse bevolking en de gemeenten niet passief hebben afgewacht aan de zijlijn. Zij hebben het voortouw genomen en zijn al goed op weg. Dit is niet verwonder-

lijk. Immers toen we net begonnen met sociale vernieuwing - en er nog niet veel van de grond was - liep Rotterdam voorop en gebeurde er hier al veel. De Rotterdammers lieten ons zien dat niet gewacht moet worden tot voor elk probleem een oplossing is gevonden, dat er alvast gestart kan worden. Ondanks allerlei haperingen, knelpunten en een grote onzekerheid. Er zijn oplossingen gevonden en successen worden behaald. Ik hoop dat andere gemeenten dit

voorbeeld zullen volgen en ook net zo actief en enthousiast aan de slag gaan. Maar ook de werkgevers- en werknemersorganisaties in het RBA moeten meedoen. Zij kunnen hierin niet achterblijven. Samen met de gemeenten moeten zij er alles aan doen om mensen een baan aan te bieden. Als zij daar nog langer mee wachten verspelen zij een aantal belangrijke kansen. Kansen waar deze mensen recht op hebben. ■

Van onderop - Opzooieren in Rotterdam

In 1990 wonnen twee projecten in de wijk het Nieuwe Westen gezamenlijk de Hein Roethofprijs (een door het maandblad SEC, uitgegeven door het ministerie van Justitie ingestelde prijs op het gebied van criminaliteit- en vandalismebestrijding).

Vooral het "Opzooierproject" heeft, mede door het winnen van de prijs, in Rotterdam veel uitstraling gekregen. Met de Opzooierstraat als voorbeeld zijn een groot aantal buurten en straten aan het "opzooieren" geslagen met activiteiten op het gebied van beheer en buurtpreventie. Initiatieven "van onderop" werden aangezwengeld, die er op gericht zijn de leefbaarheid van de woonomgeving te vergroten, de onderlinge samenhang en daarmee ook het sociale leefklimaat te verbeteren.

Door het gemeentebestuur werd hierop ingespeeld door het instellen van de Opzooierprijs, die dit jaar voor het eerst werd uitgereikt aan de IJscubstraat in de wijk Kralingen. In

het boekje "Van onderop" vertellen zeven bewoners over hun initiatief, hoe zij in hun buurt aan de slag zijn gegaan. De verhalen worden omlijst met een aantal "Opzooiertips". **Het boekje is een gezamenlijke uitgave van het Rotterdams Instituut bewoners Ondersteuning, de Gemeentepolitie en Gemeentewerken Rotterdam, het Projectbureau sociale vernieuwing en de bewonersorganisatie Het Nieuwe Westen en kan besteld worden door overmaking van f 7,50 op giro 4308481 van het RIO te Rotterdam o.v.v. 'Van onderop'.** ■

Bewoners aan zet

Bewoners van de Falgabuurt in Den Helder zijn niet meer te passeren!

door Jan van Eeden, oud-wethouder van Den Helder

Onlangs kreeg de Helderse Falgabuurt de Hein Roethofprijs voor het succesvol terugdringen van de veel voorkomende criminaliteit in de buurt. Trots belde de burgemeester, op terugweg vanuit Studio Pulchri in Den Haag, mij op om dit te laten weten. Als wethouder was ik nl. tot 1990 ook betrokken bij pogingen de buurt uit de vicieuze cirkel van de verloedering te trekken. En het gaat lukken, met vallen en opstaan. Reden om eens een schets te geven van het proces dat ertoe leidde dat de toekomst van die buurt met voorzichtig optimisme tegemoet kan worden gezien.

Midden jaren tachtig was van optimisme geen sprake. De buurt bestaande uit veertien flats met elk 28 woningen – galerij-flats – verpauperde. Leegstand, postadressen, graffiti, vuilnis, drugshandel waren de uiterlijke symptomen van die verloedering. We deelden deze eer met Helmond-Noord, de Meenthe in Leeuwarden en nog veel meer soortgelijke wijken in het land, waar de problemen zich mede door een selectief negatief woningtoewijzingsbeleid opstapelden. De naoorlogse nieuwbouw – smakeloze architectenproducten – diende zich aan als nieuw stadsvernieuingsprobleem. Boekhoudkundig en technisch nog lang niet afgeschreven complexen zagen er niet meer uit en waren niet meer te onderhouden door slecht woongedrag. Terwijl de directeur van de corporatie ons als gemeentebestuurders telkens flijtjes liet weten dat de Falgabuurt oorspronkelijk uit eigen woningen van de gemeente bestond, groeide het besef, ook in bestuurlijke kring, dat er langs nieuwe wegen aan verbetering moest worden gewerkt. Dat heb ik zelf altijd het charmante van een middelgrote stad als Den Helder gevonden: er is ruimte voor experimenten, de lijnen zijn er kort, je kent bestuurders van andere organisaties, scheidslijnen tussen instanties kunnen worden overschreden. En als je wilt kan de afstand tussen bestuur en bewoners heel klein zijn.

Sloopbesluit en inspraak

Er gebeurden twee belangrijke dingen rond 1986 aangaande de flatwijk. De woningcorporatie nam een "uitgesteld sloopbesluit": vanwege de nog hoge resterende boekwaarde werd besloten de flats op termijn te slopen. Men vond de situatie zo slecht en had met de onderhoudsdienst in het verleden zo vaak de neus gestoten na allerhande getroffen maatregelen dat dit de enige oplossing leek. Serieuze plannen tot grondige rehabilitatie waren er zeker geweest, maar bleken onbetaalbaar. Het college van B & W werd gevraagd om toestemming op termijn voor onttekening aan de woningvoorraad en tot sloop.

De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat wij in het college niet op konden tegen de harde logica van de getallen. Wij erkenden dat er geen andere oplossing was en stemden toe. Ik herinner mij dat ik machteloos inbracht dat ook een dergelijk besluit wellicht echt kon worden gerealiseerd wanneer je heel zorgvuldig met de steeds kleiner wordende groep bewoners om zou gaan. Daar was een sociaal plan voor nodig. (Achteraf heb ik vaak gedacht dat ik moediger had moeten zijn en tegen had moeten stemmen, maar de situatie was zo slecht dat er geen alternatieven leken te zijn en bovendien was er geen medestand voor een dergelijk standpunt, wat tegenstemmen zou reduceren tot een getuigenis.) De andere belangrijke gebeurtenis was minder spectaculair: er werd besloten tot het opzetten van een

inspraakgroep, waarin naast gemeentelijke diensten en corporaties ook de bewoners een stem zouden hebben. Er kwam een technische en een sociale werkgroep onder te hangen. Er werd gewerkt aan een sociaal plan. Voor de bewoners werd een opbouwwerkster aangetrokken (terwijl overal in het land op deze voorziening werd bezuinigd). De opbouwwerkster kreeg als opdracht te werken – uiteraard samen met de bewonersorganisatie – aan een netwerk van flatcontactpersonen, om wat er aan sociale controle op te brengen was alsnog te mobiliseren. Achteraf ben ik hierover positief, al denk ik dat we die opbouwwerkster wel een erg moeilijke taak hebben gegeven, zeker onder het gesternte van het uitgestelde sloopbesluit. Daarom vind ik ook dat het recente succes niet alleen mag worden gezien als contrast tegenover het eerder mislukken. Ik denk dat de opbouwwerkster zeker in de vroege fase van contacten leggen tussen mensen in de buurt een niet te onderschatten rol heeft gespeeld. Verder is nog van belang dat de gemeente inmiddels inhaakte op de door Binnenlandse Zaken en Justitie geopende mogelijkheden voor de bestuurlijke preventie van criminaliteit en kon een coördinator criminaliteitspreventie worden aangesteld die niet van plan was alleen van achter het bureau te werken. Het opbouworgaan speelde in op het derde armoedebestrijdingsprogramma van de EG en kon enkele medewerkers extra aantrekken, weliswaar voor een groter gebied, maar dit betekende toch versterking van de hulptroepen. In mijn ogen haalde de gemeente zodoende opbouwwerk-kundigheid in huis en het opbouworgaan ging wat meer afstandelijk opereren.

VAN ONDEROP Opzoomen in Rotterdam

Het Opzoemerproject heeft niet alleen in Rotterdam veel uitstraling gekregen. De Falgabuur (in Den Helder) is een waardige opvolger.

Tussenoplossing als breekkijzer

Het is strategisch van het allergeenste belang geweest dat de bewoners, geruggesteund door met name een technisch opbouwconsulent, het sloopbesluit gingen aanvechten. En wel op een heel handige wijze, nl. door te komen met gedeeltelijke sloopplannen. Daarmee toonden ze de gemeente en de corporatie dat ze oog hadden voor de orde- en beheersproblematiek. Die viel echt niet te ontkennen. Aanvankelijk had de woningcorporatie geen trek in een variant als gedeeltelijke sloop. De directeur van corporatie – het is overigens frap-pant hoe sterk diens opinie telt ten opzichte van die van zijn bestuur – benadrukte in de inspraakzittingen telkens dat eerst sociale maatregelen hun effect moesten hebben afgeworpen voordat zijn bedrijf aan technische ingrepen zou beginnen. Enigszins in strijd hiermee was dat enkele galerijflats die wat meer in het zicht lagen wel fors werden

aangepakt en omgevormd tot portiekflats. Maar voornoemd standpunt was zeker begrijpelijk tegen de achtergrond van de toenemende leegstand. Verhuurbaarheid is voor een corporatie nu eenmaal een kerngegeven.

In een veel eerder stadium had de woningcorporatie al wel enkele technische maatregelen genomen die ertoe leidden dat het voor junks moeilijker werd om in de lange donkere keldergangen hun heil te zoeken. Maar zelfs nu nog, is men bezig met voorbereidingen tot het afsluitbaar maken van de portieken. Iets wat Leeuwarden veel rigoreuzer en met een uitgekend sleutelplan heeft aangepakt, zoals wij twee jaar geleden, tijdens een door mij georganiseerde excursie voor alle betrokkenen, al konden aanschouwen.

De gemeente heeft er binnen de opgezette inspraakstructuur steeds op aangedrongen dat de bewoners serieus zouden worden genomen waar het ging om tussenoplossin-

gen. Op die wijze kwam een heroverweging in zicht. In december 1990 besloot het bestuur van de Woningstichting dan toch tenslotte om het sloopbesluit van tafel te halen. En wel om het opgaande sociale proces te steunen. Dat er sprake was van een sterke verbetering van de situatie bleek uit de tot nul geslonken leegstand, teruglopende meldingen van overlast, minder inbraken en dergelijke. Hierbij heeft de bewonersorganisatie een doorslaggevende rol gespeeld door op een actieve manier om te gaan met een experiment rond toezichhouders. Dat vraagt een aparte korte beschrijving.

Bewoners-toezichhouders

Eind 1989 was er veel energie gestoken in het netwerk van flatcontactpersonen. Per flat was er wel iemand die een dergelijke rol speelde. Maar echte resultaten in de vorm van het terugdringen van verloedering en criminaliteit bleven

uit. Daardoor liep het enthousiasme terug. Rond die tijd was er een reportage op tv geweest over "groenwerkers" in een Groningse wijk. Zij hielden de plantsoenen bij in de buurt en kregen daarvoor een tegemoetkoming. Het idee van een financiële vergoeding bleef in kringen van de Helderse inspraakgroep hangen. Voorgesteld werd om de taken van de flatcontactpersonen uit te breiden: niet alleen contacten onderhouden en signaleren, maar ook daadwerkelijk dagelijkse schoonmaakklussen doen.

Een onderzoek bij de Helderse burgerij naar de beleving van criminaliteit had namelijk uitgewezen dat angst voor criminaliteit heviger is onder bewoners naarmate een omgeving meer verpauperd is. Het eroderend effect van verslonzing kan worden tegengegaan door onmiddellijke schoonmaakacties (zie de Publex-aanpak). Bestaande organisaties (onderhoudsdiensten van corporaties en gemeenten) zijn niet snel om te vormen opdat ze kunnen doen aan "lik op stuk schoonmaak". Het project van de toezichthouders werd door woningstichting en gemeente financieel gesteund, voorlopig tot eind 1992.

De bewonersorganisatie, gesierd met de prachtige naam *Streven* naar *Beter Leven* (door mij om onderhandelingstechnische redenen weleens verbasterd tot *Sterven* na *Beter Leven*) speelt hierbij een zeer belangrijke rol. Zij stelde zich verantwoordelijk voor het beheer van de woonomgeving van de flats en liet dit uitvoeren door 13 vrijwilligers die allen huurder zijn van een van de flatwoningen. Met iedere toezichthouder ging de bewonersorganisatie een contract aan. Officieel krijgt ieder een huurreductie van 250 gulden in de maand. In de praktijk betaalt de bewonersorganisatie dit bedrag aan de toezichthouders. De voorzitter van de bewonersorganisatie coördineert, bewaakt de voortgang en houdt zelf ook toezicht. Deze persoon, actief vanaf het

eerste uur, vervult een belangrijke schakelfunctie; extern naar instanties en intern naar bewoners. Wekelijks hebben de toezichthouders onderling contact.

Van heel groot belang is dat de woonlastenvermindering een prikkel is om meer te doen dan het onderhouden van contacten (wat voorheen van de flatcontactpersonen werd gevraagd). Eigenlijk is de les of zo men wil de truc zeer simpel: ga er vanuit dat we te maken hebben met calculerende mensen. Ze zijn op zich bereid tot positieve inzet, maar juist dat extra duwtje in de vorm van een vergoeding zorgt voor resultaat.

Het zal duidelijk zijn dat een experiment als dit niet op zichzelf kan staan. Het past in een stelsel van meer beheersmaatregelen, waaronder dat van selectieve toewijzing in oog springt. Er zijn plannen om intake-gesprekken te houden met woningzoekenden. Ook daarmee zijn, meen ik, in Leeuwarden ervaringen opgedaan. Een experiment als dit kan ook alleen maar slagen wanneer de betrokken instanties zich onderling open opstellen en bewoners serieus nemen.

In een dergelijk klimaat wordt het mogelijk om meer beheerstaken bij vrijwilligers neer te leggen en daarbij financiële vergoedingen te hanteren als prikkel. Uitbreider buurtbeheer kan op deze wijze wel eens gestaag groeien.

Nog even een opmerking over de rol van het opbouwwerk. In de fasen van een proces is het nodig dat bewoners op verschillende manieren assistentie krijgen. Aanvankelijk lag het accent op interne netwerkopbouw in de wijk. De meer strategische ondersteuning kwam tot uitdrukking door het aandragen van technische tussenoplossingen "just in time". Tot zover alles prima. In de recente situatie is er zeker bij de bewoners een terecht succes gevoel en leeft het idee dat "steun" niet langer nodig is. Het is mij bekend dat er zeker in het kader van

het EGU-programma flink strategisch gestueld wordt aan uitwerking van een concept als buurtbeheer. Maar de sprong van interne netwerkopbouw naar iets zo fundamenteels is echter een grote. Het is stellig wenselijk dat deze gemaakt wordt (buurtbeheer zou het uiteindelijke produkt kunnen zijn), maar in de tussentijd ligt het gevaar op de loer dat buurtbewoners opbouwwerkers gaan ervaren als technocraten, modellenbouwers, terwijl de lokale subsidiënt de werkers niet bij de brandhaarden aantreft.

Daaruit zou je kunnen concluderen dat in een stadium als het huidige het gat tussen praktische hulp in de buurt en ideeëvorming niet te groot mag worden. Met name assistentie van bewoners in werkgroepen waarin ambtenaren domineren is hard nodig. In zulke groepen moeten plaatsen beschikbaar zijn voor direct betrokken bewoners. Daar kan opbouwwerk in de belangenbehartigingssfeer – zeker indien specialistische kennis moet worden aangedragen – echt helpen. Zo'n proces van misschien wel tien jaren kan nooit door één persoon compleet van opbouwwerksteun worden voorzien. Dat hoeft ook niet. Mensen komen er gaan. Nog handiger is het wanneer een opbouworgaan, dat door projecten flink is uitgedijd, op gezette tijden verschillende krachten inzet. Helemaal zien we vaak dat hoe groter de organisaties zijn, hoe moeizamer de onderlinge inzetbaarheid is. Daaraan moet het werk zien te ontkomen.

N.B. Men dank aan Monique Kos van de gemeente Den Helder. Literatuur: *Bewoners houden toezicht in de Falgabuur*, Marja Elsinga, Jan Holman, Delftse Universitaire pers, 1991. Alsmede Juryproport Hein Roethofprijs 1991, Directie Criminaliteitspreventie en de Volkskrant 15 november 1991. ■

berichten en artikelen over SOCIALE VEILIGHEID

REDACTIE:

Betty de Groot - opbouwwerkster Hoogvliet, Gera Hospers - konsulente vrouwenwerk PRISMA Tilburg, Anita Schwab - opbouwwerkster voorlichtingsproject SOS Den Haag, Ans van de Scheur (eindredactie) Expertisecentrum Samenlevingsopbouw

"Je hebt elkaar nodig..."; actief vanuit verschillende posities

Voor dit laatste nummer van het Bulletin Sociale Veiligheid heeft de redactie gesprekken gevoerd met mensen die in verschillende posities actief zijn op het gebied van sociale veiligheid. Anita Schwab vroeg Birgitta Maes naar haar ervaringen als bewoonster. Gera Hospers ging op bezoek bij Letty Hoogstra, opbouwwerkster in Veldhoven (N-Br). Betty de Groot sprak met twee Hoogvlietse ambtenaren, Miranda Nauta en Ruud Landa. En Ans van de Scheur interviewde Gerda Bosdriesz, Dordtse en raadslid voor Groen Links. Vertrekpunt was hoe ieder aankijkt tegen eigen en elkaars mogelijkheden en beperkingen waar het gaat om een sociaal veilige(r) leefomgeving.

Initiatief nemen:

We vroegen een voorbeeld te geven van een initiatief dat tot verbetering van de sociale veiligheid had geleid. Bewoonster Birgitta pakte in de werkgroep sociale veiligheid de onderzoeksresultaten op, waarin werd aangetoond dat veel angstgevoelens ontstaan door sterk gewijzigde samenstelling van de wijkbevolking. Zij organiseerden een 'Kleurrijke dag', waardoor contacten tussen verschillende bewonersgroepen gelegd, dan wel verbeterd zijn. Letty vertelt hoe het thema 'sociale veiligheid' in Veldhoven op de politieke agenda gekomen is. Tijdens de voorbereiding van de internationale vrouwendag op 8 maart ontdekten we dat veel vrouwen 's avonds niet aan activiteiten durven deel te nemen. Op de 8-maartdag kwamen 1000 vrouwen, die op een grote plattegrond met plakstippen konden aangeven welke plekken zij onveilig vinden. Deze 52 geïnventariseerde 'enge plekken' werden, voorzien van deskundige toelichting, officieel aan de gemeente aangeboden, die daarop een werkgroep sociale veiligheid installeerde. De Hoogvlietse ambtenaren konden aan het werk op basis van een reeds aanwezige nota van het bureau Halt;

deze nota was al door bewoners besproken en aangevuld. Zij geven het voorbeeld van het verbeteren van de openbare verlichting. Meerdere gemeentelijke diensten zijn ingeschakeld, er kwam geld van het energiebedrijf en uit de pot 'sociale vernieuwing'. In verschillende buurten zijn al bewonersgroepen actief op het terrein van sociale veiligheid. De rol van de ambtenaren is vooral coördinerend en stimulerend, zowel richting bewoners als richting gemeente. Gerda heeft voor haar fractie een beleidsnota geschreven. De gegevens daarvoor kreeg ze onder meer vanuit haar activiteiten binnen 'Vrouwen tegen seksueel geweld'. Deze nota is in 1984 door de fractie aan B & W aangeboden, die er vervolgens een jaar lang niets mee deed. Nadat de verantwoordelijke wethouder aan z'n jasje getrokken werd, verscheen de gemeentelijke nota 'Seksueel geweld'. Daarna werd een ambtelijke werkgroep ingesteld om de nota uit te werken. Het heeft ruim vier jaar geduurd eer het fractie-initiatief omgezet was in een gemeentelijk beleidsplan sociale veiligheid, maar dat plan is er nu enhet werkt!

Het is verrassend dat deze vier respondenten in hun voorbeelden op gelijke wijze de breedte van het thema sociale veiligheid neerzetten. De initiatieven spelen in op individuele (de deur niet uit durven), sociale

(gebrekkige buurtcontacten) en ruimtelijk/technische aspecten (verlichting). Ook gaat het over korte activiteiten, zoals bijvoorbeeld een themadag en lange termijn zaken zoals een gemeentelijk beleidsplan. Gelukkig vinden we ook in alle voorbeelden de inbreng van bewoners/bewoonsters terug. Overigens zijn de werkgroepen 'sociale veiligheid' in Hoogvliet niet gelukkig met de eenzijdige benadering vanuit de 'Halt-nota', met de bewonersvoorstellen en aanvullingen is tot nu toe bar weinig gedaan. De gemeente zoekt vooral naar bewonersinbreng bij de uitvoering van haar beleid.

Kansen en beperkingen

"Ze vertrouwen je eerder, omdat je zelf bewoonster bent." zegt Birgitta. "Je kennis is gebaseerd op wat je dagelijks ziet en ervaart in de wijk. Vooral bewoners met een wat afwijzende houding laten zich eerder door een medebewoonster aanspreken dan door iemand met een officiële functie. Naar ambtenaren werkt dat precies andersom; degenen waarvan je toch al weinig te verwachten hebt bij het oplossen van problemen, voelen zich door ons snel bedreigd in hun eigen aanpak of deskundigheid." Als opbouwwerkster heeft Letty veel relevante contacten, zowel met bewonersgroepen als met ambtenaren en organisaties. Vanuit die specifieke positie kan zij goed signalen oppikken en doorspelen. Ze let ook op verbreding van een dergelijk initiatief; inmiddels is sociale veiligheid in Veldhoven niet alleen een 'vrouwenzaak', maar zijn ook ouderen en leefbaarheidsgroepen erbij betrokken.

Vanwege diezelfde positie werd ze echter geweerd uit de (ambtelijke) werkgroep sociale veiligheid met als argument dat er dan vermenging van belangen zou kunnen ontstaan. In Hoogvliet werkt Miranda als wijkbeheercoördinator, terwijl Ruud beleidsmedewerker Ruimtelijke Ordening is. Zij zien dit als een ideale combinatie: Miranda werkt breed en dicht bij de bewoners, terwijl Ruud een positie heeft waarbij hij mensen van andere diensten kan aanspreken op hun verantwoordelijkheid. Sociale veiligheid is echter breder dan ruimtelijke ordening; zo zal bijvoorbeeld het welzijnswerk ook zaken op moeten pakken en dat lukt nog niet zo best. Ook naar je eigen opdrachtgever, de politiek, moet actief gewerkt worden. "... Wil je als ambtenaren iets bereiken met zo'n thema, dan moet je naar de politiek informeren en bewustmakend bezig zijn, want zij stellen de prioriteiten en geven de opdrachten".

Gerda gebruikt haar positie als raadslid om signalen uit de bevolking op te pikken: "...wij kaarten nieuwe kwesties in de gemeente aan vanuit de contacten die we met bewoners (groepen) hebben." Vooral nu haar partij in het college van B & W zit met een voor sociale veiligheid belangrijke portefeuille, zijn de lijnen kort en kan ze problemen snel doorspelen. Maar ook de invloed van een gemeenteraadslid is beperkt. Ambtelijke molens malen vaak langzaam en veel hangt af van de inzet en betrokkenheid van de verantwoordelijke ambtenaren (zowel in positieve als in negatieve zin).

De macht van de gemeente kent ook z'n grenzen; zo weigert de NS de fietsstalling open te houden tot en met de laatste trein, waardoor de beoogde sociale controle in de late avonden ontbreekt.

Sociale veiligheid betekent ook dat onze kinderen zich veilig voelen in de buurt.

Iedere partij is zich bewust van wederzijdse afhankelijkheid en de noodzaak van samenwerking. Het verkrijgen van medewerking van andere partijen kost veel tijd en energie en "...afgedwongen medewerking levert niets op", zegt ambtenaar Ruud. Elke partij kent z'n eigen 'dwarsliggers'. Bij het maken van plannen zul je dan ook in een vroeg stadium inschattingen moeten maken van de voor- en nadelen van je positie en van de mogelijke dwarsliggers.

Strategieën

Welke strategie bleek succesvol en waren de resultaten structureel of ging het om incidentele verbeteringen?

De Haagse bewonersgroep sociale veiligheid werkt op een breed terrein aan sociale veiligheid (onder andere aan voorlichting, een betegelingsactie, huisbezoeken en themadagen). "Neem jezelf in het probleem dat je wilt oplossen serieus en laat je daar niet van afbrengen", zegt Birgitta. "Breng het positief en laat zien wat er verbetert door jouw plan.

In bouwteams wordt nu met sociale veiligheid in elk geval serieus omgegaan. Voor structurele verbeteringen ben je afhankelijk van het enthousiasme van bewoners en de goodwill van verantwoordelijke ambtenaren".

Hetty vindt het belangrijk de vrouwen te stimuleren en te ondersteunen bij het vergroten en inbrengen van hun ervaringsdeskundigheid. Het snelle succes van de vrouwen bij de gemeente werkte stimulerend naar andere bewonersgroepen; zij nemen daardoor sociale veiligheid eerder serieus.

Het feit dat sociale veiligheid nu een politiek item is, maakt de kans op structurele verbeteringen aanmerkelijk groter. Dat is bereikt door de macht van het getal (1000 vrouwen is niet niks!), door een deskundige, verzorgde presentatie in 'happklare brokken', door concrete oplossingen voor te stellen die tamelijk eenvoudig te realiseren zijn. De gemeente ziet haar kans en springt er op in.

Miranda en Ruud vinden het belangrijk om rechtstreeks met bewoners aan tafel te zitten en vooral om duidelijk te zijn over dat wat niet kan. "Bewoners serieus nemen, dat is de kern", zegt Miranda. De politiek wil scoren, "...nu is er geld", terwijl bewoners soms anders willen of er niet aan toe zijn; dat kan botsen. Als ambtenaar zul je dat naar de politiek toe duidelijk moeten maken. Ruud probeert vanuit zijn coördinerende positie eenmalige activiteiten, bijvoorbeeld het ontwerp voor een fietspad, structureel te vertalen in denken en werkwijze van z'n collega's.

"Na verloop van tijd zwakt het effect van zo'n initiatief weer af", zegt Gerda. "Je moet dus alert blijven op de uitvoering van het geformuleerde beleid en bewoners moeten je weten te vinden". De groeiende, structurele belangstelling voor sociale veiligheid vindt ze onder

andere terug in de aanpak van buurt- en wijkbeheer; daar zitten de aandachtspunten structureel in. "Het werkt altijd goed om bij voorstellen te verwijzen naar vergelijkbare initiatieven in andere gemeentes en nota's van hen aan te vragen. Als je aan een initiatiefvoorstel als fractie een concreet subsidiepotje kunt verbinden, waaruit zo'n plan betaald kan worden, heb je eerder kans op succes en daarmee op blijvende aandacht". Strategisch is het dus belangrijk de belangen en posities van de andere partij(en) te betrekken in je aanpak. Iedereen ziet zichzelf hierbij als actor naar meerdere partijen. In alle voorbeelden wordt gestreefd naar structurele verbeteringen; dat vereist een planmatige en deskundige benadering en een lange adem.

Samenwerking

Kunnen anderen bij jou/jullie terecht met vragen over sociale veiligheid en wat verwacht jij van andere partijen?

Birgitta: "Ik zie onze bewonerstaak primair als signalerend. Daarnaast leveren we een bijdrage aan het oplossen van problemen. Hoeveel tijd ik daarin steek, hangt af van mijn betrokkenheid bij de kwestie en van m'n enthousiasme voor de gekozen oplossing." In Den Haag hebben bewonersgroepen al veel ervaring opgedaan met sociale veiligheid. Anderen kloppen regelmatig aan voor praktijkvoorbeelden en speciaal ontwikkeld materiaal. Birgitta vindt de inbreng vanuit de andere disciplines te persoonsgebonden om daar algemene uitspraken over te doen.

"Het opbouwwerk ondersteunt bewoners in de meest ruime zin" antwoordt Letty. "We hebben primair een adviserende rol; in een later stadium kunnen bewoners ook terecht voor hulp bij het oplossen van problemen of het opzetten van nieuwe activiteiten. Van ambtenaren

en politici verwacht ze dat deze bijleggen van een serieuze benadering van vrouwen. Maar al te vaak tref je een houding van: "oh, daar heb je die vrouwen weer". Dat is in dit voorbeeld niet gebeurd door de deskundige presentatie van de vrouwen en door de manier waarop enkele ambtenaren de problematiek oppakten.

De ambtenaren uit Hoogvliet geven aan dat zij speciaal zijn aangesteld om de knelpunten, die vanuit bewonersgroepen naar voren worden gebracht, binnen de gemeentelijke diensten te coördineren en te controleren. Ze vinden het heel belangrijk dat bepaalde voorstellen door zoveel mogelijk bewoners gedragen worden. In Hoogvliet kunnen bewoners volop meedenken/werken aan sociale veiligheid. Elkaar op de hoogte houden en samenwerken vinden ze belangrijk.

Bewonersgroepen weten ons wel te vinden als ze bepaalde knelpunten onder de aandacht van de politiek willen brengen. Het contact van raadsleden met verantwoordelijke ambtenaren is gering; dat loopt meestal via de wethouders. Leden van de betrokken raadscommissie spreken de wethouders aan op niet uitgevoerd beleid of nieuwe kwesties. De wethouder kan vervolgens druk uitoefenen op de ambtelijke dienst die in gebreke bleef. De meeste ambtenaren zijn trouwens best gevoelig voor klachten van burgers. Gerda ziet problemen zoals sociale onveiligheid het meeste kans hebben wanneer er sprake is van een wisselwerking tussen burgers en overheid.

"Je hebt elkaar nodig. Als vrouwen zullen we bijvoorbeeld alert moeten blijven op dreiging van seksueel geweld, ook nu er gemeentelijk beleid op dit punt is." De buurtbeheerprojecten, die met de buurthuizen en het opbouwwerk in meerdere Dordtse buurten worden opgezet, zullen worden getoetst op hetgeen bereikt wordt voor met name migranten en vrouwen die in deze buurten wonen.

Het ligt voor de hand dat de mensen die mee wilden werken aan deze interviews, positief staan tegenover brede samenwerking. Wat in hun reacties opvalt, is dat er meer is nagedacht over wat ieder zelf wil en te bieden heeft, dan wat er gericht en concreet door anderen gewenst en verwacht wordt. Kennelijk verwacht men primair medewerking van de andere partij(en) bij het verwezenlijken van de eigen doelen. Prima, maar dan moet je niet beweren dat je 'voor' de ander werkt. Bewoners zijn daar, vanuit de aard van hun positie, meestal eenduidig in. Ambtenaren, politici en beroepskrachten spreken nog wel eens anders dan ze feitelijk doen.

Resultaten

Uiteindelijk zal het iedereen toch het meeste interesseren hoeveel effect de uitgezonden signalen, de geleverde inspanningen en de goede samenwerking hebben gehad op verbetering van de sociale veiligheid. De valkuil dat je succes afmeet aan de grote opkomst bij een vergadering, de ruime aandacht in de pers, of het aantal meewerkende partijen, is levensgroot. Stellen de beslissers nu andere prioriteiten? Is er geld en menskracht vrijgemaakt? Worden ontwerpen nu getoetst op sociale veiligheid? Merk je iets van een veranderde mentaliteit? Durven nu meer vrouwen naar avondbijeenkomsten? Het zijn vaak moeilijk meetbare resultaten, maar het is zeer belangrijk om die meetbaarheid in de gaten te houden. Birgitta vertelt dat de 'Kleurrijke dag' zeker heeft bijgedragen aan een beter contact tussen verschillende bewonersgroepen. Blijvend...? Inmiddels heeft de werkgroep alweer nieuwe plannen, want met één geslaagde dag ben je er niet.

Een 'Rosarium' door de wijk heen, rozenstruiken in voortuintjes en tegen de gevels, zal de wijk verfraaien en tevens het onderling contact tussen buurtgroepen kunnen versterken.

In Veldhoven hebben de vrouwen veel bereikt in de afgelopen twee jaar: 80% van de 'enge plekken' is inmiddels verbeterd en de overige 20% is in de gemeentepanning meegenomen. Tevens is er een halfjaarlijks overleg tussen bewoners en raadvrouwen over ontwikkelingen en knelpunten. De leefbaarheidsgroepen hebben het thema sociale veiligheid opgepakt en ambtenaren overleggen met bewoners over nieuwe plannen. Toch zou Letty graag zien dat de gemeente meer en eerder gebruik maakt van de ervaringsdeskundigheid van bewoners.

"Voor de laatste 20 % zijn creatieve oplossingen nodig. We zoeken naar de goede ingang en het juiste moment om die oplossingen aan te kaarten." Ondertussen maken de vrouwen plannen om het thema te verdiepen naar onder andere weerbaarheid en sociaal contact.

In Hoogvliet worden de resultaten van de verlichtingsactie 'zichtbaar'. Een aantal fiets- en voetpaden zijn beter verlicht; andere paden zijn verplaatst. Onoverzichtelijk groen is gesnoeid of verwijderd. In buurten waar nog geen inventarisatie was gedaan, zijn bewoners nu bezig met een verlichtingskaart. Miranda en Ruud geven aan dat mentaliteitsverandering en het verkrijgen van vrijwillige medewerking een kwestie is van veel informeren, communiceren en ...geduld!

Gerda is tevreden met de gevolgen van haar initiatiefnota. "Met het overnemen van zo'n voorstel in het algemene beleid, ben je misschien je eigen nota wel 'kwijt', zegt ze, "maar ik vind veel van onze ideeën terug in dat beleid. Er blijft overigens aparte aandacht nodig voor seksueel geweld tegen vrouwen in de openbare ruimte."

Het zijn allemaal succesvolle voorbeelden van initiatieven op het terrein van sociale veiligheid. Dat succes heeft op alle ondervraagden een motiverend effect; ieder kijkt vooruit en heeft ideeën over wat er vervolgens zal moeten gebeuren om sociale veiligheid in de actualiteit en daarmee in de aandacht te houden. Dit toont weer eens aan hoe belangrijk het is om haalbare doelen te

stellen, waarmee je het enthousiasme en de samenwerking gedurende langere tijd vast kunt houden. En dat heb je zeker nodig om structurele verbeteringen met betrekking tot sociale veiligheid tot stand te brengen.

Ans van de Scheur, Expertisecentrum Samenlevingsopbouw ■

'Scoren met sociale veiligheid', in en om sportaccommodaties

door Ans van de Scheur, Expertisecentrum Samenlevingsopbouw Dordrecht.

Bij ons onderzoek bleek onder andere dat sportsters een gebouw met alle mogelijke voorzieningen en mogelijkheden als ideale accommodatie zien. Bijvoorbeeld: een sauna, een bar, een kinderopvangruimte! Heeft dat nu iets met sociale veiligheid te maken? Volgens de onderzoeksters van Stichting Vrouwen Bouwen Wonen (SVBW) wel degelijk.

Tijdens het symposium 'Scoren met Sociale Veiligheid' op 20 november 1991 te Utrecht, werden de resultaten gepresenteerd van het onderzoek naar de sociale (on-)veiligheid in en om sportaccommodaties. Doel van het onderzoek is het geven van aanbevelingen en praktische adviezen aan gemeenten, architecten en beheerders van sportaccommodaties.

Minister van WVC, drs. H. d'Ancona kreeg het eerste exemplaar aangeboden van dit rapport; SVBW verrichtte nl. dit onderzoek in opdracht van WVC. Voor bewoners/bewoonsters en opbouwwerk(st)ers die er voor ijveren dat nieuwe en bestaande

sportaccommodaties vaker en met meer plezier gebruikt zullen worden door vrouwen, meiden en ouderen, geeft dit rapport en de bijbehorende handleiding concrete, bruikbare aanwijzingen.

Deze hebben betrekking op het verbeteren van de 'aan- en afvoerroutes', van de directe omgeving en, nieuw bij de aanpak van sociale onveiligheid, van de binnenruimtes.

Sportster: "... Het materialenhok ligt nogal stil en afgelegen. Als ik daar ballen moet halen, voel ik mij niet prettig. Er is ook niemand die er op let als je daar bent." De onderzoeksters hebben niet alleen literatuuronderzoek gedaan,

accommodaties 'geschouwd' en het beleid van een achttal gemeentes bestudeerd, maar ook groepsgesprekken met gebruikers van sportaccommodaties gevoerd. Deze sportsters hebben veel aandachtspunten en mogelijke oplossingen aangedragen.

Het rapport beveelt dan ook aan om in beleids- en schouwgroepen een belangrijke plaats in te ruimen voor sportsters als direct belanghebbenden bij een sociaal veilige sportvoorziening. Voor de lezers van Mededelingen Opbouwwerk zou ik daar nog aan toe willen voegen: ook de wensen van vrouwen, meiden en ouderen, die nu geen gebruik maken van de bestaande sportaccommodaties vanwege de sociale onveiligheid, zullen geïnventariseerd en meegenomen moeten worden.

"Als ik niet met iemand mee kan rijden, ga ik niet zwemmen. Het laatste stuk moet je over een fietspad door een donker parkje..." Het rapport geeft criteria en een lijst van maatregelen voor het gebouw (binnen en buiten) en de terreinen er omheen. Tevens is er aandacht voor situering en ontwerp van nieuwe accommodaties, bijvoorbeeld: "...bij het aanleggen van een nieuw sportpark de voorkeur geven aan een klein sportveldencomplex in de bebouwing boven een grootschalig complex buiten de bebouwing".

En als ik dat lees, zie ik meteen dat ideaal-plaatje van de sportsters aan het begin van dit verhaal; een voorziening waar geen mono-(mannen)sportfunctie uitgangspunt van denken en ontwerpen is, maar waar vanuit andere, nieuwe gebruikersgroepen een wijkvoorziening ontworpen wordt met een uitnodigend karakter. Want vrouwen, meiden, ouderen en kinderen zijn meer buurtgebonden dan mannen en jongens. Het is een goede zaak dat met dit onderzoek naar sociale

veiligheid in en bij sportaccommodaties de belangen van deze (potentiële) gebruikersgroepen nu eens uitgangspunt zijn geweest.

"Scoren met sociale veiligheid" en de Handleiding sociale veiligheid, Stichting Vrouwen Bouwen en Wonen, tel. 010-4116250.

Buiten gewoon veilig-prijs 1991

We werden op het symposium overstromd met informatie en goede berichten. Voor de derde en laatste keer werd de 'Buiten Gewoon Veilig-Prijs 1991' uitgereikt. Ditmaal bestemd voor de gemeente met het beste beleid op het terrein van 'sociale veiligheid en sportaccommodaties'. De gemeente Venray kon de prijs (f 100.000,-) van minister d'Ancona in ontvangst nemen voor haar algehele beleid op dit terrein en "...voor de gedegen en creatieve wijze waarop dit tot uitging komt in de bouwplannen voor het zwem- en recreatiecentrum De Sprank."

Van de tien gemeenten die voor de prijsvraag plannen hebben ingezonden, ontving Haarlem de tweede en Soest de derde prijs. De gemeente Leiden, prijswinnaar 1987, kreeg van de jury een eervolle vermelding "...omdat zij het beleid consequent heeft doorgezet..."

Signaleringsysteem sociale veiligheid:

De gemeente Utrecht, winnaar 1989, rapporteerde over de effecten van de prijs op het gemeentebestuur. Eén van de produkten is de ontwikkeling van een 'signaleringsstelsel sociale veiligheid'. In opdracht van de gemeente Utrecht heeft Werkgroep 2-duizend dit systeem ontwikkeld en toegepast op de Rivierenwijk in Utrecht-West. Het is geen smal, technisch systeem, maar "...een methode van werken om op basis van verschillende gegevensstromen periodiek beleidsinformatie te genereren. De kern van het

systeem is gelegen in de interpretatie van de gesignaleerde ontwikkeling..."

Hierbij plaatsen de onderzoekers 'sociale veiligheid' in het bredere kader van 'leefbaarheid'. Uitgangspunt bij de ontwikkeling van het signaleringssysteem is het idee: "...sociale (on)veiligheid is het product van een aantal positief en negatief werkende ruimtelijk-bouwkundige en sociaal-culturele omgevingsfactoren..."

Dwars op de bekende trits van criteria voor sociale veiligheid (aanwezigheid, zicht, bereikbaarheid, toegankelijkheid, aantrekkelijkheid, betrokkenheid, beleving van bewoners en politieke gegevens) worden de sociale component, de ruimtelijke component en de beheerscomponent geplaatst. Deze velden worden gevuld met informatie uit vier bronnen: objectieve gegevens van instanties, kwalitatieve gegevens van sleutelfiguren, gegevens uit locatietoetsing en gegevens uit bewonersenquête. Voor de verwerking van al deze gegevens wordt gebruik gemaakt van Micro-Qualiflex. Met name de weging van de verschillende indicatoren en de interpretatie van de verkregen waarden zijn belangrijke momenten. Werkgroep 2-duizend doet in het rapport aanbevelingen ten aanzien van de organisatorische randvoorwaarden die nodig zijn voor een dergelijke periodieke doormeting van wijken/gemeentes op sociale (on-)veiligheid. De inbreng en controle van bewoners in dit organisatorische kader, lijkt mij van groot belang. En dan denk ik niet in de eerste plaats aan het traditionele bewoners-kader van getrainde vergaderaars, maar bijvoorbeeld aan vrouwenplatforms/-raden, ouderenadviesgroepen, Vrouwen Tegen Sexueel Geweld, jongerenwerk en migrantenorganisaties.

Zonder hun actieve deelname aan signaleringsonderzoek zou er een zeer eenzijdig, vertekend beeld van een 'doorgemeten' wijk ontstaan.

"Is de buurt veilig?" Werkgroep 2-duizend, Amersfoort, tel. 033-724224.

Verlichtingsmateriaal

In Utrecht-west is met geld van de BGV-prijs '89 een straatverlichtingsexperiment uitgevoerd, waarbij de objectieve en subjectieve effecten van verschillende types verlichting werden gemeten. Eerste uitkomsten van dit experiment werden tijdens het symposium gepresenteerd.

We waren enigszins verrast door het grote aantal heren-bezoekers van het Symposium 'Scoren met sociale veiligheid'. Kernelijk is sociale veiligheid in 1991 een serieus beleidsterrein en een interessante invalshoek voor het bedrijfsleven. Het is mede door Stichting Vrouwen Bouwen Wonen dat dit item politiek en maatschappelijk op de agenda staat. Het is de taak en zorg van bewonersorganisaties en het opbouwwerk dat de belangen van bewoners/bewoonsters centraal (blijven) staan in onderzoek, beleid en uitvoering.

Ans van de Scheur, Expertisecentrum Samenlevingsopbouw, Singel 272, 3311 HK Dordrecht, tel. 078-141443.

"Als het een meisje lukt genoeg geld te verdienen om in haar eigen levensonderhoud te kunnen voorzien, is daarmee haar zelfstandigheid nog niet gewaarborgd. Voor economische zelfstandigheid is sociaal-culturele zelfstandigheid noodzakelijk. Een zelfstandigheid die verwijst naar zelfbewustzijn, zelfwaardering, opkomen voor jezelf, je eigen doelen bepalen en je eigen keuzes maken en die weten te realiseren. Meisjes worden eerder tot afhankelijkheid dan tot zelfstandigheid opgevoed en gesocialiseerd. Voor meisjes en zeker laaggeschoolde meisjes zijn hier heel wat weerstanden moeilijker te overwinnen."

Bovenstaand citaat is te vinden in een programmamap over economische zelfstandigheid voor laaggeschoolde meisjes, die onlangs is verschenen bij de Landelijke Organisatie Vormingswerk voor Jongeren (LOVWJ) onder de titel "Willen = durven = doen = kunnen". Een titel die verwijst naar het complexe proces van keuzes maken en beslissingen nemen. Laaggeschoolde meisjes, aldus de samenstellers, raken dikwijls verstrikt in dit proces. Veelal zijn ze onzeker over wat zij willen en kunnen met als gevolg een "niet durven" en "niet doen". Terwijl

een "wel doen" vaak tot de ontdekking leidt van wel kunnen en willen. De titel is tevens een leidraad voor begeleidsters en meisjes zelf: je moet willen, je moet durven, je moet doen, en dan kan er meer dan je denkt.

Willen = durven = doen = kunnen is het resultaat van emancipatieprojecten in het vormingswerk en KMOB, gericht op de ontwikkeling van oriëntatieprogramma's economische zelfstandigheid voor laaggeschoolde meisjes. Op plaatselijk en landelijk niveau is gewerkt aan een kader dat een theoretische, didactische en programmatische leidraad vormt bij het zoeken naar een antwoord op vragen als: welke uitgangspunten hanteer je in oriëntatieprogramma's economische zelfstandigheid voor laaggeschoolde meisjes; hoe vertaal je de uitgangspunten in didactiek en methodiek, begeleidingsstructuur en in programma-inhouden en welke concrete jaarlijnen kunnen dergelijke uitgangspunten opleveren?

Willen = durven = doen = kunnen kan besteld worden bij de LOVWJ, Maltie Bihan, postbus 9175, 3506 GD Utrecht, tel. 030-369228 (8.30 - 12.30 uur) en kost f 15,- (excl. porto).

Juliana Welzijn Fonds

Het Juliana Welzijn Fonds stelt in 1992 20,4 miljoen beschikbaar voor projecten op het gebied van het maatschappelijk welzijn. In praktijk betekent dit vooral steun aan de hoofdterreinen "hulp en zorg" en "sociaal cultureel werk."

Welke soorten projecten in aanmerking komen voor ondersteuning staat beschreven in de folder "Een beroep doen op het Juliana Welzijn

Fonds". Deze is verkrijgbaar bij de meeste gemeenten, maar kan ook telefonisch of schriftelijk worden aangevraagd bij het fonds.

Juliana Welzijn Fonds, Postbus 90, 3980 CB Bunnik, tel. 03405-64524.

Afgekeurd is niet afgedankt

Al jaren zijn de regionale WAO/AAW-platforms actief in het ondersteunen van de belangen van arbeidsongeschikten. Door de grote inzet van arbeidsongeschikten zelf, in combinatie met enige professionele ondersteuning, is binnen de WAO-beweging veel gesystematiseerde ervaringsdeskundigheid opgebouwd. De WAO-beweging heeft ervoor gekozen deze deskundigheid in te zetten voor de beperking van de instroom in de WAO (preventie) en voor het bevorderen van de uitstroom van WAO'ers (reïntegratie).

In een tijd waarin de fundamenten van de arbeidsongeschiktheidswetten ter discussie staan en waarin bezuinigingsvoorstellen het politieke klimaat beheersen, is dit voor een beweging van arbeidsongeschikten geen gemakkelijke keuze. Om de reïntegratie-activiteiten van de afzonderlijke WAO/AAW-platforms te ondersteunen, om erkenning te vragen voor het werk van de gezamenlijke platforms en om de samenwerking te stimuleren tussen de WAO-beweging, de uitvoeringsorganen en andere organisaties, heeft het Landelijk Samenwerkingsverband Regionale Platforms van Arbeidsongeschikten-organisaties (LSV/WAO) het NIMO opdracht gegeven deze reïntegratie-activiteiten te inventariseren. De inventarisatie is onlangs afgerond en gepubliceerd onder de titel 'Afgekeurd is niet afgedankt!'.

Opzet platforms

Een regionaal WAO/AAW-platform is een bundeling van plaatselijke belangenverenigingen van arbeidsongeschikten. Negen van dergelijke

platforms zijn aangesloten bij het Landelijk Samenwerkingsverband LSV/WAO. De belangenverenigingen die samen een platform vormen verschillen zowel in aantal als in aard. Soms zijn het algemene WAO-belangenverenigingen, soms ook specifieke groepen zoals 'Vrouwen in de WAO/AAW' of vakbondsgroepen. Hier en daar is het een WAO/AAW-groep van buitenlandse werknemers.

Ten opzichte van de landelijke organisatie zijn de regionale platforms autonoom: zij bepalen zelf waar het accent van hun werkzaamheden ligt, maken zelf hun keuzes. Ondanks de verschillen die hierdoor bestaan, kent elk platform in grote lijnen de volgende activiteiten: Het ondersteunt plaatselijke WAO-groepen en WAO-sprekers. Het organiseert bijeenkomsten waarop informatie wordt verstrekt over wetten, regels, procedures en politieke ontwikkelingen met betrekking tot WAO/AAW, en het geeft een informatieblad uit dat iedere aangesloten groep ontvangt. Verder behartigt een platform de belangen van WAO'ers ten opzichte van de uitvoeringsorganen en de politiek; het voert (onderhandelings-)gesprekken met GMD, GAK en bedrijfsverenigingen, met landelijke en plaatselijke politici. Tenslotte zet het platform reïntegratie-activiteiten op of stimuleert anderen dat te doen. Ieder platform beschikt over beroepsmatige ondersteuning van één formatieplaats opbouwwerk. Binnen LSV/WAO-verband is er een levendige uitwisseling van gegevens tussen de platforms onderling.

Reïntegratie-activiteiten

Spreekuren

Arbeidsongeschikt worden brengt veel onzekerheden met zich mee. De wetgeving en de uitvoering zijn onduidelijk en daarnaast moeten mensen zich opnieuw gaan oriënteren op hun leven. Gezien de centrale plaats die arbeid in het leven

inneemt, is dit geen gemakkelijke opgave. Veel arbeidsongeschikten blijven dan ook met vragen zitten. Van belang is dat mensen antwoord krijgen op hun vragen en gehoor vinden voor hun problemen. De sprekers van plaatselijke WAO-groepen en van de regionale WAO/AAW-platforms vervullen die functie.

Per jaar weten ruim 20.000 arbeidsongeschikten door het hele land de WAO-sprekers te vinden. Ook in het kader van de reïntegratie zijn de sprekers van belang, zoals blijkt uit de inventarisatie van vragen over dit onderwerp.

Zo bestaat er bij de bezoekers van de sprekers vaak verwarring over de eigen situatie, hetgeen het nadenken over reïntegratie bemoeilijkt. Ook zijn er arbeidsongeschikten die weer aan het werk willen maar niet weten wat de mogelijkheden zijn of waar te beginnen. Verder komen er vragen van bezoekers die gedeeltelijk arbeidsongeschikt zijn maar met de restcapaciteit aan de slag willen, en van mensen die het niet eens zijn met de schatting van de GMD. Zij zijn bijvoorbeeld volledig arbeidsongeschikt verklaard, maar achten zichzelf wel in staat tot (aangepast) werk.

Dit is slechts een greep uit de vragen die in het spreekuur aan de orde komen. De problemen worden meegenomen naar de onderhandelingsbesprekingen tussen platforms en GAK/GMD.

Cursussen

Het organiseren van cursussen is binnen de WAO-beweging geen nieuw verschijnsel. Al jaren bestaan de zogeheten kadercursussen voor actieve WAO'ers en de cursussen voor spreekuurhouders. "Oriëntatie op Ziektewet en WAO", "Banen- en beroeporiëntatie" en cursussen van gelijke strekking zijn echter betrekkelijk nieuw. Zij zijn gericht op

preventie van arbeidsongeschiktheid en op reïntegratie van arbeidsongeschikten in betaald werk of andere activiteiten. Ze hebben bovendien een ander publiek: mensen die al langer in de Ziektewet zitten of net in de WAO terecht zijn gekomen. Nieuw is ook dat de cursussen vaak in samenwerking met de uitvoeringsorganen worden opgezet.

Bij de opzet van deze cursussen hanteren de WAO/AAW-platforms een aantal uitgangspunten. Zowel feitelijke, algemene informatie over wetten, regelingen en procedures als individu-gerichte aspecten dienen aan de orde te komen. Er moet volop aandacht zijn voor de problemen die samenhangen met het verlies van arbeid. Immers: pas als duidelijk wordt waarom de zaken fout gelopen zijn, kan aan een nieuw perspectief gewerkt worden. Dit betekent dat elke deelnemer helder dient te krijgen wat zijn/haar wensen zijn en wat de reële mogelijkheden zijn. Maar het betekent ook dat er door de organisatie vooraf afspraken gemaakt dienen te worden met instanties over het realiseren van individuele wensen van cursisten. Verder dienen de cursussen "Banen- en beroepenoriëntatie" arbeidsmarktgericht te zijn: er wordt uitgegaan van de concrete mogelijkheden op de arbeidsmarkt. In eerste instantie wordt gestreefd naar herintreding. Wanneer dit niet meer mogelijk is worden andere perspectieven nagegaan. De deelnemers werken in groepen, zodat ze van elkaars ervaringen kunnen leren en elkaar kunnen ondersteunen. De WAO-overleggroep Midden-Brabant kiest ervoor de cursus zelf te organiseren en uit te laten voeren door WAO'ers, die daartoe een speciale training gevolgd hebben. Een constant aandachtspunt, omdat de vraag naar de cursussen nog altijd toeneemt terwijl de begeleiders vaak, om gezondheidsredenen of na

het vinden van een betaalde baan, moeten afhaken. In andere gevallen zijn de platforms wel betrokken bij de voorbereiding en organisatie, maar laten ze de uitvoering van de cursussen graag over aan professionele organisaties.

Experimenten

Het zoeken naar nieuwe mogelijkheden voor reïntegratie van arbeidsongeschikten gebeurt in de vorm van experimenten; in tijd afgebakende projecten waarin geprobeerd wordt een bepaald probleem op te lossen of in kaart te brengen. Zo is het experiment GMD-LSV/WAO ontstaan uit de behoefte aan collectieve momenten waarin arbeidsongeschikten met elkaar aan hun perspectieven kunnen werken. Collectieve informatieverstrekking en perspectief-formulering zouden een bijdrage kunnen leveren aan de uitvoeringspraktijk van de GMD, die op individuele gevalshandeling gericht is.

In twee regio's, Friesland en Brabant, zijn de WAO-platforms en de GMD om de tafel gaan zitten, en er zijn twee plannen uitgedacht. In Friesland wordt de collectieve aanpak ingebouwd in de individuele begeleiding van cliënten door de GMD. Dit gebeurt vanuit de opvatting van het Fries WAO-beraad dat de GMD verantwoordelijk is (en moet blijven) voor de begeleiding van arbeidsongeschikten. Midden-Brabant eist daarentegen een eigen verantwoordelijkheid op: hier vindt de collectieve oriëntatie plaats binnen de WAO-organisatie, aangeboden als een soort 'voortraject', terwijl daarna bemiddeld kan worden door de GMD. De WAO-overleggroep Midden-Brabant kiest daarmee voor een eigen structurele inbreng in de begeleiding van arbeidsongeschikten. De twee regio's kiezen daarnaast beide voor het aangaan van contacten met andere organisaties die in de individuele trajectbegeleiding van arbeidsongeschikten een rol kunnen spelen. Dit zijn bijvoorbeeld het

arbeidsbureau, uitzendbureau Start en de Vrouw en Werkwinkel.

Om de ervaringen van de platforms zo te bundelen dat WAO'ers er steun aan kunnen onttelen bij hun eigen activiteiten, wordt door het LSV/WAO een reïntegratie-atlas ontwikkeld. Zo'n atlas moet een overzicht bieden van oplossingsmogelijkheden voor de bij reïntegratie gesignaleerde problemen. Hij is vooral bestemd ter ondersteuning van de WAO-sprekkuurhouders, voor wie reïntegratie nogal eens een vaag begrip is waar je alle kanten mee op kunt en waarvan je nooit precies de consequenties kunt overzien.

Het regionale experiment 'Werk op Maat' van het WAO/AAW-beraad Overijssel is gericht op de sociale reïntegratie van arbeidsongeschikten. Het experiment, dat nog in de beginfase verkeert, is opgezet om in de behoefte te voorzien van volledig arbeidsongeschikten om nuttig werk te verrichten en sociale contacten op te bouwen. Hierbij gaat het om hen die niet meer in het vizier staan van de uitvoeringsorganen. Om de doelstelling zo zuiver mogelijk te houden, legt het WAO/AAW-beraad bewust geen koppeling met mogelijke begeleidingstrajecten naar betaald werk. Anders ligt dit bij het reïntegratie-experiment Midden-Gelderland, dat juist gericht is op de reïntegratie van arbeidsongeschikten in betaald werk. De doelgroep bestaat uit gedeeltelijk arbeidsongeschikten uit het bemiddelingsbestand van de GMD. Het Gelders WAO-beraad meent dat deze groep sneller aan werk geholpen kan worden door een intensievere samenwerking tussen uitvoeringsorganisaties en WAO-beraad.

Beïnvloeding van de uitvoeringspraktijk

Het hoofddoel van de regionale WAO/AAW-platforms bij de reïntegratie-activiteiten is de beïnvloeding van de uitvoeringspraktijk. In het spreekuurwerk, de cursussen en experimenten komen tal van hindernissen naar boven die de reïntegratie van arbeidsongeschikten bemoeilijken. Zo blijkt er volgens de platforms vaak sprake te zijn van vooroordelen ten aanzien van mensen met een arbeidsongeschiktheidsverleden. De platforms reageren hierop door te pogen een mentaliteitsverandering bij werkgevers te bewerkstelligen. Hiertoe zoeken ze bedrijven op en organiseren ze voorlichtingscampagnes. Een ander voorbeeld vormen de onderhandelingsgesprekken met de GMD waarin de platforms pleiten voor meer voorlichting over en een ander beleid ten aanzien van vrijwilligerswerk, dat immers ook een opstap naar betaald werk kan vormen.

'Afgekeurd is niet afgedankt' geeft een duidelijk overzicht van de reïntegratie-activiteiten van de regionale WAO/AAW-platforms. Uit de inventarisatie blijkt dat de platforms niet allemaal voor dezelfde positie kiezen ten aanzien van reïntegratie. Zo bestaat er verschil van inzicht in wie de hoofdverantwoordelijke moet zijn voor de begeleiding van arbeidsongeschikten: de platforms of professionele organisaties?

Het karakter van de WAO-beweging is aan het veranderen. De aandacht voor reïntegratie heeft daar alles mee te maken. De platforms ontwikkelen een eigen aanbod in de begeleiding van arbeidsongeschikten, en gaan nauwe samenwerkingsrelaties aan. Van belang hierbij is dat de WAO-beweging de eigen identiteit weet te bewaren.

Wilma Schakenraad

Caroline Rietbergen. *Afgekeurd is niet afgedankt!*

Het boekje kost f 12,70 en is te bestellen bij het NIMO, Havensingel 8, 5211 TX Den Bosch, tel. 073-137295.

Het Nederlands Instituut voor onderzoek naar Maatschappelijke Opbouw verricht onderzoek ten behoeve van groepen en maatschappelijke initiatieven, professionele ondersteuning en beleid. Hierbij richt het zich op maatschappelijke vraagstukken die zich aftekenen in het spanningsveld tussen de leefwereld van groepen enerzijds en de diensten van overheid, voorzieningen het instituties anderzijds. Het NIMO doet onderzoek op werkerreinen zoals sociale zekerheid, sociale economie, woon- en leefomgeving, sociale infrastructuur en professionele ondersteuning.

Cursus "Werken in stedelijke vernieuwing"

Het NIZW organiseert in samenwerking met anderen de bovengenoemde cursus, die bestaat uit 8 dagelijkse bijeenkomsten en een 2-daagse afsluiting. Doel is het aanreiken van inzichten, ervaringen en instrumenten voor professionele werkers die de samenwerking willen bevordering tussen overheid, bedrijfsleven, buurtwerkinstellingen en bewonersorganisaties. Kosten f 1000,--

"De markt van welzijn en profijt"

In december 1991 is een NIZW-project afgesloten, waarin de rol van het welzijnswerk als partner is het zogenaamde Public Private Partnership wordt uiteengezet en beschreven. Daarnaast worden van de publiek-private samenwerking de startcondities, de instrumenten, de functies van het welzijnswerk, de fasering en de voorwaarden geanalyseerd. De "markt van welzijn en profijt" (auteur C. Veldhuysen) is te bestellen door overmaking van f 17,50 op giro nr. 93326 t.n.v. NIZW/Haaghepoorte BVA te Den Haag, o.v.v. van bestelnr. E 505.

Voor meer informatie over het programma Welzijnswerk en werkgelegenheid kunt u terecht bij H. Grave, NIZW, postbus 19512, 3501 DD Utrecht, tel. 030-306399.

Werken in stedelijke vernieuwing

Het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn/NIZW organiseert in samenwerking met de stichting AGORA Europa en het Planologisch en Demografisch Instituut van de Universiteit van Amsterdam de cursus "Werken in stedelijke vernieuwing".

Stedelijke vernieuwing wordt in het spraakgebruik meestal afgezet tegen de stadsvernieuwing die buurtgewijs is gericht op het verbeteren van het woonmilieu. De stedelijke vernieuwing heeft betrekking op projecten waarin zowel de ruimtelijke als de economische revitalisering voorop staan. Die markeren een omslagpunt in de aandacht van overheid en samenleving voor meer werkgelegenheid en een beter beheer van de stad.

Kenmerkend voor vele initiatieven op dit werkveld van stedelijke vernieuwing is dat gestreefd wordt naar een vorm van publiek-private samenwerking. Het kan zowel om grootschalige als kleinschalige projecten gaan. In het eerste geval gaat het veelal om projecten waarin overheid en bedrijfsleven (veelal in de vorm van projectontwikkelaars en beleggers) gezamenlijk participeren. (Bijvoorbeeld het Sphynx Céramique-terrein in Maastricht, de Verbindingskanaalzone in Groningen, het Utrecht City Project, de Kop van Zuid in Rotterdam en Den Haag Nieuw Centrum.)

Opvallend is dat bij de ontwikkeling van deze projecten de andere partijen (bewonersorganisaties, de aanwezige bedrijven en belangenorganisaties) vaak een ondergeschikte rol spelen. Ze worden er dan ofwel in het geheel niet bij betrokken of in een te laat stadium. Vaste procedures voor overleg en plan-fasering, zoals die in de stadsvernieuwing zijn ontwikkeld en afgesproken, bestaan (nog) niet. De belangen van ontwikkelaars en beleggers wegen veelal zo zwaar dat de overheid in veel

gevallen eerst met hen zaken doet en daarna pas de 'derde belanghebbers' aan bod komen. Ook werkgelegenheidsprojecten komen onvoldoende uit de verf. Bij kleinschalige projecten is vaak wel sprake van samenwerking met die andere partijen, die al naar gelang de aard van het onderwerp kunnen verschillen.

In verschillende steden en/of buurten is een zekere ontwikkeling waar te nemen waarbij (mede gestimuleerd door sociale vernieuwing) de aandacht geleidelijk verschuift van stadsvernieuwing naar beheer en vervolgens naar kleinschalige werkgelegenheidsprojecten en voorzieningen. De laatsten worden dan weer in relatie gebracht met stedelijke vernieuwingsprojecten die meestal op grote schaal worden opgezet.

De cursus "Werken in stedelijke vernieuwing" heeft tot doel inzichten, ervaringen en instrumenten aan te reiken voor professionele werkers die samenwerking willen bevorderen tussen overheid, bedrijfsleven, buurtwerkinstellingen en bewonersorganisaties. De positie en de inbreng van bewoners en van het plaatselijke bedrijfsleven moet en kan duidelijk worden vastgelegd in relatie tot de overheid en private partners.

Medewerkers van gemeenten en van buurt- en wijkinstellingen dienen dan wel goed geïnformeerd te zijn over de achtergronden en het ontstaan van stedelijke vernieuwingsprojecten. Zij moeten weten hoe deze projecten worden gepland en gefaseerd, en op welke wijze deze projecten te beïnvloeden zijn. In het eerste deel van de cursus ligt het accent dan ook op kennisover-

dracht en discussies met mensen die in de praktijk ervaring hebben opgedaan met stedelijke vernieuwingsprojecten.

In het tweede deel van de cursus komen de voorwaarden en vaardigheden aan bod die nodig zijn voor het ontwikkelen van projecten waarin wordt samengewerkt of overlegd tussen diverse partijen. Aan het einde van de cursus hebben de deelnemers een instrumentarium in handen waarmee zij zelf samenwerkingsprojecten tussen de verschillende partijen kunnen stimuleren en ontwikkelen.

De cursus start op 11 februari 1992 en telt 8 ééndaagse (en één afsluitende tweedaagse) bijeenkomsten. De kosten van deelname bedragen f 1000,- (incl. lunches, consumpties en verblijfskosten voor de tweedaagse bijeenkomst).

Voor meer informatie kan men contact opnemen met H. Grave, NIZW, postbus 19152, 3501 DD Utrecht, tel. 030-306399.

Buurtgerichte gezondheidsvoorlichting; een goed alternatief?

door Alien Bor

Bij gezondheidsvoorlichting-en opvoeding (GVO) ontstaat steeds meer belangstelling voor 'community organization' en een buurtgerichte benadering. GVO blijkt bepaalde groepen niet of nauwelijks te bereiken. De buurtgerichte benadering lijkt een oplossing te bieden. Toch blijkt dat de buurtgerichte benadering niet zo gemakkelijk te realiseren is. Alien Bor, studente van de Vakgroep Gezondheidskunde, afstudeerrichting Gezondheidsvoorlichting- en opvoeding (Hoge School Midden Nederland, Stichting Opleiding Leraren, Utrecht), schreef een afstudeerscriptie "Buurtgericht GVO, een goed alternatief?". Naast literatuurstudie is onderzoek verricht naar de werkwijze van gezondheidsvoorlichtingsprojecten (2 buurtgerichte en 2 niet buurtgerichte) en zijn interviews gehouden met professionals uit de gezondheidssector en uit het welzijns- en opbouw-

GVO staat voor gezondheidsvoorlichting en -opvoeding en richt zich op de relatie tussen gezondheid en gedrag en probeert via activiteiten mensen bewuste keuzes te laten maken ten aanzien van hun gezondheidsgedrag. Men probeert dus gedragsveranderingen ten opzichte van gezondheid te bewerkstelligen. Het voorkomen van ziekte is vaak een belangrijk motief voor GVO maar niet het enige. Het drukken van de kosten in de curatieve zorg, emancipatie en epidemiologische argumenten hebben ook geldigheid. De werkwijze die over het algemeen in de gezondheidsvoorlichting wordt gehanteerd is een "top down"-benadering. Dat betekent dat de deskundige op basis van onderzoek bepaalt welke voorlichting er gegeven moet worden aan welke doelgroep. Deze benadering wordt in dit artikel de traditionele benadering van gezondheidsvoorlichting genoemd. Dit staat tegenover de buurtgerichte benadering die uitgaat van een "bottom up" benadering.

Het grote nadeel van de traditionele benadering is dat de voorlichting vaak niet goed is afgestemd op de doelgroep. Voor specifiek onderzoek is vaak geen tijd en geen geld. De aansluiting bij de behoeften en

de beleevingswereld van de doelgroep komt daardoor gebrekkelijk tot stand. Het bereiken van de doelgroep is een lastig onderdeel van de voorlichting waar veel tijd en geld aan besteed wordt. Het percentage dat men werkelijk bereikt is dikwijls klein. Vooral "achterstandsgroepen" vormen bij de traditionele benadering een moeilijk te bereiken groep. De afstand tussen de voorlichter en de voorgelichte is groot.

Wanneer de aansluiting toch goed tot stand komt, is het ook moeilijk om de boodschap zodanig over te brengen dat de doelgroep deze boodschap aanneemt en de gewenste gedragsverandering gaat vertonen. Want gedragsverandering is uiteindelijk het doel van deze traditionele gezondheidsvoorlichting.

Bovendien stimuleert deze benadering geen actieve emanciperende opstelling van de doelgroep, omdat de voorlichter bepaalt wat er moet gebeuren. Gezondheidsvoorlichting zoals dit in de traditionele GVO wordt toegepast staat op zichzelf en behandelt alleen de vragen die op het gebied van voorlichting liggen.

Buurtgericht werken

Met name de slechte bereikbaarheid van vooral achterstandsgroepen leidt bij de gezondheidsvoorlichting tot belangstelling voor de buurtge-

richte werkwijze. Zo wordt geprobeerd goede aansluiting te vinden bij de behoeften en wensen van de doelgroep. Op deze manier wil men de bereikbaarheid van de doelgroep en daardoor de effecten van de voorlichting vergroten.

Er is nog geen duidelijk kader aan te geven binnen de voorlichting hoe de buurtgerichte benadering vorm moet krijgen. Wel zijn er een aantal ideeën beschreven, welke raakvlakken hebben met de buurtgerichte benadering. Dit zijn de lokale GVO, de sociale netwerk benadering en de "community based" benadering. De overeenkomsten die zij hebben met de buurtgerichte benadering zijn; een "bottom up" benadering, namelijk uitgaan van de behoeften die er leven in de doelgroep en de door hen ervaren problemen en participatie van de doelgroep. Het gaat daarbij vooral om een actief aandeel van de doelgroep in de voorlichting in onderwerpkeuze, vorm, inhoud en uitvoering van de interventie.

Bij het buurtgericht werken worden samenwerkingsverbanden tussen instellingen onderling en tussen de doelgroep en de instellingen ontwikkeld. Hierdoor ontstaat er een communicatiesysteem, dat adequaat op actuele vragen en problemen in kan springen, met de juiste middelen en mensen.

Via sociale netwerken kunnen relatief snel en veel mensen worden bereikt. Ook blijkt dat de groepen die via de traditionele benadering moeilijk bereikbaar zijn via deze benadering juist goed te bereikbaar worden. De buurtgerichte benadering resulteert vaak in vertrouwen en betrokkenheid bij de voorlichting. De doelgroep wordt bij deze werkwijze daadwerkelijk gestimuleerd om actief aan de eigen gezondheid te werken en zo de zelfstandigheid te vergroten. De deskundige biedt hiertoe mogelijkheden en gereedschappen.

De overgang naar het buurtgericht werken past in het nieuwe gezondheidsbeleid. Een gezondheidsbeleid waar het samenwerken tussen verschillende instellingen en een cliënt-gerichte benadering centraal staan. Buurtgericht werken biedt de mogelijkheid om gezondheidsvoorlichting in een breed en geïntegreerd aanbod van voorzieningen op te nemen zodat het niet meer zo'n geïsoleerde positie inneemt. Toch zitten er nog wat haken en ogen aan de buurtgerichte benadering en zijn de meningen daarover niet altijd eensgezind.

Bereidheid tot verandering

De buurtgerichte benadering is een intensieve benadering, die veel vraagt van de deelnemende instellingen, werkers en de doelgroep. Het vraagt van alle kanten medewerking en doorzettingsvermogen om deze buurtgerichte benadering te laten slagen want deze vraagt nogal wat veranderingen in denken en handelen.

Instellingen zullen in plaats van alleen aan eigen instellingsdoelen te werken, met elkaar moeten kunnen samenwerken aan gezamenlijke doelen. Dit vraagt een zeer flexibele opstelling van de betreffende instelling en een vermogen om instellingsoverstijgend te kunnen denken. Ook de professionele werkers zullen hun werkwijze aan moeten passen. De buurtgerichte werkwijze vraagt een geheel andere houding dan de traditionele benadering. In plaats van sturend zal men meer stimulerend en begeleidend moeten gaan werken.

Over het algemeen is de werkwijze van instellingen zodanig dat er geen actieve houding van de doelgroep wordt verwacht of geaccepteerd. Dit betekent dat de doelgroep vaak niet gewend is om een actieve houding aan te nemen. Daarom zal het ook voor de hen een hele omschakeling zijn als ze hun passieve rol los moeten laten ten gunste van een actieve rol.

Als je al deze veranderingen die er plaats zouden moeten vinden op een rij zet, is het eenvoudig voor te stellen dat er erg gemakkelijk conflicten kunnen ontstaan tussen de verschillende partijen. In ieder geval zal het ontwikkelen van een buurtgericht netwerk niet vanzelf gaan, ieder zal in een andere rol moeten groeien. Essentieel is hierbij de wil tot veranderen.

De buurtgerichte benadering zal vooral in het begin veel tijd en energie vergen. Hieraan zijn natuurlijk ook kosten verbonden. De meningen over het (al of niet gunstige) kostenaspect van de buurtgerichte benadering lopen uiteen.

Literatuurstudie en interviews leveren het volgende beeld op: Weenig, Smid en Jonkers zijn van mening dat de kosten van de buurtgerichte werkwijze waarschijnlijk hoger uitvallen dan de kosten van de traditionele benadering. Stuurrop zegt daarentegen dat de kosten afhankelijk zullen zijn van de manier waarop aan het buurtgericht werken wordt vorm gegeven. Eenmalige kortdurende buurtgerichte activiteiten zullen zeker veel duurder zijn dan een buurtgericht netwerk dat blijft bestaan en ingeschakeld kan worden als dat nodig is. Vloet is van mening dat alle vormen van voorlichting op welke wijze dan ook kostbaar zijn, mits men echt gedragsverandering wil bereiken.

Is elke buurt geschikt?

Ook hier zijn de meningen over verdeeld. Mineke Weenig vindt dat er via een sociale diagnose van buitenaf gekeken moet worden of een buurt geschikt is voor een buurtgerichte benadering. Kees Stuurrop is van mening dat het buurtgericht werken in elke buurt uitgewerkt kan worden. Per buurt kan het er dan weer anders uitzien als gevolg van de onderlinge verschillen die er zijn. Ook vindt hij dat een sociale diagnose van een buurt gemaakt moet worden. Maar in

tegenstelling tot Weenig vindt hij dat een sociale diagnose juist in het kader van buurtgericht werken van binnen uit tot stand moet komen. Deze gegevens zouden dan in plaats van een beoordeling van geschiktheid juist meer van belang zijn om in te spelen op de specifieke situatie van de buurt.

Vanuit de traditionele benadering wordt nogal eens aangegeven dat het buurtgerichte werken minder beheersbaar is omdat er van te voren niet gepland kan worden waar je uit wilt komen. Dit wordt vanuit de traditionele benadering als nadeel gezien omdat je daardoor de voorlichtingsactiviteiten niet meer systematisch kunt plannen en dus geen overzicht meer hebt. Daarnaast zal het in het kader van de buurtgerichte benadering erg veel tijd kosten om een goed lopend netwerk tussen instellingen in een buurt op te bouwen en de participatie van de doelgroep op gang te brengen. Daarom is het ook van groot belang om meer op de lange termijn te denken bij deze benadering.

Meer resultaat

Of de buurtgerichte benadering van GVO werkelijk meer of een beter resultaat oplevert op langere termijn moet echter nog bewezen worden en is tot nog toe vooral op indrukken gebaseerd.

Voor buurtgericht werken zijn een aantal randvoorwaarden van belang. Ten eerste is het zoals voor elk project van belang dat het financieel ondersteund wordt. Maar daarnaast is het ook belangrijk dat er ondersteuning is vanuit de gemeente of overheid. Deze ondersteuning is van belang om een project te kunnen opzetten en uitvoeren zonder dat de financiering opeens stopt (continuïteit) of het project doorkruist wordt door andere ontwikkelingen.

Ook moet er voldoende tijd uitgetrokken worden om een buurtgericht project tot ontwikkeling te laten komen.

Inzicht in de sociale cultuur van de buurt is belangrijk zodat de voorlichting kan worden afgestemd op en er rekening gehouden kan worden met de specifieke situatie in de buurt. Als er nog geen samenwerkingsverbanden (netwerken) zijn in een buurt moeten die ontwikkeld worden. Het gaat hier om netwerken tussen instellingen. De sociale netwerken in een buurt moet je leren kennen om er mee te kunnen werken.

Samenwerking of misschien beter gezegd samenspel tussen alle betrokken partijen is bij de buurtgerichte benadering van belang. Als aan deze voorwaarden wordt voldaan kan buurtgericht werken inderdaad een nuttige aanvulling zijn op de traditionele gezondheidsvoorlichtingsaanpak.

Literatuur

Jonkers, L. en Smid, G., *Lokale GVO een geslaagd initiatief* Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn, Utrecht 1990.

Kremers, M., Alders, F., Geukens, H., Hildal, H.,

Buurtgericht werken. Werkcentrum Opbouwwerk Zuid-Oost Nederland (WOZON), Sittard 1987.

Nijssen, A., De wijk als uitvalsbasis. *Tijdschrift voor de sociale sector*, januari/februari 1991, nummer 1.

Paes, M., *Buurtzorg en professie; een netwerk*. Welzijnsproject Den Bosch-Oost 1989.

Stuuroep, K. (red.), Kemps, H., Manders, J., Paes, M., Willems, P., *Verslag studiedag Netwerkontwikkeling en volksgezondheid. Komen er gezonde wijken?* Werkcentrum Opbouwwerk Zuid-Oost Nederland (WOZON), Sittard 1990.

Weenig, W.H., *Een wijkgerichte benadering. Tijdschrift voor gezondheidsvoorlichting*. jaargang 7, nummer 5, mei 1990.

Weenig, W.H., *Voorlichting aan achterstandsgroepen via de sociale netwerk benadering*. Onderzoeksrapport 70 van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Konsumenten Aangelegenheden (SWOKA).

Nieuw methodiek-boek 'Opbouwwerk, Methoden technieken en terreinen' verschenen

Onafhankelijk van elkaar en tesamen stelden het NIZW en het Landelijk Platform Opbouwwerk zo'n anderhalf jaar geleden vast dat in het kader van de Sociale Vernieuwing een vernieuwde injectie van "opbouwwerk-know-how" bijzonder belangrijk is.

Weliswaar was en is er een redelijk constante stroom van opbouwwerk-artikelen en andere publicaties over aspecten en terreinen van het vak, maar tegelijkertijd ging en gaat het daarbij om een "zeer verspreid" gelegen informatie-bestand. Bovendien ontbreekt sinds jaar en dag een actueel methodiekboek. Reden voor NIZW en LPO om te besluiten tot de aanmaak van een nieuwe leer- en werkboek.

Een redactie-commissie onder leiding van Prof. Dr. Gees de Wit en met als leden Dorine Winkels, Piet Driest (NIZW) en Ad Raspe (NIMO) en Wil van de Leur (LPO) begeleidde het productie-werk, dat in handen gelegd werd van Dr. Harry Broekman.

De opdracht luidde een methodiekboek te ontwikkelen, waarin leesbaar en actueel de bestaande "body of knowledge" inzake het opbouwwerk bijeen gebracht zou worden. Dat werk werd eind november jl. afgerond en resulteerde in een boek van 450 bladzijden, waarin het opbouwwerk-métier systematisch

behandeld wordt.

Daarmee is de reeks Opbouwteksten van de Dr. Gradus Hendriksstichting een fraaie editie rijker geworden. En kan elke beroepsbeoefenaar, gewapend met deze vuistdikke "opbouwbijbel", het dagelijks werk met hernieuwd élan te lijf gaan.

Overigens is het uiteraard met name zo, dat het uitkomen van het nieuwe methodiek-boek van groot belang is voor studerende en andere aankomende beroepsbeoefenaars; en daarmee ook voor opleiders.

Tesamen met het al eerder verschenen Beroepsprofiel Opbouwwerker draagt het nieuwe methodiek-boek zeer bij aan de eigentijdse "fundering" van het opbouwwerk in Nederland.

Opbouwwerk. Methoden, Technieken en Terreinen (445 pag. incl. Zaak- & Persoons-register en Literatuur-opgave), Den Haag, 1991. Uitgegeven door: Dr. Gradus Hendriksstichting, Reeks Opbouwteksten, nr. 6.

Te bestellen door:

* overmaking van Fl. 25,- + Fl. 6,- porto op Postrekening 93326 tnv. NIZW/Bureau Haeghepoorte (Afd. FAZ), Den Haag o.v.v. "Methoden Opbouwwerk" of op: Postrekening 3918297 tnv. Landelijk Platform Opbouwwerk o.v.v. "Methoden Opbouwwerk". ■

Presentatie buurtgericht vrouwen gezondheidswerk

Op 10 december is in 's Hertogenbosch het boek *Buurtgericht Vrouwen Gezondheidswerk*, geschreven door Mariet Paes, officieel aangeboden aan Tineke van de Klinkenberg van de Interbestuurlijke Projectgroep Sociale Vernieuwing en Annie van Oort vrijwilligster uit de Den Bosch-Oost. Tineke van de Klinkenberg zei dat zij het boek in één adem had uitgelezen: "Veel van de ervaringen van vrouwen uit de wijk die in het boek staan beschreven herken ik uit mijn eigen leven". En: "Het boek laat zien hoeveel sociale vernieuwing er nog nodig is, hoe noodzakelijk het is dat de bureaucratieën van overheden en instellingen meer ruimte moeten geven voor initiatieven van onderop, zoals in dit geval van vrouwen uit een buurt in Den Bosch."

Tijdens de presentatie-bijeenkomst werden een aantal inleidingen gehouden rond het thema 'vrouwenhulpverlening'. Nel Willekens, projectleidster Herstructurering Vrouwenhulpverlening in Eindhoven, preeft het in Den Bosch-Oost gemaakte nieuwe "zorgproduct", een netwerk voor vrouwenhulpverlening op wijkniveau. Ook benadrukte zij hoe belangrijk het is dat dit soort initiatieven "zichtbaar" en overdraagbaar worden gemaakt, zoals in de publicatie van Mariet Paes. In een andere inleiding presenteerde Irene Bettonviel de start van een nieuw wijkinitiatief: opzet van een opvanghuis in de wijk voor vrouwen met psychische problemen. Gefinancierd door de Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR). De lokale overheid van 's Hertogenbosch kon hiervoor geen cent missen.

Buurtgericht Vrouwen Gezondheidswerk, van Mariet Paes beschrijft een integrale aanpak van vrouwenwerk en vrouwenhulpverlening op wijkniveau. Een voorbeeld van netwerkvorming van buurtbewoonsters en professionals uit gezondheidszorg, maatschappelijk werk, opbouwwerk,

educatie, geestelijke gezondheidszorg, etc.

De publicatie is een produkt van het project "community based lokaal gezondheidsbeleid" dat wordt uitgevoerd door het Werkcentrum Opbouwwerk Zuid-Oost Nederland (WOZON). De eindredactie is in handen van Kees Stuurrop, projectmedewerker Lokaal Gezondheidsbeleid van het WOZON. Het project wordt gefinancierd door het Ministerie van Welzijn Volksgezondheid en Cultuur, DG Volksgezondheid, Stafafdeling Beleidsontwikkeling.

Het boek kost fl 22,50 (inclusief porto). Het is te bestellen door overmaking van het bedrag op Postbank nr. 39.25.338, of NMB Sittard nr. 68.39.65.344 tnv Stichting WOZON te Sittard ovr titel en aantal exemplaren. ■

Landelijk netwerk opbouwwerk en gezondheid van start

Steeds vaker krijgt het opbouwwerk te maken met gezondheidsvraagstukken. Opbouwwerk speelt een rol bij ondersteuning van patiëntenorganisaties, bij projecten op het gebied van zorgvernieuwing, onderlinge hulpverlening en bij een scala van lokale gezondheidsinitiatieven op het gebied van een gezonde leefomgeving. Er is toenemende behoefte aan ervaringsuitwisseling en kennisoverdracht.

Daarom is er nu een Landelijk Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid gevormd. Het Netwerk is een gezamenlijk initiatief van Kees Stuurrop van het Werkcentrum Opbouwwerk Zuid Oost Nederland (WOZON) en Marianne Hoffschulte van Werkcentrum Opbouwwerk Noord Nederland (WONN). De eerste bijeenkomst van het netwerk heeft inmiddels op 27 november plaatsgevonden. Zo'n vijftien opbouwwerkers uit alle windstreken van Nederland waren bij de start van het Netwerk in Utrecht aanwezig. Dit

jaar zal het Landelijk Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid beginnen met de uitgave van een nieuwsbrief. Ook zullen er workshops worden georganiseerd ten behoeve van ervaringsuitwisseling en kennisoverdracht.

Voor de oprichting van het nieuwe netwerk is een aantal redenen te geven. In het Nederlandse gezondheidsbeleid tekenden zich de volgende tendensen af:

* Bevordering van een breed collectief preventiebeleid, ontwikkeling van een nationaal, regionaal en lokaal gezondheidsbeleid.

* Bevordering van informele zorg en patiëntenparticipatie.

* Reorganisatie van organisatie en financieringsstructuur, regionalisering en lokalisering van gezondheidsbeleid.

Het scheppen van voorwaarden voor een actieve rol van de bevolking bij nieuwe gezondheidsontwikkelingen kan beschouwd worden als een vraagstuk van samenlevingsop-

bouw. In het nieuwe volksgezondheidsbeleid wordt gewezen op de noodzaak van een 'community organization' aanpak om een meer op de samenleving gericht gezondheidsbeleid te ontwikkelen. Gezondheid is niet alleen een zaak van de professionele gezondheidszorg. In de dagelijkse opbouwpraktijk zijn steeds meer opbouwwerkers direct betrokken bij gezondheidsvraagstukken en bij ondersteuning van gezondheidsinitiatieven. Daarnaast hebben de afgelopen jaren met name de methodiekontwikkelingsinstituten Werkplaats Opbouwwerk Noord Nederland (WONN) en de Werkplaats Opbouwwerk Zuid Oost Nederland (WOZON) zich ingezet om de rol van opbouwwerk op het gezondheidsterrein te bevorderen.

Taken van het netwerk

Tijdens de oprichtingsvergadering zijn de volgende werkzaamheden voor het Netwerk gepland:

* Profileren van het terrein opbouwwerk en gezondheid en het ondersteunen van opbouwwerkers die op dat terrein actief zijn.

* Het inventariseren en stimuleren van activiteiten op het terrein van gezondheidsopbouwwerk.

* Het organiseren van ervaringsuitwisseling en kennisoverdracht.

* Het bevorderen van informatie en publicaties over opbouwwerk en gezondheid.

* Het opzetten van een "pool" van inleiders/sprekers/trainers op het gebied van gezondheidsopbouwwerk.

Voor meer informatie en/of deelname aan het Landelijk Netwerk Opbouwwerk kan contact worden opgenomen met: Marianne Hofschulte of Kees Stuurup, secretariaat Landelijk Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid, p/a WOZON, Postbus 521, 6130 AM Sittard, tel 046-513912, fax 046-529780. ■

De opdrachtgever (Landelijk Platform Opbouwwerk) verzocht Broekman & Partners een selectie te maken van scripties die 'kwalitatief' opvielen in de lijst zoals die verderop in MO wordt weergegeven. We legden daartoe de volgende maatstaven aan:

* De scriptie bevat handelingsaanwijzingen voor opbouwwerkers die het enkele geval waar over geschreven wordt overstijgen.

* De casebeschrijving is degelijk, consistent en bevat informatie om tot een eigen oordeel te komen over positie, strategie en rol van het opbouwwerk in kwestie.

* Wanneer niet geheel aan bovenstaande voldaan werd, maar het behandelde terrein of aangeduide methode van werken is grensverleggend, dan wordt zo'n scriptie vanwege zijn innovatieve waarde toch meegeselecteerd.

Zodoende kwamen we tot de volgende selectie, eveneens geordend volgens terreinspecificatie. Deze scripties zijn in fotokopie beschikbaar bij het Platform Opbouwwerk.

Kroes, Evert
CRIMINALITEIT, BEHEERSEN OF BEHEREN?

Hogeschool Leeuwarden, 1990
terrein: Woning/buurtbeheer

aard: Projecten in de woon- en leefomgeving

profijtgroep: Buurt/wijk
type: Sociale Planning

Bijma, J.
OPBOUWWERK EN DE VERKOOP VAN WONINGWETWONINGEN

Hogeschool Leeuwarden, 1990
terrein: Woning/buurtbeheer

aard: Rijksbeleid
profijtgroep: Overige functionele groepen/instanties

type: Ondersteunen van groepen

Groeneveld, Piet
DE BEUK ER IN

Hogeschool Leeuwarden, 1980
terrein: Woning/buurtbeheer

aard: Bebouwde omgeving
profijtgroep: Buurt/wijk

type: Ondersteunen van groepen

Van Kuyk, Gijs
MAGT EN MACHTELOOSHEID

Hogeschool Twente, 1986
terrein: Woning/buurtbeheer

aard: Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen

profijtgroep: Buurt/wijk
type: Ondersteunen van groepen

Pos, Vos, Vos, W., T., K.
OPBOUWWERK, WAT ZEGGIE?

Haagse Hogeschool, 1985
terrein: Woning/buurtbeheer

aard: Gemeentebestuur
profijtgroep: Buurt/wijk

type: Ondersteunen van groepen

Boot, B.
HET ONTSTAAN EN DE OPBOUW VAN EEN KRAAKGROEP, HET KRAAKKOLLEKTIEF

Rijksuniversiteit Utrecht, 1983
terrein: Woning/buurtbeheer

aard: Projecten in de woon- en leefomgeving

profijtgroep: Buurt/wijk
type: Overige

Koopman, Leon
MAAR ER VALT OVER TE PRATEN

Universiteit van Amsterdam, 1986
terrein: Woning/buurtbeheer

aard: Het ondersteunen van kaders
profijtgroep: Buurt/wijk

type: Ondersteunen van groepen

Overdijk, Yvonne
MAG EEN GEWONE AMSTERDAMMER OOK 'NS MOOI AAN HET Y WONEN?

Universiteit van Amsterdam, 1989
terrein: Woning/buurtbeheer

aard: Bebouwde omgeving
profijtgroep: Buurt/wijk

type: Ondersteunen van groepen

Game, Henry
HET IMMATERIELE ASPEKT BINNEN HET OPBOUWWERKEN IN STADSVERNIEUWINGSGBIEDEN
Hogeschool Leeuwarden, 1980
terrein: Stadsvernieuwing
aard: Strategie, methoden, technieken opbouwwerk
profijtgroep: Stad
type: Ondersteunen van groepen

Bouma, Sietse
NETWERKEN (analyse van stadsvernieuwingproces te Heerenveen)
Hogeschool Leeuwarden, 1983
terrein: Stadsvernieuwing
aard: Advies, overleg en ontwikkeling
profijtgroep: Buurt/wijk
type: Ondersteunen van groepen

Van Gaalen, Ysbrand
BEWONERSORGANISATIE, OPBOUWWERK EN DE ORGANISATIE VAN DE STADSVERNIEUWING IN ROTTERDAM.
Rijksuniversiteit Groningen, 1981
terrein: Stadsvernieuwing
aard: Bebouwde omgeving
profijtgroep: Buurt/wijk
type: Ondersteunen van groepen

Prins, Irene
BUURT IN BEWEGING
Hogeschool Rotterdam, 1988
terrein: Stadsvernieuwing
aard: Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen
profijtgroep: Buurt/wijk
type: Ondersteunen van groepen

Raben, Igor
VERKEERSVEILIGHEID IN DE BUURT
Hogeschool Twente, 1988
terrein: Verkeersvoorzieningen
aard: Projecten in de woon- en leefomgeving
profijtgroep: Buurt/wijk
type: Ondersteunen van groepen

De Rooy, Tilly
SEATTLE. EN WAT DAARNA KWAM -overpeinzingen n.a.v. een opbouw-werkstage
RijksHogeschool Groningen, 1982
terrein: Milieu
aard: Projecten in de woon- en leefomgeving
profijtgroep: Buurt/wijk
type: Ondersteunen van groepen

De Vries, Piet
EENZAAM MAAR NIET ALLEEN.
(Nadenken over het Leeuwarder-Wilhelminaplein.
Hogeschool Leeuwarden, 1988
terrein: Overige huisvesting
aard: Strategie, methoden, technieken opbouwwerk
profijtgroep: Stad
type: Sociale Planning

Brands, Jan Pier
MOEILIK PLAATSBARE HUUR-
DERS EN HULPVERLENING
(wat is de rol van de hulpverlening en hoe kan deze anders)
Hogeschool Leeuwarden, 1990
terrein: Overige huisvesting
aard: Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken
profijtgroep: Overige functionele groepen/instaties
type: Sociale Planning

De Vries, Hans
VAKBOND WONEN EN LEVEN
Hogeschool Leeuwarden, 1982
terrein: Overige huisvesting
aard: Het ondersteunen van kaders
profijtgroep: Buurt/wijk
type: Ondersteunen van groepen

De Jonge, De Vries, Peter, Jan
DE EERSTE SLAG IS EEN DAAL-
DER WAARD
Hogeschool Leeuwarden, 1980
terrein: Overige huisvesting
aard: Advies, overleg en ontwikkeling
profijtgroep: Buurt/wijk
type: Ondersteunen van groepen

Poppe, Jurry, Arie, Edith
OPBOUWWERK EN KLEINE DOR-
PEN -verslag van vijf maanden werken-
RijksHogeschool Groningen, 1981
terrein: Overige huisvesting
aard: Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen
profijtgroep: Dorp
type: Ondersteunen van groepen

Ottema, Jeltse
WERKNEMERSPLANNEN EN ZEGGENSCHAP
Hogeschool Leeuwarden, 1984
terrein: Overig arbeid/inkomen
aard: Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken
profijtgroep: Overige functionele groepen/instaties
type: Ondersteunen van groepen

Pentenga, Erik
OPBOUWWERK, EEN WEGWIJZER VOOR EEN REUS OP LEMEN VOETEN?
Hogeschool Leeuwarden, 1984
terrein: Overig arbeid/inkomen
aard: Het ondersteunen van kaders
profijtgroep: Economische groepen/instaties
type: Ondersteunen van groepen

De Vries, Jacob
VAN AFSTAND NAAR BETROK-
KENHEID
Hogeschool Leeuwarden, 1988
terrein: Overig arbeid/inkomen
aard: Het ondersteunen van kaders
profijtgroep: Overige functionele groepen/instaties
type: Ondersteunen van groepen

Torenstra, Jan
MAATWERK IN WEERWERK
(opbouwwerk als werktuig voor vakbondswerk)
Haagse Hogeschool, 1984
terrein: Overig arbeid/inkomen
aard: Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken
profijtgroep: Streok
type: Ondersteunen van groepen

Blankenspoor, Ineke
WIE DIT LEEST IS... (Ervaringen van
opbouwwerkers met onderwijs-
stimulering)

Rijksuniversiteit Groningen, 1982
terrein: Onderwijsvoorrangsbeleid
aard: Werkzaamheden m.b.t. maat-
schappelijke vraagstukken
profijtgroep: Economische groe-
pen/instaties
type: Ondersteunen van groepen

Klijnsma, Didi
OPBOUWWERK BINNEN HET
VOLWASSENENWERK

Haagse Hogeschool, 1984
terrein: Volwasseneneducatie
aard: Werkzaamheden m.b.t. maat-
schappelijke vraagstukken
profijtgroep: Buurt/wijk
type: Ondersteunen van groepen

Muller, Maarten
OPBOUWWERK EN VORMINGS-
WERK

Rijksuniversiteit Groningen, 1983
terrein: Opbouwwerk en Educatie
aard: Positie/samenwerking
opbouwwerk
profijtgroep: Overige profijtgroe-
pen/instaties
type: Overige

Oegema, Van 't Veer, Wim
BIJ ONS IN DE BUURT? (Onder-
zoek naar de integratie van psy-
chiatrische patiënten en de rol van het
opbouwwerk)
Hogeschool Rotterdam, 1990
terrein: Gezondheidszorg
aard: Werk t.b.v. specifieke groepen
profijtgroep: Welzijn/gezondheids-
zorg
type: Ondersteunen van groepen

Steeneman, Joke
DE PROVINCIALE OPBOUWORGA-
NEN; EEN DOORGESLAGEN
BALANS.

Rijksuniversiteit Groningen, 1987
terrein: Samenwerking met diverse
voorzieningen
aard: Provinciaal beleid
profijtgroep: Provincie
type: Voorwaardenscheppend t.b.v.
de instelling

Beuddeuf, Said
KANSEN BENUTTEN EN KREEREN
(Hoe kan het opbouwwerk de

deelname van
migranten aan het arbeidsproces
verbeteren)
Hogeschool Leeuwarden, 1990
terrein: Etnische minderheden
aard: Werkzaamheden m.b.t. maat-
schappelijke vraagstukken
profijtgroep: Categorale groepen
type: Ondersteunen van groepen

Abbinck, Caro, Jan, Tien
MINDERHEDENBELEID ZONDER
GEÏNTEGREERD RACISMEBELEID
IS FALEND

MINDERHEDENBELEID
Hogeschool Leeuwarden, 1990
terrein: Etnische minderheden
aard: Rijksbeleid
profijtgroep: Categorale groepen
type: Sociale Planning

Riedijk, Joke
VECHTEN VOOR JE RECHT (over
de positie van turken in de ned.
samenleving en de plaats van het
obw i.d. ondersteuning van turkse
org.)
Hogeschool Leeuwarden, 1981
terrein: Etnische minderheden
aard: Werk t.b.v. specifieke groepen
profijtgroep: Categorale groepen
type: Ondersteunen van groepen

Sokic, Z.
OP HET KEERPUNT (een casestudy
naar het functioneren en de functies
van zelforganisaties van buitenlan-
ders)

RijksUniversiteit Utrecht, 1989
terrein: Etnische minderheden
aard: Werk t.b.v. specifieke groepen
profijtgroep: Categorale groepen
type: Ondersteunen van groepen

Tas, Suat
POSITIEVERBETERING VAN DE
(TURKSE) MIGRANTEN IN DE
NEDERLANDSE
SAMENLEVING

Hogeschool Rotterdam, 1990
terrein: Etnische minderheden
aard: Werk t.b.v. specifieke groepen
profijtgroep: Categorale groepen
type: Ondersteunen van groepen

Bijlsma, Andre
EEN SCHOT VOOR DE BOEG (een
skriptie over de vereniging van
schippers te Leeuwarden)

Hogeschool Leeuwarden, 1983
terrein:
Woonwageneigenaars/woonsche-
penbewoners
aard: Het ondersteunen van kaders
profijtgroep: Culturele
groepen/instaties
type: Ondersteunen van groepen

Veringa, Lieke
WOONWAGENBELEID, ZO VAST
ALS EEN HUIS?
Rijksuniversiteit Groningen, 1988
terrein:
Woonwageneigenaars/woonsche-
penbewoners
aard: Rijksbeleid
profijtgroep: Categorale groepen
type: Overige

Rienstra, Evert
TUSSEN WET EN WONEN (Aktie-
strategie voor illegale woonwagen-
bewoners)

Algemene Hogeschool Amsterdam,
1989

terrein:

Woonwagenbewoners/woonsche-
penbewoners

aard: Werk t.b.v. specifieke groepen

profijtgroep: Categorale groepen

type: Ondersteunen van groepen

Speekhout, Puck
SOCIALE VEILIGHEID IN OPBOUW
Hogeschool Leeuwarden, 1990

terrein: Vrouwen

aard: Projecten in de woon- en
leefomgeving

profijtgroep: Categorale groepen

type: Ondersteunen van groepen

Krediet, e.a., G.J., e.a.
OPBOUWWERK EN PROSTITUTIE
RijksUniversiteit Utrecht, 1986

terrein: Overige minderheden

aard: Werkzaamheden m.b.t. maat-
schappelijke vraagstukken

profijtgroep: Buurt/wijk

type: Ondersteunen van groepen

Bruning, Frans
MEDEZEGGENSCHAP EN
OPBOUWWERK
Hogeschool Leeuwarden, 1990

terrein: Overige

aard: Het ondersteunen van kaders

profijtgroep: Overige functionele
groepen/instanties

type: Ondersteunen van groepen

Van Dijk, Strootman, Nic, Co
DE SOCIALE CONSTRUCTIE VAN
DE OMGEVING; DERTIG OPBOUW-
WERKERS AAN HET WOORD

Rijksuniversiteit Groningen, 1980

terrein: Overige

aard: Strategie, methoden, technie-
ken opbouwwerk

profijtgroep: Overige profijtgroe-
pen/instanties

type: Voorwaardenscheppend t.b.v.
de instelling

Van der Waals, Marnix
METHODIEK, EEN NIEUWE WEG?!
EEN LITERATUURONDERZOEK
NAAR VERANDERDE OPVATTING-
GEN IN DE METHODIEKONTWIK-
KLEING VAN HET OPBOUWWERK
Rijksuniversiteit Utrecht, 1987

terrein: Overige

aard: Strategie, methoden, technie-
ken opbouwwerk

profijtgroep: Overige profijtgroe-
pen/instanties

type: Voorwaardenscheppend t.b.v.
de instelling

Peper, Emiel
ONDERHANDELEN: EEN KWESTIE
VAN WIKKEN EN WETEN, WILLEN
EN WEGEN.

Hogeschool Twente, 1988

terrein: Overige

aard: Strategie, methoden, technie-
ken opbouwwerk

profijtgroep: Overige profijtgroe-
pen/instanties

type: Ondersteunen van groepen

Egas, e.a., Catrinus
KWALITEITSVERBETERING EN
PERSONEELSBELEID IN
OPBOUWWERK

Hogeschool Rotterdam, 1990

terrein: Overige

aard: Overzichtsstudie (deel)terrein
opbouwwerk

profijtgroep: Overige functionele
groepen/instanties

type: Voorwaardenscheppend t.b.v.
de instelling

Kalkman, Irma
DE BETALER BEPAALT. (Een studie
naar aanvullende financierings-
mogelijkheden voor het opbouw-
werk)

Hogeschool Leeuwarden, 1989

terrein: Niet van toepassing

aard: Financiering

profijtgroep: Overige profijtgroe-
pen/instanties

type: Voorwaardenscheppend t.b.v.
de instelling

Smook, Evert Jan
HET OPBOUWWERK DOOR EEN
GEMEENTELIJKE BRIL BEKEKEN
Hogeschool Leeuwarden, 1987

terrein: Niet van toepassing

aard: Gemeentebeleid

profijtgroep: Openbaar bestuur

type: Voorwaardenscheppend t.b.v.
de instelling

Tiekstra, Sipke
FIKTIE EN WERKELIJKHEID
Hogeschool Leeuwarden, 1984

terrein: Niet van toepassing

aard: Strategie, methoden, technie-
ken opbouwwerk

profijtgroep: Overige profijtgroe-
pen/instanties

type: Ondersteunen van groepen

Participatie: zeggenschap of integratie

De Werkplaats Opbouwwerk Noord-Nederland organiseerde op 9 oktober een studiemiddag over bewonersparticipatie in de sociale vernieuwing. Ongeveer 70 beroepskrachten uit het opbouwwerk en sociaal-cultureel werk, voornamelijk uit Noord-Nederland, waren aanwezig om van de inleiders en elkaar te horen wat we ons bij dit begrip voor moeten stellen.

De middag draaide uit op een confrontatie tussen twee opvattingen van participatie. Aan de ene kant werd benadrukt dat burgers veel meer zeggenschap moeten krijgen in het beleid van gemeenten, uitvoeringsorganen in de sociale zekerheid, woningcorporaties, etc. Aan de andere kant werd participatie gedefinieerd als, al dan niet gedwongen en al dan niet betaalde, opname in het arbeidsproces.

De middag begon met drie praktijkvoorbeelden waarin de organisatie van medezeggenschap centraal stond. Annet Fritschy, voormalig coördinator van het vrouwen centrum in Gouda, deed verslag van het proces dat leidde tot opname van een aantal projecten op haar werkterrein in het sociale vernieuwingsbeleid van de gemeente. Nanne de Jong, opbouwwerker van het Fries WAO-beraad, vertelde hoe in Leeuwarden verschillende belangenorganisaties zich in een Platform Sociale Vernieuwing verenigd hebben om gezamenlijk invloed uit te oefenen op de uitkomst van de gemeentelijke plannenmakerij. Jeen Bijma, participatiemedewerker van het Nieuwe Den Helder Plus-project (een project in het kader van het Europese armoede programma), tenslotte deed de overleg- en uitvoeringsstructuur uit de doeken die er in zijn wijk voor moet zorgen dat allerlei leefbaarheidsproblemen in overleg met de bewoners opgelost worden.

De algemene lijn in hun verhalen is dat er bij de betrokken groepen (vrouwen, uitkeringsgerechtigden, bewoners) ideeën genoeg zijn. Het betrekken van burgers bij de sociale vernieuwing hoeft geen probleem te vormen. Er zijn wel een aantal voorwaarden waaraan voldaan moet zijn.

Het kader waarin het proces voltrekt moet duidelijk zijn, zodat mensen weten wat de bedoeling is en wat ze kunnen verwachten. Het warm krijgen van mensen voor zaken waarvan het doel en het resultaat in het vage blijft, is een onmogelijke opgave.

Vervolgens moet ook iets van naar voren gebrachte ideeën terecht komen. De demotivatie die het gevolg is van het volgen van teleurstelling op enthousiasme spreekt voor zich.

Tenslotte moet de financiële ruimte duidelijk zijn. Niet alle voorstellen kosten geld, en slechts weinig voorstellen kosten veel geld, maar toch is dit waar het vaak op stuk loopt. Als je dit weet, is het verstandig om ook wat zaken te verzinnen waarbij het niet op financiële maatregelen hangt. Behalve dat de haalbaarheid daarvan groter is, voorkom je daarmee ook dat de gemeente zich al te gemakkelijk kan verschuilen achter financiële argumenten.

De heer Van Zuthem (onder andere oud-hoogleraar Sociaal Management aan de Universiteit Twente, voorzitter van het pas opgerichte Nederlands Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling en voorzitter van de kaderschool van het CNV) ging op de praktijkvoorbeelden in. Hij benadrukte daarbij de voorwaarden waaraan voldaan moet zijn willen mensen participeren. Hij onderscheidde er vier: er moet een persoonlijk belang aan de activiteit verbonden zijn; men moet verzekerd zijn van een behoorlijk inkomen; behalve een persoonlijk belang moet er ook een gemeenschappelijk belang zijn waar men zich verant-

woordelijk voor voelt; en er mag geen overdadig hulpaanbod zijn dat de eigen initiatieven verdringt. Een tweede thema dat Van Zuthem aansneed, was het object van participatie. Waarin en waartoe participeert men? Als we het over zogeheten marginale groepen in onze maatschappij hebben, dan dient het probleem van de arbeidsparticipatie voorop te staan. Zonder een zinnige bijdrage te kunnen leveren aan maatschappelijke behoeften, is het vrijwel onmogelijk om volwaardig deel uit te maken van de samenleving. Zeker voor groepen in een achterstandssituatie zou een baan in de formele economie het meest gewenst zijn. Aangezien het onmogelijk is om voor iedereen zo'n baan te vinden, moeten er andere wegen gezocht worden om mensen aan betaald werk te helpen.

Volgens Van Zuthem zou hiertoe een nieuw economisch circuit in het leven geroepen moeten worden. Hierin zou maatschappelijk nuttig werk verricht moeten worden, dat nu blijft liggen. Het werk zou gedaan moeten worden in betaalde banen, die gefinancierd kunnen worden uit het geld dat nu onder andere naar de sociale zekerheid gaat. Commissies waarin ook vertegenwoordigers van degenen die in dit circuit werkzaam zijn zitting hebben, zouden moeten bepalen welke activiteiten uitgevoerd gaan worden. Men zou verplicht zijn een in dit kader aangeboden baan te accepteren op straffe van verlies van de uitkering.

De discussie na afloop van de inleiders spitste zich toe op de machtsvraag: over welke middelen beschikken de verschillende partijen om hun wensen te realiseren en belangen te behartigen? De voornaamste kritiek op het voorstel van Van Zuthem was dat de positie van mensen die buiten het reguliere

arbeidsbestel vallen nog zwakker wordt dan ze al is. Hun keuzemogelijkheden worden verder beperkt, zonder dat daar veel tegenover staat. Ze worden gedwongen mee te doen in een systeem waarvan je je af kunt vragen hoeveel greep ze er zelf op hebben.

Dat neemt niet weg dat ook door belangenorganisaties het grote belang van arbeidsparticipatie wordt gezien. Hier ligt misschien een mogelijkheid om tot een synthese van de doelstellingen zeggenschap en arbeidsparticipatie te komen. Hiervoor is nodig dat deelname vrijwillig is, dat het werk betaald en vast is, en dat in overleg met deelnemers en de betrokken wijk, buurt of dorp bepaald wordt welk werk precies onderhanden wordt genomen. Hiermee komen we al aardig in de richting van het principe van de banenpool. Belangrijk is in deze gedachtegang het maatschappelijk draagvlak daarvoor te vergroten en de arbeid binnen een dergelijk systeem als volwaardig werk te behandelen.

Het welzijnswerk zou aan de lopende en nog komende discussie over het sociale zekerheidsstelsel bij kunnen dragen door met deze punten in het achterhoofd zoveel mogelijk projecten binnen en buiten het verband van de banenpool op te zetten. Daarmee ontstaat hopelijk een alternatief voor het dreigende dwangscenario, waarin mensen verplicht worden alles, hoe slecht en perspectiefloos ook, te aanvaarden.

Voor meer inlichtingen: Eric Canjels, Werkplaats Opbouwwerk Noord-Nederland, telefoon 05120-18925. ■

Het TVA (tot 1987 het Tijdschrift voor Agologie) zal in 1992 een facelift ondergaan. Naar aanleiding van de, in het laatste nummer van 1991, aangekondigde redactionele wijzigingen besloot MO TVA-redactie-voorzitter Theo Schuyt eens op te zoeken. In het nu volgende artikel laat MO hem aan het woord over het waarom van de beoogde veranderingen bij TVA. Hij plaatst de herijking van het redactionele concept hierbij in een bredere context.

In 1970 is het Tijdschrift voor Agologie opgezet vanuit de GU te Amsterdam door Bas van Gent. Later was vooral de andragologie bepalend voor de inhoud. Op mijn vraag om dit soort (in niet meer zo heel brede kring bekende) vakmatige nuances eens nader toe te lichten antwoordt Theo Schuyt: "Agologie is de wetenschap van het leiding geven aan het opzettelijk veranderen van gedragspatronen van mensen en groepen mensen. Andragologie is een deelverzameling van deze leer en betreft zich slechts op het gedrag van volwassenen. De pedagogie(k) is

veranderen van een gedragspatroon bij ouderen. De wetenschappelijke pendant is hier de gerontologie, en dat is een interdisciplinaire wetenschap. Het Tijdschrift voor Agologie werd vanuit de universitaire kring vooral gedragen door de vakgroepen andragologie. Toen die vakgroepen in de tachtiger jaren onder druk kwamen te staan werd het tijd voor een aanpassing van het tijdschrift." Volgens het redactioneel van TVA van okt/dec 1991:

"Terwijl de universitaire vakgroepen heringedeeld werden, ontstonden er bijzondere leerstoelen voor de grondslagen van maatschappelijk werk, maatschappelijk activeringswerk en opbouwwerk. De sociale academies verdwenen in de verschillende hogescholen en maken daar nu deel uit van de sociale faculteiten. De koepels van het welzijnswerk zijn onder dwang van de overheid opgegaan in het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn, terwijl een nieuw onderzoeksinstituut zal ontstaan uit de bundeling tussen NIMAWO en NIMO." De naamsverandering van 1987 heeft tot doel gehad de redactionele formule te verbreden met het praktijkwerk. De 'A' van TVA liet dus in het midden of het om agologie (praktijkgericht), agologie (wetenschap), andragologie (praktijkgericht), of andragologie ging. Eigenlijk was het dus nog steeds de 'A' van agologie, de meest ruime term waaronder zich een aantal praktijkgerichte en wetenschappelijke opsplitsingen schaarden. Theo Schuyt: "Uit oog-

ook een onderdeel van de agologie en heeft het gedrag van het kind tot onderwerp. Daarnaast bestaat er ook nog zoiets als gerontagogie, het leiding geven bij het opzettelijk

punt van professionalisering is een wetenschappelijk tijdschrift van belang. Het welzijnswerk heeft die wetenschappelijke steun nodig. Voorts is het van belang om het wetenschappelijk aanzien van de sector te vergroten." TVA heeft onlangs besloten om de redactieformule helemaal maar eens te herzien. Onder invloed van allerlei maatschappelijke ontwikkelingen, waarbij de herstructurering van ons Hoger Beroeps- en Wetenschappelijk Onderwijs (wederom) een belangrijke rol speelde, is Sociale Interventie ontwikkeld. De redactie van TVA presenteert het nieuwe produkt aldus:

"Per 1 januari 1992 verschijnt bij Uitgeverij Boom een nieuw wetenschappelijk tijdschrift onder de naam *Sociale Interventie*. In de redactie zijn universiteiten, wetenschappelijke onderzoeksinstituten op het terrein van welzijnswerk en de Hogere Sociaal-Agogische Opleidingen vertegenwoordigd. Met het nieuwe tijdschrift wordt beoogd een ontmoetingsplaats te creëren voor wetenschappers die maatschappelijke problemen willen bestuderen en/of daarin willen ingrijpen om oplossingen te bewerkstelligen. *Sociale Interventie* wil een verzamelpunt zijn waar theoretici, praktici en een combinatie van beiden hun werk ter discussie stellen en naar nieuwe wegen zoeken. Het doel is om vanuit wetenschappelijke hoek de kwaliteit van welzijnswerk te verbeteren. Hiertoe zullen de contacten tussen de universiteiten en de HSAO's worden geïntensiveerd. In Nederland is er geen wetenschappelijk/praktijkgericht tijdschrift dat deze rol vervult op het hiervoor aangegeven gebied." De doelstellingen van het redactionele beleid zullen zijn: het aandacht besteden aan hulpinterventies "die qua doelstellingen te onderscheiden zijn van en niet automatisch samen vallen met overheidsinterventies of economische interventies." Ten tweede acht *Sociale Interventie*

bijdragen aan de kwaliteitsverhoging van het welzijnswerk van wetenschappelijke zijde onontbeerlijk voor het veld. Voorts wenst de redactie veel aandacht te besteden aan de internationalisering van het werk, onder invloed van de vele (lands)grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden zoals die met name in het kader van Europa '92 (zullen) ontstaan. De redactie verwacht in de toekomst samen te werken met Europese wetenschappelijke tijdschriften zoals *Social Work*, *Social Problems* en *Social Policy*. Volgens Theo Schuyt is nodig dat: "(...) er interdisciplinair gewerkt wordt, ook met het oog op verbreding van de doelgroep. Er zijn vele instanties in de maatschappij die kunnen profiteren van de door dit veld opgebouwde kennis. Het oude netwerk van lezers moet worden opengebroken teneinde een bredere kring te laten profiteren van de inbreng van ago(log)isch gerichte wetenschappers. Daarom moet dus ook de inhoud veranderen." De redactie van *Sociale Interventie* wordt gevormd door A.J. Baart (Den Bosch), H.R. de Graaff (eindredacteur, Utrecht), J.L. Hazekamp (Amsterdam), F.V. Heymann (Wageningen), G. van der Laan (Utrecht), M.L. van der Linden (Amsterdam), L.H. Mulder (Groningen), Th.N.M. Schuyt (voorzitter, Amsterdam), K. Vos (Den Bosch) en C. de Wit (Rotterdam). De redactie van MO feliciteert haar collega's van *Sociale Interventie* hartelijk met deze vernieuwing. (Fenny Gerrits)

"Jou moet ik hebben"

De videofilm "Jou moet ik hebben" (speelduur 22 minuten) maakt duidelijk wat buurtbeheer inhoudt, waar het vandaan komt en wat men eraan kan hebben. Vanuit door bewoners geconstateerde knelpunten wordt door gezamenlijke inzet een integrale aanpak nagestreefd. Daarnaast geeft de film een beeld van de rol en de werkwijze van het opbouwwerk. Bewonersorganisaties die in het kader van buurtbeheer aan de slag waren, krijgen inzicht in de wijze waarop buurtbeheer gestalte kan krijgen en de rol die zij daarbij kunnen spelen. Maar ook voor beroepskrachten van welzijnsinstellingen, woningbouwcorporaties, instellingen voor gezondheidszorg, politie, onderwijs en gemeentelijke diensten heeft de video informatieve waarde. Het kan een bijdrage leveren in de discussie over de eigen positiebepaling in buurtbeheer en de gevolgen daarvan voor de werkwijze.

De videofilm is verkrijgbaar bij O & O en kost f 60,- (incl. handleiding, excl. verzendkosten), Dommelstraat 9, 5611 CJ Eindhoven, tel. 040-444214. ■

Het Praktijkboek Sociale Vernieuwing is uit

Bij Samson H.D. Tjeenk Willink is deze maand het *Praktijkboek Sociale Vernieuwing* verschenen. Het handboek werd geproduceerd door een geslaagde combinatie bestaande uit voornoemde uitgever en het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden (LSA). Het boek bevat vrijwel alles wat u zich maar kunt afvragen over Sociale Vernieuwing in de (lokale) praktijk. Met het oog op dit praktijkgerichte karakter is de redactie met zorg samengesteld uit functionarissen die in staat zijn om praktische informatie uit de eerste hand te leveren: J.A. Bakkes (voorzitter gemeente Rotterdam), H. Cornelissen (beleidssecretaris LSA), A.A. van Duijn (lid gemeenteraad Leiden) en L.A. Hafkamp (lid gemeenteraad Schiedam, lid (voormalige) Interbestuurlijke Projectgroep Sociale Vernieuwing (IPSV)). De redactieleden zijn door hun functie direct betrokken bij de ontwikkelingen op het gebied van de Sociale Vernieuwing.

Het boek beantwoordt vragen als: "Wat is Sociale Vernieuwing", "Hoe voer je het uit?", "Wat is er elders al gedaan op een bepaald beleidssterrein?" etc. Het *Praktijkboek* bestaat uit een Algemeen deel en een deel dat concrete projecten beschrijft. Dit laatste deel is gewijd aan de projecten die zijn opgeslagen in de Projectenbank Sociale Vernieuwing (PSV) van het LSA. De PSV bevat op dit moment circa 140 projecten. De projectbeschrijvingen komen tot stand via bewerking van documentatie - jaarverslagen, subsidieverzoeken - met betrekking tot de projecten, en beschrijven dus projecten die al geruime tijd functioneren. De Projectenbank bevat (dus) projecten die al in het kader van het Probleem-Cumulatie-Gebiedenbeleid (de voorloper van Sociale Vernieuwing) zijn opgestart. Het is met name dit tweede deel van het *Praktijkboek* dat maakt dat het zich onderscheidt van eerdere publicaties over Sociale Vernieuwing. Deze unieke collectie van

lokale projecten, waarin 'man en paard' worden genoemd zal zeker de uitwisseling tussen de verschillende gemeenten bevorderen. De projecten zijn onderverdeeld in de volgende (inhoudelijke) categorieën: Alloctonen, Buurtbeheer, Cohesie, Zorg op maat, Werkproject, Ouderen, Gehandicapten, arbeidsongeschikten, Huismeesters, ITB, Kwaliteitsverbetering, Banenpool, JWG, Mantel (het project bevat meerdere projecten), Ontkokering, Onderwijs, Preventie criminaliteit, Preventie vroegtijdige schoolverlating, Basiseducatie, Scholing, Toeleiding, Hulpverlening, Vrijwilligers, Bestuurlijke vernieuwing, communicatie, in combinatie met bouwkundige maatregelen of stadsvernieuwing, Vrouwen en Zorg. Van ieder project wordt een algemene omschrijving gegeven alsmede meer gedetailleerde informatie aan de hand van de beschrijving van de doelstelling(en), doelgroep, activiteiten, werkwijze en methodiek, organisatie en samenwerking, financiering, resultaat en 'last but not least': de instantie of persoon waar u nadere inlichtingen kunt krijgen over het project. Met name dit laatste bestanddeel van de projectbeschrijving maakt het *Praktijkboek* tot een waarlijk nuttig instrument voor een ieder die zich met Sociale Vernieuwing in praktische zin bezighoudt. Uit de inleiding bij het tweede deel: "Het beleid krijgt gestalte in de projecten, niet in gemeentelijke nota's, in de woorden van Minister-President R. Lubbers op de Landelijke Bewonersdag van het LSA: *Bij sociale vernieuwing gaat het niet om het produceren van een zoveelste papierberg*. Daarom kiest de Projectenbank Sociale Vernieuwing (PSV) voor het opnemen van concrete projectbeschrijvingen." (Voor een weergave van de volledige toespraak van de premier, zie MO nr. 92, maart 1991, red.)

Het unieke materiaal zoals in het tweede deel van het *Praktijkboek* weergegeven, wordt vooraf gedaan

door een synthese van de belangrijkste theoretische en beleidsmatige literatuur over Sociale Vernieuwing. Hierbij is de integrale weergave van de Kabinetsnota Sociale Vernieuwing, het Modelconvenant Sociale Vernieuwing, de Werkvoorstellen van de IPSV en de tekst van het Besluit Sociale Vernieuwing niet vergeten.

Uit het Voorwoord van Jan Schaffer: "De thematieken, vragen en dilemma's die in verschillende bijdragen aan de orde komen, laten zien dat Sociale Vernieuwing in het gehele land wordt gedragen. Sociale Vernieuwing is naast een mobiliserende, ook een concrete manier van werken geworden. Talloos zijn de initiatieven die erop zijn gericht om kwetsbare groepen, die in isolement zijn of dreigen te geraken, weer perspectief te bieden. De meeste van deze hoopvolle perspectieven zijn in de databank, die dit *Praktijkboek* ons tevens biedt, terug te vinden. Anderen kunnen hiermee hun voordeel doen. Gemeenten kunnen zodoende van elkaar leren. Daarin is de waarde van dit *Praktijkboek* vooral gelegen.

Ik hoop dat de gebruiker van dit *Praktijkboek*, net als ik, gegrepen wordt door het fascinerende karakter van het Sociale Vernieuwingsproces. Tevens hoop ik dat dit *Praktijkboek* een ieder die met Sociale Vernieuwing bezig is, in staat stelt zijn of haar handelen voortdurend kritisch te bezien." Dit *Praktijkboek* biedt inderdaad (ruim) voldoende stof tot nadenken over allerlei aspecten van Sociale Vernieuwing. Hopelijk spoort het ook aan tot de nodige daadkracht om de fakkel van de Sociale Vernieuwing brandende te houden. Met de verschijning van dit *Praktijkboek* vervalt "gebrek aan informatie" als excuus voor gebrek aan daadkracht. (Fenny Gerrits)

Over het bestand

Zoekprocedure

De opdracht luidde: maak een overzicht van de Opbouwwerkscripties zoals die de afgelopen 10 jaar aan de Nederlandse Hogescholen en Universiteiten verschenen zijn. Dit impliceerde – uit oogpunt van praktische uitvoerbaarheid – een afbakening van de vindplaatsen. We kozen voor drie Universiteiten en acht Hogescholen waar, hetzij wetenschappelijke aandacht voor opbouwwerk bestond (medewerkers publiceerden er in die periode over en begeleidten onderzoek), hetzij dat er op het niveau van afstudeer- of studierichting studenten in opbouwwerk geschoold werden.

Een tweede afbakening betreft het criterium van openbare beschikbaarheid. De scripties moesten beschikbaar zijn in de openbaar toegankelijke bibliotheek van de geselecteerde instellingen. Te zamen met de datumgrens: 1981 t/m 1990 leverde dit drie reducties op een theoretisch totaal van Nederlandse scripties over Opbouwwerk. In de eerste plaats natuurlijk verschenen er scripties voor die tijd. En gelukkig wast het bestand nog jaarlijks aan. In de tweede plaats: er waren in die periode meer Sociale Academies in den lande en daar zal ongetwijfeld af en toe een student afgestudeerd zijn op een opbouwwerkthema. Het zelfde kan gezegd worden van bijvoorbeeld de Universiteit van Leiden, Tilburg of Nijmegen. Maar dat betreft niet de hoofdstroom.

Een veel belangrijker beperking ons inziens is het gegeven dat lang niet op alle instellingen de regel geldt dat een scriptie bij afstuderen gedeponeerd moet worden bij de bibliotheek. En lang niet elke bibliotheek ontsluit de scripties in haar zoek- en uitleensysteem: docenten en/of bibliothecarissen beperken zich er dan toe om de ingeleverde scripties in een doos of kast te stoppen. Waarmee de doelstelling van dit overzichtsproject niet gerealiseerd

kan worden. Immers: het gaat er niet om een inzicht te krijgen in kwantiteit van de produktie, evenmin om volledigheidspretenties te hebben qua bestand.

Dit themanummer van MO is bedoeld om kennisaccumulatie te stimuleren. Dus hen die over een onderwerp meer willen weten of een thematiek met een publicatie willen verdiepen, een helpende hand te reiken door een bewerkt overzicht te bieden van in totaal 256 publicaties.

De ingangen

Elke scriptie wordt in het overzicht vermeld aan de hand van acht kenmerken. De eerste vier zijn vanzelfsprekend Auteur, Titel, Vindplaats en Jaar van verschijnen. De overige vier verdienen enige toelichting.

De teksten zijn gecatalogiseerd volgens het Codedormulier van de Hogeschool Rijders. Het overzicht dat in dit themanummer van MO wordt weergegeven, is gesorteerd op terrein.

1e Ingang

We ordenden de scripties qua terrein eerst op de volgende hoofdrubrieken:

1. Volkshuisvesting, milieu, ruimtelijke ordening, verkeer
2. Arbeid, Inkomen, Sociale zekerheid
3. Onderwijs en educatie
4. Welzijn(svoorzieningen); Gezondheid(szorg)
5. Minderheden
6. Overig
7. Niet van Toepassing

Vervolgens maakten we binnen deze hoofdrubrieken een nadere verfijning als volgt:

1. Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening, Milieu, Verkeer

1. Woonvormen
2. Woonlasten
3. Woning/ buurtbeheer
4. Stadsvernieuwing

5. Verkeersvoorzieningen
6. Milieu
7. Criminaliteit
8. Overig

2. Arbeid, Inkomen, Sociale Zekerheid

1. Scheppen van werkgelegenheid
2. Activiteiten/Projecten met werklozen
3. Armoede/Achterstandsbestrijding
4. W.A.O./A.W.W.
5. Bijstandtrekkenden
6. Overig

3. Onderwijs en Educatie

1. Onderwijsvoorrangsbeleid
2. Volwasseneneducatie
3. Diverse cursussen/Scholing/Trainingen
4. Opbouwwerk en Educatie
5. Ouderparticipatie
6. Overige

4. Welzijn en Gezondheid

1. Gezondheidszorg
2. Maatschappelijke Dienstverlening
3. Soc. Cultureel werk
4. Samenwerking met diverse voorzieningen
5. Zelfzorg/zelfhulp /Patientenbelangenorganisaties
7. Vrijwilligerswerk
8. Recreatie; verenigingsleven; sociaal klimaat
9. Overige

5. Minderheden

1. Ouderen
2. Jongeren
3. Vluchtelingen
4. Etn. Minderheden
5. Woonwageneigenaren; Woonscheppenbewoners
6. Krakers
7. Vrouwen
8.
9. Overige

6 Overige

2e Ingang

Een tweede ingang op het materiaal is een formele: om wat voor soort verhandeling gaat het in de publicatie. Wij onderscheidde de volgende hoofdrubrieken en specificaties. De specificaties staan in het overzicht.

Aard van de studie

1. Procesbeschrijving, Case-analyse, Projektverslag
2. Betreft Omstandigheden, randvoorwaarden van invloed op opbouwwerk
3. Het object is opbouwwerk: een thema, tendens, overzichtstudie
4. Overige

Specificatie Aard van de Studie:

1. Procesbeschrijvingen; Caseanalyse; Projektverslag

1. Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen
2. Het ondersteunen van kaders
3. Werk t.b.v. specifieke groepen
4. Projecten in de woon- en leefomgeving
5. Bebouwde omgeving
6. Voorzieningen
7. Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken
8. Advies, overleg en ontwikkeling
9. Overige

2. Omstandigheden; randvoorwaarden

1. Rijksbeleid
2. Provinciaal beleid
3. Gemeentebestuur
4. Wetenschap
5. Financiering
6. Opleiding; salariering
7. Overige

3. Object van aandacht is: Opbouwwerk als maatschappelijke voorziening

1. Positie; samenwerking
2. Geschiedenis; toekomst
3. Overzichtsstudie(deel)terrein
4. Strategie, methoden en technieken
5. Overige

4. Overige

3e Ingang

Een derde ingang betreft een indeling naar groepen/instanties aan wie het beschreven werk ten goede komt. De bekende indeling van Territoriaal, categoriaal of functioneel opbouwwerk werd hierbij gehanteerd. Ook deze indeling werd gespecificeerd en wel als volgt:

1. Territoriaal

1. Dorp
2. Buurt; wijk
3. Stad
4. Streek
5. Provincie
6. Land
7. E.E.G.
8. Overig

2. Functioneel

1. Openbaar Bestuur
2. Welzijn/gezondheidszorg
3. Levensbeschouwelijke groepen/instanties
4. Economische groepen/instanties
5. Culturele groepen/instanties
6.
7. Overige

3. Categoriële groepen

4. Overige

(De categorale groepen werden niet verder uitgesplitst om overlap met de terreinspecificatie te vermijden).

4e Ingang

Een laatste indelingscriterium betreft het soort van arbeid dat beschreven werd. De indeling is als volgt:

1. Voorwaardenscheppend t.b.v. instelling

2. Ondersteunen van groepen

3. Sociale Planning

4. Overige

De redactie heeft tussenkopjes gemaakt die corresponderen met de terreinen waarover de scripties handelen.

Vindplaatsen

Noordelijke Hogeschool Leeuwarden, Sector Gedrag en Maatschappij, Rengerslaan 10, 8900 CB Leeuwarden, tel. 058-934934.

Rijks Hogeschool Groningen, Sector Gedrag en Maatschappij, Korreweg 211, 9714 AL Groningen, tel. 050-731888.

Hogeschool de Horst, Horstlaan 2, 3970 AC Driebergen, tel. 03438-15544.

Hogeschool Enschede, Sector Welzijn en Arbeid, Postbus 888, 7555 WA Hengelo, tel. 074-471471.

Haagse Hogeschool, Sector Gedrag en Maatschappij, Diamanthorst 183, 2592 GD, Den Haag, tel. 070-3838500.

Hogeschool van Amsterdam, Sector Maatschappelijke Dienstverlening, Singel 132-134, Amsterdam, tel. 020-263393.

Algemene Hogeschool Amsterdam, Faculteit Sociaal Agogische Opleidingen, Karthuizerplantsoen 2, 1015 LS, tel. 020-5230300.

Hogeschool Rotterdam, Faculteit Welzijn, Arbeidsverhoudingen, Gezondheidszorg, Nieuwstraat 15, 3011 GM Rotterdam, tel. 010-4004199.

Rijksuniversiteit Groningen, Faculteit der Psychologische en Sociologische wetenschappen, Grote Kruisstraat 2-1, Groningen, tel. 050-636512.

Rijksuniversiteit Utrecht, Faculteit Algemene Sociale Wetenschappen, Sectie Stadsstudies, Heidelberglaan 2, 3508 TC Utrecht, tel. 030-532016.

Universiteit van Amsterdam, Grote Bickerstraat 72, 1013 KS, Amsterdam, tel. 020-262624

Volkshuisvesting, milieu, ruimtelijke ordening en verkeer

Bruyning, Wouter

EEN NIEUWE LICHTING IN BOUWEN, WONEN EN BEHEER

Rijks Universiteit Utrecht, 1986

terrein: Woonvormen, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

De Weerd, Haico

TUSSEN DE MENSEN, OF HOE BEWONERS VINDEN HOE DE OPBOUWERKER ZOU MOETEN WERKEN.

Hogeschool Twente, 1982

terrein: Woonlasten, **aard:** Overige opbouwwerk, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Van der Galien, Piet

INSPRAAK OF BEHEERSING. (Analyse van het project-kontaktgroepen-systeem)

Hogeschool Leeuwarden, 1983, **terrein:** Woning/buurtbeheer, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Adema, De Wit, Sieta, Dick

OM IEDER STEKKIE EEN ANDER HEKKIE? (over samenwerking tussen buurten)

Hogeschool Leeuwarden, 1983

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Sociale Planning

Kooger, Ed

WAT ZEGT HET NOU? Insprak in De Meenthe.

Hogeschool Leeuwarden, 1988

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Van Ginkel, Gerrit

OPBOUWERK IN EEN WIJK ALS HEECHTERP

Hogeschool Leeuwarden, 1981

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Van der Neut, Jaap

MET AL HET RECHT VAN DE WERELD

Hogeschool Leeuwarden, 1985

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Wils, Elisabeth

WOONOMGEVING EN KINDERINSpraak

Hogeschool Leeuwarden, 1988

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Projecten in de woon- en leefomgeving, **profielgroep:** Categoriele groepen, **type:** Sociale Planning

Kroes, Evert

CRIMINALITEIT, BEHEERSEN OF BEHEREN?

Hogeschool Leeuwarden, 1990

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Projecten in de woon- en leefomgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Sociale Planning

Bijma, J.

OPBOUWERK EN DE VERKOOP VAN WONINGWETWONINGEN

Hogeschool Leeuwarden, 1990

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Rijksbeleid, **profielgroep:** Overige functionele groepen/instansies, **type:** Ondersteunen van groepen

Werleman, Ika

VAN BUURTHUISWERK NAAR BARIOWERK (van buurthuiswerk naar buurtwerk)

Hogeschool Leeuwarden, 1984

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Projecten in de woon- en leefomgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Sociale Planning

Van Diemen, Leo

GEMEENTELIJKE DIENST - BEWONERSORGANISATIE (Verslag van een moeizaam proces)

Hogeschool Leeuwarden, 1982

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Gemeentebeleid, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Groeneveld, Piel

DE BEUKER IN

Hogeschool Leeuwarden, 1980

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Drost, De Jong e.a., diversen

TROEF! Een verkenning van de functie van opbouwwerk bij woningverbetering en onderwijsstimulering.

Rijks Hogeschool Groningen, 1982

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Projecten in de woon- en leefomgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Habing, Jan

"TWEË JAAR OPBOUWERKER IN DE GRONINGSE NIEUWBOUWWIJK VINKHUIZEN"

Rijks Hogeschool Groningen, 1980

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

- Bos, Enting e.a., diversen
Zonder titel
Rijks Hogeschool Groningen, 1980
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- De Groot, Theo
ZELFBEHEER GROENVOORZIENING REEEL?
Rijks Hogeschool Groningen, 1988
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Projecten in de woon- en leefomgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Berkeveld e.a., Dicke a.
TIJDENS DE VERBOUWING GAAT DE VERKOOP DOOR (Met excuses voor de overlast)
Hogeschool De Horst, 1987
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Positie/samenwerking opbouwwerk, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Sociale Planning
- Van de Pol, Jan
WAT ZIJN DE NOODZAKELIJKE VOORWAARDEN VOOR HET BEGELEIDEN VAN EEN GROEP VRIJWILLIGERS IN EEN GEDEMOCRATISEERDE
INSTELLING?
Hogeschool De Horst, 1980
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Ten Broek, Ella
VAN KURSUSHUIS TOT BUURTHUIS
Hogeschool De Horst, 1986
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Voorzieningen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Groothedde, Ton
REKREATIEF BUURTWERK-EEN JOKER OF TROEF AAS
Hogeschool De Horst, 1986
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Quivooy, Hilde
HUURDERS EN HUN BETROKKENHEID - wens of realiteit.
Hogeschool De Horst, 1986
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Van Noort, Ria
WERKEN AAN SAMENWERKING
Hogeschool De Horst, 1982
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Valk, Leo
TIMMEREN MET DE TANDEN
Rijksuniversiteit Groningen, 1983
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Sociale Planning
- De Vos, P.J.
DE WEG, DE BEREN EN DE RICHTMIDDELEN
Rijksuniversiteit Groningen, 1989
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Overzichtsstudie (deel) **terrein** opbouwwerk, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Gerrits, Herman
EXPERIMENT WELZIJNSPLANNING LEWENBORG 1979. Verkenning naar de
mogelijkheden.
Rijksuniversiteit Groningen, 1986
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Sociale Planning
- Gevers, Liesbeth
MEP ER OP LOS (motivatie, ervaring, participatie)
Rijksuniversiteit Groningen, 1986
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Weerts, Elly
ERVARINGSLEARN IN TAAKGERICHTE GROEPEN IN HET OPBOUWWERK
Rijksuniversiteit Groningen, 1983
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Weerts, Elly
ONDERZOEK NAAR DE RELATIE STICHTING WONINGBEHEER ASSEN EN DE
HUURDERSORGANISATIES.
Rijksuniversiteit Groningen, 1982
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Vos, Herma
DE KLEINE VOORT
Hogeschool Twente, z.j.
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Spaans, Peter
ZONDER TITEL (methodiekwerkstuk)
Hogeschool Twente, 1982
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Pellikaan, Gonny
BUURTWERK DICHTERBIJ
Hogeschool Twente, 1981
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Pol, Harrie
TERUG NAAR AF
Hogeschool Twente, 1982
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Kollhof, Bert
ZONDER TITEL (hoe heb ik buurtopbouwwerk bedreven)
Hogeschool Twente, 1981
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Van Kuyk, Gijs
MACHT EN MACHTELOOSHEID
Hogeschool Twente, 1986
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Loskamp, Andre
DE BUURT IN (buurtonderzoek door huiskamergesprekken)
Hogeschool Twente, 1985
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Lommen, Dorine
HET HOE EN WAAROM VAN DE STRIJD
Hogeschool Twente, 1983
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Boom, Jose
ZONDER TITEL
Hogeschool Twente, 1985
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Dijkers, Jenny
SPELEN IN DE OPBOUWERKTUIN
Haagse Hogeschool, 1989
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Pos, Vos, Vos, W, T., K.
OPBOUWERK, WAT ZEGGIE?
Haagse Hogeschool, 1985
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Gemeentebeleid, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Zonneveld, Anja
OPBOUWERK EN GROOT ONDERHOUDSPROJEKTEN. WAAR BEGIN JE AAN?
Haagse Hogeschool, 1984
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Schollens, Abel
GEEF DE ORANJEBUURT WEEREEN KLEURTJE
Haagse Hogeschool, 1984
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Stakenburg, Anneke
HOREN, ZIEN EN.....DOEN?
Haagse Hogeschool, 1982
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Boot, B.
HET ONTSTAAN EN DE OPBOUW VAN EEN KRAAKGROEP, HET KRAAKKOLLEKTIEF
Rijksuniversiteit Utrecht, 1983
terrein: Woning/ buurtbeheer, **aard:** Projecten in de woon- en leefomgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Overige

Krediet, e.a., G.J., e.a.

TO - TERRITORIALE ORGANISATIE

RijksUniversiteit Utrecht, 1984

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Gemeentebeleid, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Folkertsma, Haye

WONINGVERBETERING DOOR EIGENAAR - BEWONERS (Een onderzoek naar motieven en werkwijze bij particuliere woningverbetering)

RijksUniversiteit Utrecht, 1987, **terrein:** Woning/buurtbeheer, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

De Wit, Karin

DE VAART UIT DE VAARTSEBUURT?

RijksUniversiteit Utrecht, 1990

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Overige

Creemers, e.a., Miriam, e.a.

VERGELIJKEND ONDERZOEK TUSSEN DE AKTIES IN KANALENEILANDEN

HOOGRAVEN

RijksUniversiteit Utrecht, 1980

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Van Bavel, Eric

COMITHEORETISEREN

RijksUniversiteit Utrecht, 1982

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Advies, overleg en ontwikkeling, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Vijfhuizen, Christien

KOMITEE ..WAT MOET JE ERMEE?!

RijksUniversiteit Utrecht, 1982

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Van Sandick, Staats, M., P.

BEWONERSSTRIJD VOOR LEEFBAARHEID

RijksUniversiteit Utrecht, 1986

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Hofstee, e.a., H.W., e.a.

EEN ONDERZOEK NAAR HET FUNKTIONEREN VAN DE HUURDERSBELANGENGROEP LUNETTEN

RijksUniversiteit Utrecht, 1985

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Dijk, Anneke

DRUK OP DE KETEL (Strategieën van Overvechtse bewonersorganisaties)

RijksUniversiteit Utrecht, 1988

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Overige

Dijk, Anneke

BEWONERSORGANISATIES EN HUN ACHTERBAN

RijksUniversiteit Utrecht, 1987

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Overige

Fousert, Ad

VAN PROBLEEMAANPAK TOT KWALITEITSAANPAK (Opbouwwerk en stadsvernieuwing in de Stationsbuurt - Den Haag)

Hogeschool Amsterdam, 1988

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Projecten in de woon- en leefomgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Van Helvert, Pethke, C., M.

IS ALLES VAN Waarde WEERLOOS?

Hogeschool Amsterdam, 1989

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Van Deventer, Allart

PROJEKTMATIG PERSPEKTIEF. Over mogelijkheden van projectmatig werken in het opbouwwerk in Alkmaar-Noord

Hogeschool Amsterdam, 1987

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Horstik, Ingrid

OVER ONDERHANDELEN (Een bijdrage aan materiaalontwikkeling rond onderhandelen voor bewonersgroepen met weinig onderhandelingservaring)

Hogeschool Amsterdam, 1987

terrein: Woning/buurtbeheer, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Kruize, Harry

HOE NU VERDER MET HET OPBOUWWERK (Overdenkingen over de legitimeringsgrondslag en de eigen verantwoordelijkheid van de obw'er)

Hogeschool Amsterdam, 1987, **terrein:** Woning/buurtbeheer, **aard:** Positie/samenwerking opbouwwerk, **profielgroep:** Overige **profielgroepen/instancies,**

type: Ondersteunen van groepen

- Vermeulen, Janneke
 ECHT INVLOED? NEE... DAT ZOU TE HOOG GEGREPEN ZIJN
 Hogeschool Amsterdam, 1986
terrein: Woning/ buurtbeheer, *aard:* Het ondersteunen van kaders, *profielgroep:* Buurt/wijk, *type:* Ondersteunen van groepen
- Van der Heyden, M.E.T.
 VAN HET ONGEWISSE NAAR MEEBESLISSEN (De ontwikkeling van bewonersparticipatie in de woningbouwvereniging in historisch perspectief)
 Hogeschool Amsterdam, 1986
terrein: Woning/ buurtbeheer, *aard:* Bebouwde omgeving, *profielgroep:* Buurt/wijk, *type:* Overige
- Koopman, Leon
 MAAR ER VALT OVER TE PRATEN
 Universiteit van Amsterdam, 1986
terrein: Woning/ buurtbeheer, *aard:* Het ondersteunen van kaders, *profielgroep:* Buurt/wijk, *type:* Ondersteunen van groepen
- Roessingh, Karel H.
 NON PROFESSIONAL COMMUNITY WORK (Report on the consultancy to the residents workers of the neighbourhood organization: BO-S The Hague)
 Universiteit van Amsterdam, 1980
terrein: Woning/ buurtbeheer, *aard:* Werk t.b.v. specifieke groepen, *profielgroep:* Buurt/wijk, *type:* Ondersteunen van groepen
- Overdijk, Yvonne
 MAG EEN GEWONE AMSTERDAMMER OOK 'NS MOOI AAN HET Y WONEN?
 Universiteit van Amsterdam, 1989
terrein: Woning/ buurtbeheer, *aard:* Bebouwde omgeving, *profielgroep:* Buurt/wijk, *type:* Ondersteunen van groepen
- Kranenburg, Hennie
 MEEDEKEN, MEEPRATEN, MEEBESLISSEN
 Hogeschool Rotterdam, 1988
terrein: Woning/ buurtbeheer, *aard:* Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, *profielgroep:* Buurt/wijk, *type:* Ondersteunen van groepen
- Bergwerff, e.a., Addie
 BUURTBEHEER
 Hogeschool Rotterdam, 1989
terrein: Woning/ buurtbeheer, *aard:* Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, *profielgroep:* Buurt/wijk, *type:* Ondersteunen van groepen
- Fennema, Marja
 I.S.R. EN INSPRAAK. HOE ZIT DAT?
 Hogeschool Leeuwarden, 1981
terrein: Stadsvernieuwing, *aard:* Rijksbeleid, *profielgroep:* Stad, *type:* Sociale Planning
- Collens, Wouter
 OPBOUWERK OP MICRO-NIVO
 Hogeschool Leeuwarden, 1982
terrein: Stadsvernieuwing, *aard:* Rijksbeleid, *profielgroep:* Buurt/wijk, *type:* Sociale Planning
- Stienstra, Abe
 INSPRAAK VOOR BEWONERS
 Hogeschool Leeuwarden, 1986
terrein: Stadsvernieuwing, *aard:* Gemeentebeleid, *profielgroep:* Stad, *type:* Ondersteunen van groepen
- Game, Henry
 HET IMMATERIELE ASPEKT BINNEN HET OPBOUWERKEN IN STADSVERNIEUWINGSGEBIEDEN
 Hogeschool Leeuwarden, 1980
terrein: Stadsvernieuwing, *aard:* Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, *profielgroep:* Stad, *type:* Ondersteunen van groepen
- Bouma, Sietske
 NETWERKEN (analyse van stadsvernieuwingproces te Heerenveen)
 Hogeschool Leeuwarden, 1983
terrein: Stadsvernieuwing, *aard:* Advies, overleg en ontwikkeling, *profielgroep:* Buurt/wijk, *type:* Ondersteunen van groepen
- De Boer, Tom
 OPBOUWERK DE VITALISATIE VAN HET POLITIEKE PROCES
 Rijks Hogeschool Groningen, 1980
terrein: Stadsvernieuwing, *aard:* Gemeentebeleid, *profielgroep:* Buurt/wijk, *type:* Ondersteunen van groepen
- Van Gaalen, Ysbrand
 BEWONERSORGANISATIE, OPBOUWERKEN EN DE ORGANISATIE VAN DE STADSVERNIEUWING IN ROTTERDAM.
 Rijksuniversiteit Groningen, 1981
terrein: Stadsvernieuwing, *aard:* Bebouwde omgeving, *profielgroep:* Buurt/wijk, *type:* Ondersteunen van groepen
- Valk, Leo
 CHANCES FOR CHANGES
 Rijksuniversiteit Groningen, 1982
terrein: Stadsvernieuwing, *aard:* Bebouwde omgeving, *profielgroep:* Buurt/wijk, *type:* Ondersteunen van groepen

- Bosker, Derk
SHANDON 1981 - Stadsvernieuwing in Ierland
Rijksuniversiteit Groningen, 1982
terrein: Stadsvernieuwing, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Westdorp, Frans
WERKEN IN EEN STADSVERNIEUWINGSGBIED.
Hogeschool Twente, 1982
terrein: Stadsvernieuwing, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Theijs, Willems, Walter, Ben
BUURTWERK EN STADSVERNIEUWING. (Een eigen wijze van werken)
Hogeschool Twente, 1980
terrein: Stadsvernieuwing, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- De Pater, Kees
HOE IK BUURTWERK WIL DOEN.
Hogeschool Twente, z.j.
terrein: Stadsvernieuwing, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Pothaar, J.
OPBOUWERK EN STADSVERNIEUWING
Hogeschool Twente, 1985
terrein: Stadsvernieuwing, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- De Wit, Aad
WORDT EEN WIJKER ER WIJZER VAN? Stadsvernieuwingsonderzoek en opbouwwerk.
Haagse Hogeschool, 1983
terrein: Stadsvernieuwing, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Van Dijk, Rene
THEORIE EN PRAKTIJK VAN HET OPBOUWERKPROCES
Rijksuniversiteit Utrecht, 1990
terrein: Stadsvernieuwing, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Winkeler, Jaap
OPBOUWERKERS EN TERRITORIALE ORGANISATIE IN UTRECHT.
Rijksuniversiteit Utrecht, 1984
terrein: Stadsvernieuwing, **aard:** Gemeentebeleid, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Van Dijk, e.a., R., e.a.
STADSVERNIEUWING IN HET SCHIPPERSKWARTIER - TWINTIG BEWOGEN JAREN (1970-1990)
Rijksuniversiteit Utrecht, 1989
terrein: Stadsvernieuwing, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Gadiot, Jac.
VERSLAG STAGE OPBOUWERK IN LEIDSBUURT, HAARLEM
Universiteit van Amsterdam, 1981
terrein: Stadsvernieuwing, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Stad, **type:** Ondersteunen van groepen
- Geurtsen, Thea
BEWONERSORGANISATIES - STADSVERNIEUWING - BEVERWIJK
Universiteit van Amsterdam, 1983
terrein: Stadsvernieuwing, **aard:** Bebouwde omgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Prins, Irene
BUURT IN BEWEGING
Hogeschool Rotterdam, 1988
terrein: Stadsvernieuwing, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- Bouma, e.a., Sietse
GRENSVERLEGGING IN DE STADSVERNIEUWING
Hogeschool Rotterdam, 1987
terrein: Stadsvernieuwing, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Stad, **type:** Ondersteunen van groepen
- Raben, Igor
VERKEERSVEILIGHEID IN DE BUURT
Hogeschool Twente, 1988
terrein: Verkeersvoorzieningen, **aard:** Projecten in de woon- en leefomgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen
- De Rooy, Tilly
SEATTLE, EN WAT DAARNA KWAM - overpeinzingen n.a.v. een opbouwwerkstage.
Rijks Hogeschool Groningen, 1982
terrein: Milieu, **aard:** Projecten in de woon- en leefomgeving, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Beerling, Jan
ALS U BEGRIJPT WAT IK BEDOEL (een skriptie over werving en weerstanden)
Hogeschool Twente, 1984
terrein: Milieu, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Streek, **type:** Ondersteunen van groepen

Wirtz, Flora
KERNENERGIE: OPLOSSING OF CONFLICT
Algemene Hogeschool Amsterdam, 1985
terrein: Milieu, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Overige **profielgroepen**/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Groenendaal, Janny
DE WEGEN NAAR EEN SCHONE WIJK
Hogeschool Rotterdam, 1989
terrein: Milieu, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

De Vries, Piet
EENZAAM MAAR NIET ALLEEN. (Nadenken over het Leeuwarder Wilhelminaplein.)
Hogeschool Leeuwarden, 1988
terrein: Overige huisvesting, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Stad, **type:** Sociale Planning

Ritman, Hans
BEWONERSORGANISATIES, startpunt voor een maatschappelijke ontwikkeling?
Hogeschool Leeuwarden, 1981
terrein: Overige huisvesting, **aard:** Advies, overleg en ontwikkeling, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Arendz, Nynke
IK, BEWUSTWORDING EN OPBOUWWERK
Hogeschool Leeuwarden, 1982
terrein: Overige huisvesting, **aard:** Voorzieningen, **profielgroep:** Dorp, **type:** Ondersteunen van groepen

Kiemel, Flip
MEIÏNOAR...IN GOEDE KAR? (In opbouwskripsje oer gearwurking tusken lytse doarpen ym Fryslân)
Hogeschool Leeuwarden, 1983
terrein: Overige huisvesting, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Dorp, **type:** Ondersteunen van groepen

Brands, Jan Pier
MOEILIK PLAATSBARE HUURDERS EN HULPVERLENING
(wat is de rol van de hulpverlening en hoe kan deze anders)
Hogeschool Leeuwarden, 1990
terrein: Overige huisvesting, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Overige functionele groepen/instanties, **type:** Sociale Planning

Rijkema, Liesbeth
SAMENSTELLING BEWONERSGROEP: GEEN SPONTAAN PROCES
Hogeschool Leeuwarden, 1984
terrein: Overige huisvesting, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

De Vries, Hans
VAKBOND WONEN EN LEVEN
Hogeschool Leeuwarden, 1982
terrein: Overige huisvesting, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

De Jonge, De Vries, Peter, Jan
DE EERSTE SLAG IS EEN DAALDER *Waad*
Hogeschool Leeuwarden, 1980
terrein: Overige huisvesting, **aard:** Advies, overleg en ontwikkeling, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Poppe, Jurry, Arie, Edith
OPBOUWWERK EN KLEINE DORPEN -verslag van vijf maanden werken-
Rijks Hogeschool Groningen, 1981
terrein: Overige huisvesting, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Dorp, **type:** Ondersteunen van groepen

Merens, Lily
MAATREGELEN TER VERBETERING VAN DE LEEFBAARHEID VAN DALERPEEL
Rijks Hogeschool Groningen, 1988
terrein: Overige huisvesting, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Dorp, **type:** Ondersteunen van groepen

Wolterman, Harry
WATERMAN EN KUSTLOKATIE
Haagse Hogeschool, 1989
terrein: Overige huisvesting, **aard:** Overige procesbeschrijvingen, **profielgroep:** Streek, **type:** Ondersteunen van groepen

Neefs, Rob

HET OUDE CENTRUM

Haagse Hogeschool, 1988

terrein: Overige huisvesting, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Overige

Van der Lem, Ireen

DE ESSENTIE IS DAT HET NIET VASTSTAAT

Hogeschool Rotterdam, 1985

terrein: Overige huisvesting, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Hiel, Hans

DE WILKMANAGER EN DE SOCIALE VERNIEUWING

Hogeschool Rotterdam, 1990

terrein: Overige huisvesting

aard: Positie/samenwerking opbouwwerk **profielgroep:** Overige **profielgroepen/instaties,** **type:** Ondersteunen van groepen

Arbeid, inkomen, sociale zekerheid

Vink, Mia

WERKEN AAN -OPBOUW-WERK

Haagse Hogeschool, 1982

terrein: Scheppen van werkgelegenheid, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Economische groepen/instaties,

type: Ondersteunen van groepen

Koster, Fons

BUURTECONOMIE

Hogeschool Amsterdam, 1988

terrein: Scheppen van werkgelegenheid, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Jacobs, Jan

BUURTECONOMIE ALS OVERLEVINGSSTRATEGIE

Hogeschool Amsterdam, 1987

terrein: Scheppen van werkgelegenheid, **aard:** Advies, overleg en ontwikkeling, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Bosch, Jan

VRIJWILLIGERSWERK EEN ALTERNATIEF?

Hogeschool Leeuwarden, 1984

terrein: Activiteiten/Projecten met werklozen, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Economische groepen/instaties,

type: Sociale Planning

Haitsma, Pieta

WIE NIET WAAGT WIE NIET WINT. (het hoe en waarom van werklozen-activiteiten binnen de jongerenbeweging Frieland)

Hogeschool Leeuwarden, 1984

terrein: Activiteiten/Projecten met werklozen, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Economische groepen/instaties,

type: Ondersteunen van groepen

Van Hoorn, Stuivenberg, Rene, Alje

NOEM ONS GEEN WERKLOZEN MEER

Hogeschool Leeuwarden, 1983

terrein: Activiteiten/Projecten met werklozen, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Economische groepen/instaties, **type:** Ondersteunen van groepen

Leek, Annelies

OPBOUW-WERK-GELEGENHEID

Hogeschool Leeuwarden, 1987

terrein: Activiteiten/Projecten met werklozen, **aard:** Rijksbeleid, **profielgroep:** Economische groepen/instaties, **type:** Sociale Planning

Gaastra, Sylvo

KIEZEN VOOR WERK

Hogeschool Leeuwarden, 1986

terrein: Activiteiten/Projecten met werklozen, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Economische groepen/instaties,

type: Ondersteunen van groepen

Poelman, Harm

ALLEN SAMEN WERKEN IS LEVENSLUST

Rijks Hogeschool Groningen, 1986

terrein: Activiteiten/Projecten met werklozen, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Dorp, **type:** Ondersteunen van groepen

Berg, Marion

ARBEIDSTRAINING - ZO 'WERKT' HET NIET.

Hogeschool De Horst, 1986

terrein: Activiteiten/Projecten met werklozen, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profijlgroep:** Economische groepen/instanties, **type:** Voorwaardenschepend t.b.v. de instelling

Oude Geerding, J.M.

OPBOUWWERKEN WERKLOOSHEID - REMEDIE OF SYNERGIE?

RijksUniversiteit Utrecht, 1985

terrein: Activiteiten/Projecten met werklozen, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profijlgroep:** Economische groepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Oude Geerdink, J.M.

OPBOUWWERKEN DE WERKLOOSHEID. NIEUW WERKTERREIN OF EEN DOODLOPENDE WEG?

RijksUniversiteit Utrecht, 1986

terrein: Activiteiten/Projecten met werklozen, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profijlgroep:** Economische groepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Van den Berg, Mona

ZELFORGANISATIE ALS WERKPRINCIPE VAN DE BEROEPSKRACHT

Algemene Hogeschool Amsterdam, 1980

terrein: Activiteiten/Projecten met werklozen

aard: Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profijlgroep:** Economische groepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Meier, Paula

OPBOUWWERKEN EMANCIPATIE Melodies verantwoord.....

Hogeschool Leeuwarden, 1986

terrein: Armoede/Achterstandsbestrijding, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profijlgroep:** Economische groepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

De Ruiter, Lize

VOORLICHTING IN BELANGENGROEPEN

Hogeschool Leeuwarden, 1986

terrein: W.A.O./A.W.W., **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profijlgroep:** Economische groepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Bos, Marinka

ORGANISATIE VAN BIJSTANDSKOMITEES EN DE IDEEN OMTRENT EEN TWENT'S REGIONAAL SAMENWERKINGSOVERLEG

Hogeschool Twente, 1984

terrein: Bijstandtrekkenden, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profijlgroep:** Economische groepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Van der Veen, Hans, T

LOKAAL ECONOMISCHE INITIATIEVEN (De samenleving als bedrijf of de bedrijvige samenleving?)

Hogeschool Leeuwarden, 1987

terrein: Overig arbeid/inkomen, **aard:** Advies, overleg en ontwikkeling, **profijlgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Ottema, Jeltsje

WERKNEMERSPLANNEN EN ZEGGENSCHAP

Hogeschool Leeuwarden, 1984

terrein: Overig arbeid/inkomen, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profijlgroep:** Overige functionele groepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Pentenga, Erik

OPBOUWWERK, EEN WEGWIJZER VOOREEN REUS OP LEMEN VOETEN?

Hogeschool Leeuwarden, 1984

terrein: Overig arbeid/inkomen, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profijlgroep:** Economische groepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

De Vries, Jacob

VAN AFSTAND NAAR BETROKKENHEID

Hogeschool Leeuwarden, 1988

terrein: Overig arbeid/inkomen, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profijlgroep:** Overige functionele groepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Torenstra, Jan

MAATWERK IN WEERWERK (opbouwwerk als werktuig voor vakbondswerk)

Haagse Hogeschool, 1984

terrein: Overig arbeid/inkomen, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profijlgroep:** Streek, **type:** Ondersteunen van groepen

Onderwijs en educatie

Virgini, Angelo J.S.

SCHOOL- EN BUURTOPBOUWWERK (een vorm van hulpverlening aan drop-outs")

Hogeschool Leeuwarden, 1983

terrein: Onderwijsvoorrrangsbeleid, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profijlgroep:** Economische groepen/instanties, **type:**

Sociale Planning

Blankenspoor, Ineke

WIEDIT LEEST IS... (Ervaringen van opbouwwerkers met onderwijs-stimulering)

Rijksuniversiteit Groningen, 1982

terrein: Onderwijsvoorrrangsbeleid, **aard:** Werkzaamheden m. b. t. maatschappelijke vraagstukken, **profijlgroep:** Economische groepen/instanties, **type:**

Ondersteunen van groepen

Ten Brink, D.T.

OPBOUWWERK IN ZWARTEMEER (theoretische en methodische kanttekeningen)

Rijksuniversiteit Groningen, 1980

terrein: Onderwijsvoorrrangsbeleid, **aard:** Werkzaamheden m. b. t. maatschappelijke vraagstukken, **profijlgroep:** Dorp, **type:** Ondersteunen van groepen

Damveld, Mirjam

BUURTHUISEN SCHOOL. SAMEN?!

Hogeschool Twente, 1981

terrein: Onderwijsvoorrrangsbeleid, **aard:** Werkzaamheden m. b. t. maatschappelijke vraagstukken, **profijlgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van

groepen

Klein, Emmy

SAMEN LEREN VERANDEREN

Hogeschool Leeuwarden, 1981

terrein: Volwasseneneducatie, **aard:** Werkzaamheden m. b. t. maatschappelijke vraagstukken, **profijlgroep:** Overige functionele groepen/instanties, **type:**

Ondersteunen van groepen

Hent, Marijke

DE OMKERING

Hogeschool De Horst, 1983

terrein: Volwasseneneducatie, **aard:** Werkzaamheden m. b. t. maatschappelijke vraagstukken, **profijlgroep:** Categoriele groepen, **type:** Ondersteunen van

groepen

Klijnsma, Didi

OPBOUWWERK BINNEN HET VOLWASSENENWERK

Haagse Hogeschool, 1984

terrein: Volwasseneneducatie, **aard:** Werkzaamheden m. b. t. maatschappelijke vraagstukken, **profijlgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Muller, Maarten

OPBOUWWERKEN VORMINGSWERK

Rijksuniversiteit Groningen, 1983

terrein: Opbouwwerk en Educatie, **aard:** Positie/samenwerking opbouwwerk, **profijlgroep:** Overige **profijlgroepen**/instanties, **type:** Overige

Brongers, Hulshof e. a.

EEN WEERSLAG VAN EEN JAAR WERKEN

RijksHogeschool Groningen, 1983

terrein: Overige onderwijs en educatie, **aard:** Overige procesbeschrijvingen, **profijlgroep:** Overige **profijlgroepen**/instanties, **type:** Overige

Welzijn en gezondheid

Oegema, Van 't Veer, Miny, Wim

BIJ ONS IN DE BUURT? (Onderzoek naar de integratie van psychiatrische patienten en de rol van het opbouwwerk)

Hogeschool Rotterdam, 1990

terrein: Gezondheidszorg, **aard:** Werk t. b. v. specifieke groepen, **profijlgroep:** Welzijn/gezondheidszorg, **type:** Ondersteunen van groepen

Ronz, Jaap

ONDERZOEK SOCIAAL-CULTUREEL WERK - SNEEK

Rijksuniversiteit Groningen, 1984

terrein: Sociaal-cultureel werk, **aard:** Overige, **profijlgroep:** Welzijn/gezondheidszorg, **type:** Voorwaardenschepend t. b. v. de instelling

De Vries, Bauke

DE FUNKTIE VAN HET OPBOUWWERK BIJ DE WELZIJNSPLANNING

Hogeschool Leeuwarden, 1980

terrein: Samenwerking met diverse voorzieningen, **aard:** Provinciaal beleid, **profijlgroep:** Stad, **type:** Voorwaardenschepend t. b. v. de instelling

Calsbeek, Alberdien

IS ER HULP IN DE BUURT?

Hogeschool Leeuwarden, 1987

terrein: Samenwerking met diverse voorzieningen, **aard:** Positie/samenwerking opbouwwerk, **profijlgroep:** Welzijn/gezondheidszorg, **type:** Sociale

Planning

Andriessen, Frank

SAMENWERKING TUSSEN SOCIAAL KULTUREEL- EN OPBOUWERK

Hogeschool Leeuwarden, 1985

terrein: Samenwerking met diverse voorzieningen, **aard:** Advies, overleg en ontwikkeling, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

Steenman, Joke

DE PROVINCIALE OPBOUWORGANEN; EEN DOORGESLAGEN BALANS.

Rijksuniversiteit Groningen, 1987

terrein: Samenwerking met diverse voorzieningen, **aard:** Provinciaal beleid, **profielgroep:** Provincie, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

De Koster, Cornel

TERUG NAAR HET OPBOUWERK (over gedecentraliseerd welzijnsbeleid en de functie van het opbouwwerk)

Hogeschool Twente, 1989

terrein: Samenwerking met diverse voorzieningen, **aard:** Gemeentebeleid, **profielgroep:** Stad, **type:** Sociale Planning

Van Mill, R.A.

SOCIALE NETWERKEN IN HET WELZIJNSWERK

Rijksuniversiteit Utrecht, 1985

terrein: Samenwerking met diverse voorzieningen, **aard:** Advies, overleg en ontwikkeling, **profielgroep:** Overige **profielgroepen**/instanties, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

De Jong, J.G.J.

SOCIALE VERNIEUWING OF WEL OUDE WIJN IN NIEUWE ZAKKEN?!

Hogeschool Amsterdam, 1990

terrein: Samenwerking met diverse voorzieningen, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Overige **profielgroepen**/instanties, **type:** Sociale Planning

Duste, Bob

TJJD OM TE VERANDEREN (een scriptie over de welzijnsproblematiek van de lichamelijke gehandicapte medemens)

Hogeschool Leeuwarden, 1982

terrein: Zelfzorg/zelfhulp/patientenbelangenorganisaties, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Welzijn/gezondheidszorg, **type:** Ondersteunen van groepen

Kooistra, Marika

OPBOUWERK EN PATIENTENBELANGENORGANISATIES

Hogeschool Leeuwarden, 1987

terrein: Zelfzorg/zelfhulp/patientenbelangenorganisaties, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Welzijn/gezondheidszorg, **type:** Ondersteunen van groepen

Bols, Catharina

OPBOUWERKONDERSTEUNING AAN EEN ALGEMENE PATIENTENBELANGENORGANISATIE

Hogeschool Leeuwarden, 1987

terrein: Zelfzorg/zelfhulp/patientenbelangenorganisaties, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Welzijn/gezondheidszorg, **type:** Ondersteunen van groepen

Anoniem

SAMENWERKEN MET VRIJWILLIGERS

Hogeschool Twente, z.j.

terrein: Vrijwilligerswerk, **aard:** Overige opbouwwerk, **profielgroep:** Overige **profielgroepen**/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Kleinendorst, Anja

TUSSEN DE WERKVLOER EN PLUCHE

Hogeschool Twente, 1990

terrein: Vrijwilligerswerk, **aard:** Positie/samenwerking opbouwwerk, **profielgroep:** Overige **profielgroepen**/instanties, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

Belmon, Anje

VROUWENWERKSTERS EN VRIJWILLIGSTERS WERKEN SAMEN

Universiteit van Amsterdam, 1986

terrein: Vrijwilligerswerk, **aard:** Projecten in de woon- en leefomgeving, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Bruns, Marion

U KUNT ZICH NATUURLIJK OOK WAT AKTIEVER PRESENTEREN (informatie-overdracht in opbouwprocessen)

Hogeschool Twente, 1989

terrein: Overige welzijn en gezondheid, **aard:** Overige omstandigheden/randvoorwaarden, **profielgroep:** Land, **type:** Ondersteunen van groepen

Nieuwenhuizen, Kees

PEUTEROPVANG IN DE SCHILDERSWIJK

Haagse Hogeschool, 1983

terrein: Overige welzijn en gezondheid, **aard:** Voorzieningen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Verdonk-Breek, Cock

KERKEN SAMENLEVING IN DE IJMOND - TOEN EN NU - OPBOUW - AFBOUW - NIEUWE TOEKOMST

Haagse Hogeschool, 1984

terrein: Overige welzijn en gezondheid, **aard:** Projecten in de woon- en leefomgeving, **profielgroep:** Levensbeschouwelijke groepen/instaties, **type:** Ondersteunen van groepen

Van Ardenne, Tetteroo, Fred, Johan

POOLING IS MEER ALS MET Z'N VIENEN IN EEN AUTO

Haagse Hogeschool, 1984

terrein: Overige welzijn en gezondheid, **aard:** Overige opbouwwerk, **profielgroep:** Overige **profielgroepen/instaties**, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

Aalders, e.a., Mar, e.a.

WERKBOEK (bijdrage aan de uitvoering van de doelstelling van het opbouwwerk)

Haagse Hogeschool, 1988

terrein: Overige welzijn en gezondheid, **aard:** Overige opbouwwerk, **profielgroep:** Overige **profielgroepen/instaties**, **type:** Overige

Smit, Grietje

WIE BRENGT DE WAARHEID IN PRAKTIJK (Vervolgen illusies in het opbouwwerk, o1.....)

Rijksuniversiteit Utrecht, 1983

terrein: Overige welzijn en gezondheid, **aard:** Overzichtsstudie (deel)**terrein** opbouwwerk, **profielgroep:** Overige **profielgroepen/instaties**, **type:** Overige

Categorale groepen

Ogg, Marion

WELZIJNSWERK? IK GA LIEVER GEWOON DOOD!?

Rijksuniversiteit Utrecht, 1984

terrein: Overige welzijn en gezondheid, **aard:** Geschiedenis/toekomst opbouwwerk, **profielgroep:** Overige **profielgroepen/instaties**, **type:** Overige

Vis, Jelle

DE TWEE GEZICHTEN (koordinatie-ondersteuning) VAN HET GEKOORDINEERD OUDERENWERK - EEN DILEMMA

Hogeschool Leeuwarden, 1990

terrein: Ouderen, **aard:** Positie/samenwerking opbouwwerk, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

Flinck, Rietje

INDIEN DE NOODZAAK DAARTOE BLIJKT (Over de oprichting van een seniorenraad in Bussum)

Hogeschool Amsterdam, 1987

terrein: Ouderen, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Van den Bosch, Jacques

ALS WE HET BUURTHUIS KUNNEN SLOPEN DAN KUNNEN WE OOK EEN WERKPLAATS BOUWEN.

Hogeschool Leeuwarden, 1983

terrein: Jongeren, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Lamsma, Yvon

ALLES KIDS ACHTER DE RITS!! (Meiden in achterstandssituaties, een braakliggend **terrein** voor het opbouwwerk?)

Hogeschool Leeuwarden, 1989

terrein: Jongeren, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Van der Laan, Gijs

HET GOOILAAN PROJECT. Een poging tot opbouwwerk met jongeren.

Hogeschool De Horst, 1984

terrein: Jongeren, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Van Rij, P.F.

WIJKGERICHT WERK? Is wijkgericht werken een oplossing voor kleinschalige jongerencentra.

Hogeschool De Horst, 1988

terrein: Jongeren, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Verbeek, Van Gent, Niko, Ron

PRETENTIES EN PERSPEKTIEVEN (Een evaluatie en methodiekonderzoek betreffende werk-/leerprojecten in het jongerenwerk)

Rijksuniversiteit Groningen, 1987

terrein: Jongeren, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Sociale Planning

Helthuis, Zwiers, I. A.

SAMEN STA JE STERK (een skriptie over meidenwerk)

Hogeschool Twente, 1986

terrein: Jongeren, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Boriglione, Pillen, Rene, Rene

BEZUINIGINGEN IN DE PRAKTIJK

Hogeschool Twente, 1983

terrein: Jongeren, **aard:** Voorzieningen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Banierink, Willy

KINDERWERK EN DE WOONOMGEVING

Hogeschool Twente, 1981

terrein: Jongeren, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Overige

Klinge, Erik

OP(BOUW)WERK MET JONGEREN

Haagse Hogeschool, 1983

terrein: Jongeren, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Rompelberg, e.a., J. e.a.

TIVOLI (een onderzoek naar de organisatie en samenwerking van de vereniging Tivoli)

RijksUniversiteit Utrecht, 1984

terrein: Jongeren, **aard:** Voorzieningen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Rigaul, Van de Avort, F., R.

DE OLIFANT EN DE MUIS (Hoe is de relatie tussen jongere en werker in het groot- en kleinschalig jongerenwerk)

Hogeschool Amsterdam, 1987

terrein: Jongeren, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Van de Aa, Paul

DE (ON)MOGELIJKHEDEN VAN HET JONGERENWERK OP EEN EENMANSPOST IN EEN BUURTHUIS, UITGAANDE VAN HET JONGERENOPBOUW-
WERKMODEL

Hogeschool Amsterdam, 1987

terrein: Jongeren, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Steenkamer, Henry

JE MOET WEL WETEN WAARVOOR JE BETAALD WORDT (Jongerenopbouwwerk in de wijk Feyenoord)

Hogeschool Amsterdam, 1987

terrein: Jongeren, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Kool, Annelies

WAAR HALEN WE DE FUNDERING (Kan theorie over het jongerenwerk een ondersteuning bieden in de praktijk van een leer/werkproject)

Hogeschool Amsterdam, 1987

terrein: Jongeren, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Janssen, Willem

JONGERENZELFBEHEER

Hogeschool Amsterdam, 1987

terrein: Jongeren, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen,

Beijma, Rinnie

SURINAMERS EN BUURTOPBOUWWERK (Hoe bedoel je racisme?)

Hogeschool Leeuwarden, 1985

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Culturele groepen/instaties, **type:** Ondersteunen van groepen

Hofkamp, Ans

KWESTIE VAN LANGE ADEM

Hogeschool Leeuwarden, 1980, **terrein:** Etnische minderheden, **aard:** Rijksbeleid, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Beuddeuff, Said

KANSEN BENUTTEN EN KREEREN (Hoe kan het opbouwwerk de deelname van migranten aan het arbeidsproces verbeteren)

Hogeschool Leeuwarden, 1990

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Hofkamp, Ans

KWESTIE VAN LANGE ADEM

Hogeschool Leeuwarden, 1980

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Rijksbeleid, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Abbink, Caro, Jan, Tien

MINDERHEDENBELEID ZONDER GEINTEGREERD RACISMEBELEID IS FALEND MINDERHEDENBELEID

Hogeschool Leeuwarden, 1990

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Rijksbeleid, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Sociale Planning

Riedijk, Joke

VECHTEN VOOR JE RECHT (over de positie van turken in de ned. samenleving en de plaats van het obw i.d. ondersteuning van turkse org.)

Hogeschool Leeuwarden, 1981

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Tilapasanea, Erasmus

WERKELIJK GELIJKE KANSEN VOOR MOLUKSE KINDEREN IN HET ONDERWIJS?

Hogeschool Leeuwarden, 1980

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Sociale Planning

Muncu, Sadettin

OP ZOEK NAAR IDENTITEIT. Turkse jongeren in relatie tot marginalisering, in de leeftijd achtien en vijfentwintig.

Hogeschool Twente, 1989

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t. b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categoriele groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Libbers, Hannie

OPBOUWWERKEN VREEMDELINGENRECHT

Hogeschool Twente, 1988

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werkzaamheden m. b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Categoriele groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Keskin, Ali

OP WEG NAAR DE EIGEN ORGANISATIEVORM MET WEINIG ONDERSTEUNING VAN

DE ALGEMENE INSTELLINGEN

Hogeschool Twente, 1985

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t. b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categoriele groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Engin, Naringul

VERKEERDE BEELDFORMING VANUIT EEN VAST BEELD OVER TURKSE VROUWEN.

Hogeschool Twente, 1980

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t. b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categoriele groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Cols, A.M.R.

VISIE EN METHODIEK (Sociaal cultureel werk t. b.v. molukkers, een

kulturele synthese)

Hogeschool Twente, 1983

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t. b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categoriele groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Demiray, Bekir

VISIE EN METHODIEK WERKSTUK

Hogeschool Twente, 1982

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t. b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categoriele groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Sokic, Z.

OP HET KEERPUNT (een casestudy naar het functioneren en de functies van zelforganisaties van buitenlanders)

RijksUniversiteit Utrecht, 1989

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t. b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categoriele groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Van Cuyk, Laros, C., P.

DE PESTBESTRIJDERS (Onderzoek naar bemoeienis met buitenlanders en nederlanders in het kader van het racismevraagstuk)

RijksUniversiteit Utrecht, 1983

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werkzaamheden m. b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Categoriele groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Schank, Marina

GEEN TIJD VOOR DISKRIMINATIE

Hogeschool Amsterdam, 1987

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werkzaamheden m. b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Categoriele groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Pijnaker, Ben

HOE KAN EEN OPBOUWWERKINSTELLING SYSTEMATISCH WERKEN AAN DE VERBETERING VAN DE POSITIE VAN BUITENLANDSE BEWONERS

Hogeschool Amsterdam, 1986

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t. b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categoriele groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Rejaan, G.

OPBOUWWERK DOOR EN VOOR MOLUKKERS

Hogeschool Amsterdam, 1986

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Categoriele groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Doufkar, Ahmed

HET WERKEN MET BUITENLANDSE ZELFORGANISATIES

Hogeschool Amsterdam, 1986

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t. b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categoriele groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Wekker, Misiedjan, R., M.

(OPBOUWWERK SURINAMERS IN) ORGANISATIE EN VERANDERING

Hogeschool Amsterdam, 1986

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Overige opbouwwerk, **profielgroep:** Categoriele groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Pereira, Suzanne

BUITENLANDERS EN BUURTHUIS. GAAT DAT SAMEN?

Universiteit van Amsterdam, 1982

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t. b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categoriele groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Van den Bos, e.a., Marga, e.a.
BUURTHUIZEN EN BUITENLANDERS
Universiteit van Amsterdam, 1984

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Visser, Henk
KRISIS, RACISME EN RACISMEBESTRIJDING
Algemene Hogeschool Amsterdam, 1984

terrein: Etnische minderheden

aard: Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Tas, Suat
POSITIEVERBETERING VAN DE (TURKSE) MIGRANTEN IN DE NEDERLANDSE SAMENLEVING
Hogeschool Rotterdam, 1990

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Ruiz, e.a., Vincente C
VOORLICHTING OVER REMIGRATIE AAN MIGRANTEN (EN DE ROL VAN HET OPBOUWWERK)
Hogeschool Rotterdam, 1990

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Overige functionele groepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Dogan, e.a., Osman
OPBOUWWERK EN VOORLICHTING AAN MIGRANTEN
Hogeschool Rotterdam, 1989

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Overige functionele groepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Yildirim, Poldervaart, D., H.
BUITENLANDERS IN ROTTERDAM
Hogeschool Rotterdam, 1988

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Culturele groepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Bozkir, Ismail
VOORLICHTING AAN MIGRANTEN (en de rol van het opbouwwerk)
Hogeschool Rotterdam, 1990

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Culturele groepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Malidahatiwen, Chris
OPBOUWWERK (IN DE MOLUKSE SITUATIE) IS PIONIERSWERK
Hogeschool Rotterdam, 1990

terrein: Etnische minderheden, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Culturele groepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Bijlsma, Andre
EEN SCHOT VOOR DE BOEG (een skriptie over de vereniging van schippers te Leeuwarden)
Hogeschool Leeuwarden, 1983

terrein: Woonwageneigenaars/woonschepeneigenaars, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Culturele groepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Veringa, Lieke
WOONWAGENEIGEN, ZO VAST ALS EEN HUIS?
Rijksuniversiteit Groningen, 1988

terrein: Woonwageneigenaars/woonschepeneigenaars, **aard:** Rijksbeleid, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Overige

Rienstra, Evert
TUSSEN WET EN WONEN (Aktiestrategie voor illegale woonwageneigenaars)
Algemene Hogeschool Amsterdam, 1989

terrein: Woonwageneigenaars/woonschepeneigenaars, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Zuidema, Elga
ALS VROUW UIT DE ARBEIDERSKLASSE (AF)LEREN
Hogeschool Leeuwarden, 1983

terrein: Vrouwen, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Culturele groepen/instanties, **type:** Sociale Planning

Rosenschild, Petra
HET INITIATIEF VOOR EEN PROVINCIALE OMBUDSVROUW VANUIT EEN OPBOUWWERK-PERSPEKTIEF BEKEKEN
Hogeschool Leeuwarden, 1988

terrein: Vrouwen, **aard:** Voorzieningen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Sociale Planning

Speekhout, Puck
SOCIALE VEILIGHEID IN OPBOUW
Hogeschool Leeuwarden, 1990

terrein: Vrouwen, **aard:** Projecten in de woon- en leefomgeving, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Zweers, Lucie
OPBOUWWERKEN EN MEIDENWERK
Haagse Hogeschool, 1983

terrein: Vrouwen, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Nijenhuis, Van der Laan, A., M.
EN DAT JE BUITEN DE DEUR KOMT (Vrouwen actief in de buurt Pijlsweert)
Rijksuniversiteit Utrecht, z.j.

terrein: Vrouwen, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Categorale groepen
type: Ondersteunen van groepen

Van der Laan, Margot
VROUWEN EN OPBOUWWERK (een literatuurstudie)
Rijksuniversiteit Utrecht, 1984

terrein: Vrouwen, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Ondersteunen van groepen

Metsemakers, e.a., H., e.a.
DAN KEN JE JE EIGE WEL AAN DE KAPSTOK HANGEN (verslag bij een videofilmdeel van het doctoraal onderzoek Vrouwen en Wonen)
Rijksuniversiteit Utrecht, 1982

terrein: Vrouwen, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Van Loon, Jacqueline
VROUWEN EN NETWERKEN
Hogeschool Amsterdam, 1988

terrein: Vrouwen, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Sola, Rosa
WIJ WILLEN NIET MINDERHEDEN, WIJ WILLEN MEER TOEKOMST
Algemene Hogeschool Amsterdam, 1986

terrein: Vrouwen, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Categorale groepen, **type:** Ondersteunen van groepen

Disco, Betty
ONBEZORGD OP STRAAT
Hogeschool Rotterdam, 1989

terrein: Vrouwen, **aard:** Leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Krediet, e.a., G.J., e.a.
OPBOUWWERKEN EN PROSTITUTIE
Rijksuniversiteit Utrecht, 1986

terrein: Overige minderheden, **aard:** Werkzaamheden m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, **profielgroep:** Buurt/wijk, **type:** Ondersteunen van groepen

Overige terreinen

Bruning, Frans
MEDEZEGGENSCHAP EN OPBOUWWERK
Hogeschool Leeuwarden, 1990

terrein: Overige, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Overige functionele groepen/instaties, **type:** Ondersteunen van groepen

Beuzel, Doesburg e.a., Diversen
OPBOUWWERK?!
Rijks Hogeschool Groningen, 1984

terrein: Overige, **aard:** Geschiedenis/toekomst opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Sociale Planning

Van Dijk, Strootman, Nic, Co
DE SOCIALE CONSTRUCTIE VAN DE OMGEVING, DERTIG OPBOUWWERKERS AAN HET WOORD
Rijksuniversiteit Groningen, 1980

terrein: Overige, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

Zwaan, Reinout
BELANGENBEHARTIGING EN EGOTRIPPERIJ
Hogeschool Twente, 1985

terrein: Overige, **aard:** Projecten in de woon- en leefomgeving, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Ondersteunen van groepen

Peper, Emiel
ONDERHANDELEN: EEN KWESTIE VAN WIKKEN EN WETEN, WILLEN EN WEGEN.
Hogeschool Twente, 1988

terrein: Overige, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Ondersteunen van groepen

Van der Haar, Hans
OPBOUWWERK IN DE UITVERKOOP (een theoretische stand van zaken)
Hogeschool Twente, 1988

terrein: Overige, **aard:** Overige opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Overige

Bosman, F.

PRETENTIE VERSUS HAALBAARHEID

Hogeschool Twente, 1984

terrein: Overige, **aard:** Overige opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Ondersteunen van groepen

Schoemaker, Pia

POOLING IN OPBOUWWERK. Is opbouwwerk uitvoerbaar binnen een poolsysteem.

Haagse Hogeschool, 1985

terrein: Overige, **aard:** Overige opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

Jonkman, Greet

OVERHEIDSBELEID, OPBOUWWERK EN AMBTENAAR - EEN HARMONIEUZE DRIEHOEKSVERHOUDING

Haagse Hogeschool, 1985

terrein: Overige, **aard:** Het ondersteunen van kaders, **profielgroep:** Openbaar bestuur, **type:** Overige

Winkeler, Jaap

PERSPEKTIEF (Een onderzoek naar het gebruik van Poulantzas' staatstheorie door Paul Kuypers)

RijksUniversiteit Utrecht, 1985

terrein: Overige, **aard:** Geschiedenis/toekomst opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Overige

Groenestein, Kees

NABIJHEID OF BETROKKENHEID

Hogeschool Amsterdam, 1990

terrein: Overige, **aard:** Positie/samenwerking opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

Van Ast, Yvonne

BUURTHUIS 'DE JOON' IN LELYSTAD (Buurtwerk - buurtwerk)

Hogeschool Amsterdam, 1989

terrein: Overige, **aard:** Positie/samenwerking opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Ondersteunen van groepen

Govers, Alex

COMPUTERGEbruik BINNEN HET SOCIAAL CULTUREEL WERK EN HET OPBOUWWERK

Hogeschool Amsterdam, 1988

terrein: Overige, **aard:** Overige opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

Groot, F.

EINDWERKSTUK: INSPIRAKMEDEWERKER - OPBOUWWERKER

Hogeschool Amsterdam, 1988

terrein: Overige, **aard:** Positie/samenwerking opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Ondersteunen van groepen

Moller, Marijke

CHEF, ZEG JIJ DAN MAAR WAT IK MOET DOEN! Reorganisatie (sturing, autonomie en hiërarchie) bij de Haagse opbouwinstelling.

Hogeschool Amsterdam, 1988

terrein: Overige, **aard:** Positie/samenwerking opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Overige

Balster, Leo

DE MANAGEMENT-HAUSSE IN HET OPBOUWWERK OF 'DE MYTHE VAN DE VERZAKELIJKING'

Hogeschool Amsterdam, 1987

terrein: Overige, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Sociale Planning

Bell, Ineke

ORGANISATIEVERANDERINGS-PROCES. EEN MOOI PUZZELWOORD OF IS HET MEER?

Hogeschool Amsterdam, 1990

terrein: Overige, **aard:** Overige opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

Van Geerestein, Jolan

DE NETWERKBENADERING IN HET OPBOUWWERK

Hogeschool Amsterdam, 1987

terrein: Overige, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Sociale Planning

Game, Hennie

OPBOUWWERK IN STIJL (De opbouwwerker als makelaar) Een bijdrage aan de opnieuw in ganggezette professionaliseringsdiskussie.

Hogeschool Amsterdam, 1987

terrein: Overige, **aard:** Positie/samenwerking opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Overige

Silverda, Jan

DE CULTUUR OP DE WERKVLOER VAN HET UITVOEREND OPBOUWWERK

Hogeschool Amsterdam, 1986

terrein: Overige, **aard:** Overige opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling.

Bouma, e.a., Sietse, e.a.

HET ANDERE GELD

Hogeschool Rotterdam, 1988

terrein: Overige, **aard:** Financiering, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

Huiskamp, Siske

OPBOUWERKSTER (M/V) GEVRAAGD

Hogeschool Amsterdam, 1987

terrein: Overige, **aard:** Overzichtsstudie (deel) **terrein** opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Overige

Egas, e.a., Catrinus

KWALITEITSVERBETERING EN PERSONEELSBELEID IN OPBOUWWERK

Hogeschool Rotterdam, 1990

terrein: Overige, **aard:** Overzichtsstudie (deel) **terrein** opbouwwerk, **profielgroep:** Overige functionele groepen/instaties, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling.

Kalkman, Irma

DE BETALER BEPAALT. (Een studie naar aanvullende financieringsmogelijkheden voor het opbouwwerk)

Hogeschool Leeuwarden, 1989

terrein: Niet van toepassing, **aard:** Financiering, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

Piekema, Tjitze

DECENTRALISATIE DWINGT TOT POSITIE ORIENTATIE. "over opbouwwerk"

Hogeschool Leeuwarden, 1985

terrein: Niet van toepassing, **aard:** Positie/samenwerking opbouwwerk, **profielgroep:**

type: Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

Kotte, Marlien

WORDT JE EIGEN OPBOUWERKSTER.

Hogeschool Leeuwarden, 1987

terrein: Niet van toepassing, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Overige

Van der Velde, Rein

WERKEN IN DE REGIO

Hogeschool Leeuwarden, 1983

terrein: Niet van toepassing, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Overige

Meijdam, Flora

SPECIALISATIE - AKADEMIE - PRAKTIJK

Hogeschool Leeuwarden, 1982

terrein: Niet van toepassing, **aard:** Overige, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Overige

Schonewille, Jannie

OPBOUWERKEN WELZIJSPLANNING

Hogeschool Leeuwarden, 1981

terrein: Niet van toepassing, **aard:** Positie/samenwerking opbouwwerk, **profielgroep:** Streek, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

Akerboom, Gonnje

DESKUNDIGHEID

Hogeschool Leeuwarden, 1981

terrein: Niet van toepassing, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Ondersteunen van groepen

Smook, Evert Jan

HET OPBOUWWERK DOOR EEN GEMEENTELIJKE BRIL BEKEKEN

Hogeschool Leeuwarden, 1987

terrein: Niet van toepassing, **aard:** Gemeentebestuur, **profielgroep:** Openbaar bestuur, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

Bijlsma, Simon

PROJEKTMATIG WERKEN

Hogeschool Leeuwarden, 1990

terrein: Niet van toepassing, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Ondersteunen van groepen

Driessen, Jack

WAT WILLEN WE NU EIGENLIJK?

Hogeschool Leeuwarden, 1984

terrein: Niet van toepassing, **aard:** Werk t.b.v. specifieke groepen, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Ondersteunen van groepen

Wagemans, Els

WERKEN AAN DE WERELD IS NIET GENOEG

Hogeschool Leeuwarden, 1982

terrein: Niet van toepassing, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instaties, **type:** Ondersteunen van groepen

Tiekstra, Sipke

FIKTIE EN WERKELIJKHEID

Hogeschool Leeuwarden, 1984

terrein: Niet van toepassing, **aard:** Strategie, methoden, technieken opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Fokkema, Marja

KOMMUNIKATIE IN GROEPEN

Hogeschool Leeuwarden, 1986

terrein: Niet van toepassing, **aard:** Overige procesbeschrijvingen, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instanties, **type:** Ondersteunen van groepen

Stolte, Gerrit

DE ONTWIKKELING VAN HET OPBOUWWERK tegen het licht van maatschappelijke ontwikkelingen en overheidsbeleid

Hogeschool Leeuwarden, 1989

terrein: Niet van toepassing, **aard:** Geschiedenis/toekomst opbouwwerk, **profielgroep:** Overige territoriaal, **type:** Sociale Planning

Dutrieux, Juul

OPBOUWWERK EN SOCIALE VERNIEUWING

Hogeschool Leeuwarden, 1990

terrein: Niet van toepassing, **aard:** Positie/samenwerking opbouwwerk, **profielgroep:** Overige profielgroepen/instanties, **type:** Voorwaardenscheppend t.b.v. de instelling

Het Praktijkboek Sociale Vernieuwing

Uw inspiratiebron en vraagbaak bij het opzetten van uw eigen Sociale Vernieuwingsprojecten

Vrijblijvend 14 dagen lang op zicht

Profiteer van de ervaring van anderen

In het Praktijkboek Sociale Vernieuwing vindt u onder meer korte beschrijvingen van lopende en uitgevoerde projecten. Daarin krijgt u praktische informatie over de doelstelling en doelgroepen, wie bij de uitvoering zijn betrokken, de gekozen opzet, de uitvoering en financiering. U profiteert van die informatie over ervaringen van anderen. Want u weet zo welke obstakels u bij uw eigen projecten kunt verwachten en hoe u problemen bij de uitvoering voorkomt.

U krijgt een heldere kijk op de specifieke problemen in de diverse aandachtsvelden

Uiteraard geeft het praktijkboek u tips en aanwijzingen over de bestuurlijke en organisatorische kanten van de Sociale Vernieuwing. Daarnaast belicht het ook de diverse aandachtsgebieden Werken, Wonen, Weten en Welzijn. Zo voegt u aan uw eigen specialisme snel een heldere kijk op bijvoorbeeld de specifieke problemen van de criminaliteitsbestrijding toe. En die brede kennis is onmisbaar voor de integrale benadering van Sociale Vernieuwingsprojecten.

Ook de regelgeving heeft u bij de hand

In het Praktijkboek vindt u geen verhandelingen en uitgebreide toelichtingen op de regelgeving. Voor de volledigheid treft u wel het Besluit Sociale Vernieuwing en het modelconvenant in de bundel aan. Want als u wilt checken wat nu precies wel en niet kan volgens Den Haag is het toch handig als u dat allemaal in één bundel bij de hand heeft.

Met het praktijkboek breidt u stap voor stap uw kennis uit

Het Praktijkboek Sociale Vernieuwing bevat nu al ruim 200 pagina's met praktijkvoorbeelden, achtergrondinformatie, tips en aanwijzingen voor het opzetten en uitvoeren van uw eigen projecten. Het praktijkboek is losbladig en regelmatig ontvangt u aanvullingen met nieuwe praktijkgerichte informatie. Zo breidt u stap voor stap uw kennis uit op het gebied van de Sociale Vernieuwing en profiteert u van de ervaringen van anderen.

Het Praktijkboek Sociale Vernieuwing kost f 75,- (incl. btw, excl. verzendkosten). De paginaprijs van de aanvullingen is f 0,42 (excl. btw, incl. verzendkosten).

Als u straks het Praktijkboek Sociale Vernieuwing ontvangt kunt u 14 dagen lang vrijblijvend beoordelen hoe praktisch de uitgave u informeert. Mocht de inhoud niet aan uw verwachtingen voldoen dan kunt u de uitgave zonder verdere verplichtingen terugsturen.

Mensen uit de praktijk houden u op de hoogte

De redactieleden zijn door hun functie direct betrokken bij de ontwikkelingen op het gebied van de Sociale Vernieuwing. U krijgt uw praktische informatie dus uit de eerste hand. De redactieleden zijn:
J.H. Bakkes (voorzitter gemeente Rotterdam)
H. Cornelissen (beleidssecretaris Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden)
A.A. van Duijn (lid gemeenteraad Leiden)
L.A. Hafkamp (lid gemeenteraad Schiedam)

U kunt ook bellen.
Het nummer is (01720) 6 68 22.

De uitgave is ook via de boekhandel te bestellen.

Samsom H.D. Tjeenk Willink bv
Postbus 316, 2400 AH Alphen aan den Rijn

Bestelbon

Ja, ik wil praktische informatie voor het opzetten en uitvoeren van mijn Sociale Vernieuwingsprojecten.

Stuur mij rechtstreeks/via boekhandel*

... ex. van het Praktijkboek Sociale Vernieuwing (65016058) en noteer mij voor een abonnement op de aanvullingen voor een jaar en daarna tot wederopzegging.

Ik ontvang de uitgave 14 dagen vrijblijvend op zicht. Voldoet de inhoud niet aan mijn verwachtingen dan stuur ik de bundel onbeschadigd in de originele verpakking retour.

*Doorhalen wat niet wordt verlangd.

Gemeente/Organisatie:

T a v.

m/v

Functie:

Telefoon:

Adres:

Postcode/Plaats:

Stuur (een kopie van) de bon in een envelop zonder postzegel naar Samsom H.D. Tjeenk Willink, Antwoordnummer 10178, 2400 VB Alphen aan den Rijn.

Wilt u informatie aanvragen over dit project?

Een goed voorbeeld van een wijkproject beschrijft een vinder in Deventer waar de wijkprojecten aanpak volgens het recent vastgesteld plan. De gemeente staat per 1 januari '92 dit wijkproject openbaar. Deze aanpak in Deventer voorziet in een gebiedsdekkende werkwijze van bewoners, gemeente en maatschappelijk instellingen, waarbij per wijk plannen worden ontwikkeld en budgetten beschikbaar.

Kent
Dijl
Rijk
Rijk
Kijk
Kijk

Deventer

Bedrijfsvereniging voor staatsmedicijnen
indemmers (Deventer buizen)

Algemeen omschrijving

De Oude IJssel in Deventer: een aantal beginnende wijkprojecten worden hier uitvoeren met wijkprojecten in de twee gemeenten die PCU gebied. De wijkprojecten werken samen. Het gebied is nu wijkprojecten met de bewoners van de leefomgeving van het gebied. Het is de laatste generatie van een aantal projecten. Een daarvan is de Deventer Buizen. Een bedrijfsvereniging voor staatsmedicijnen indemmers. De Buizen moet samen met wijkprojecten voor afschrijven gaan worden.

Doelstelling

Het project is de wijkprojecten voor afschrijven van staatsmedicijnen indemmers, een jaar werkprojecten in wijkprojecten in de Buizen. Het is de laatste generatie. Tijdens het project zijn wijkprojecten en markt voor afschrijven centraal. Men krijgt met het project ook het aanbod te beschrijven als de wijkprojecten samenwerken met afschrijven. Het project kan een project behoren 15 gemeentelijke indemmers de wijkprojecten. Het project is de laatste generatie. Een wijkproject is met de wijkprojecten samenwerken.

Financiering

Voor de gemeente is het bedrag 250.000,-. Het bedrag voor de wijkprojecten is 1.000.000,-. Het bedrag voor de wijkprojecten is 1.000.000,-. Het bedrag voor de wijkprojecten is 1.000.000,-.

Resultaat

Het gebied is aanpak. De wijkprojecten zijn aanpak. De wijkprojecten zijn aanpak. De wijkprojecten zijn aanpak. De wijkprojecten zijn aanpak.

Documentatie

Het project is beschreven in de wijkprojecten. Het project is beschreven in de wijkprojecten.

Steun sociale vernieuwing: Neem nu een abonnement op MO

Mededelingen Opbouwwerk is een mededelingenblad van, voor en over de lokale opbouwwerkpraktijk. Er verschijnen 10 nummers per jaar waarvan tenminste 4 themanummers of specials zijn.

Indien u verzekerd wilt zijn van automatische toezending van volgende interessante afleveringen van Mededelingen Opbouwwerk, is het raadzaam een abonnement te nemen.

Met ingang van 1992 kost een abonnement f 62,50 een tweede abonnement e.v. f 57,50. Losse nummers zullen f 8,50, themanummers f 12,50 en specials f 14,50 (excl. porto) gaan kosten.

De samenlevingsfabriek, Sociale vernieuwing en de kwaliteit van de arbeid(s-toeleiding), f 14,50
Nr. 96, juli/augustus 1991

Het samenlevingsgebouw, Sociale vernieuwing en de kwaliteit van de woonomgeving, f 14,50
Nr. 91, februari 1991

Het samenlevingsplein, Sociale vernieuwing en de ontwikkelingen op maatschappelijk en cultureel terrein, f 14,50
Nr. 99, december 1991

Redactie en administratie

Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag, tel. 070-3804431, fax 070-3809973

vormgeving

dtp, zet- en drukwerk

public relations

adviezen

publiciteitsadviezen

en tekstschrjven

marketing adviezen

congresorganisatie

projectmanagement

trainingen

stimio

Den Bommel 2a 4194 TZ Meteren
Telefoon (03456) 9844
Fax (03456) 9825

Tot de meer dan 300 relaties van Stimio behoren o.a. instellingen en koepels voor opbouwwerk, thuiszorg, jeugdhulpverlening, sociaal-cultureel werk, het Landelijk Platform Opbouwwerk, de FIOm, de Federatie van SOS-Telefonische Hulpdiensten, het Landelijk Centrum voor Gezondheidsvoorlichting en -opvoeding, de Werkgroep 2000/LPCP, het Nederlands Specialisten Genootschap en het ministerie van WVC.

*Een van uw goede voornemens
kan nu werkelijkheid worden:*

een professioneel p.r.-beleid

U bent een non-profit instelling, die meer aan public relations wil doen teneinde naamsbekendheid en beeldvorming van uw organisatie te verbeteren. Misschien heeft u al eens een interne p.r.-werkgroep ingesteld. Of ligt ergens (een basis voor) een p.r.-plan. En wellicht had u al lang eens een professionele huisstijl willen doorvoeren. Toch is het er nooit van gekomen: van een planmatige, adequate uitvoering van p.r.-beleid op professioneel niveau.

Wij zijn een organisatie, die de non-profit sector stimuleert tot klant- en marktgericht werken. Enkele van onze adviseurs zijn zelf jaren in non-profit organisaties werkzaam geweest. Kortom, wij kennen u, uw vragen en wensen.

Bovendien hebben wij een voor Nederland uniek concept. Hierbij bieden wij vanuit één organisatie de volgende diensten aan:

- vormgeving
- dtp, zet- en drukwerk
- public relations adviezen
- publiciteitsadviezen en tekstschrjven
- marketing adviezen
- congresorganisatie
- projectmanagement
- trainingen

Dat scheelt onze relaties veel onnodige communicatie, energie, tijd en dus geld. Tel hierbij op onze gerichtheid op maatwerk, de flexibele instelling en het hoge kwaliteitsniveau. Dan is het ook logisch dat steeds meer non-profit organisaties onze diensten afnemen.

Ik wil graag meer weten over Stimio b.v.

- Noteer mij voor een gratis abonnement op Stimulans, het PR-magazine van Stimio
- stuur mij uw bedrijfsbrochure toe

naam

functie

bedrijf

adres

pc+plaats

- Ik ben geïnteresseerd in
- vormgeving, huisstijlen
 - professioneel drukwerk
 - PR - adviezen
 - publiciteitsadviezen en tekstschrjven
 - marketing adviezen
 - congresorganisatie
 - projectmanagement
 - trainingen

Stuur deze bon in een envelop naar Stimio b.v., Antwoordnummer 4518, 4140 XG Geldermalsen
De bon faxen kan ook (03456) 9825

Bestel nu:

Jhr. a.k.

Ezofus

Sociale Vernieuwing en Opbouwwerk

Mr. Dr. Joyce Hes e.a.

5 OPBOUWERSTEN